

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

Grzegorz A. Ziętała

**Туристические бренды
стран Восточной Европы
(Россия, Беларусь, Украина)**

**Marki turystyczne krajów Europy Wschodniej
(Rosja, Białoruś, Ukraina)**

Nowy Sącz 2020

Redaktor Naukowy

dr Grzegorz A. Ziętała

Redaktor Wydania

dr Robert Rogowski

Recenzja

dr hab. Ewa Dźwierzynska, prof. UR

Redaktor Techniczny

dr Tamara Bolanowska-Bobrek

© Copyright by Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu
Nowy Sącz 2020

ISBN 978-83-65575-61-6

Wydawca

Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Sączu
ul. Staszica 1, 33-300 Nowy Sącz

tel.: +48 18 443 45 45, e-mail: wn@pwsz-ns.edu.pl

Adres Redakcji

Nowy Sącz 33-300, ul. Staszica 1

tel.: +48 18 443 45 45, e-mail: tbolanowska@pwsz-ns.edu.pl

Druk

Wydawnictwo i drukarnia NOVA SANDEC s.c.
Mariusz Kałyniuk, Roman Kałyniuk
33-300 Nowy Sącz, ul. Lwowska 143
tel.: +48 18 547 45 45, e-mail: biuro@novasandec.pl

Содержание. Spis treści

Введение. Wstęp	5
1. Туристические бренды России. Marki turystyczne Rosji	6
1.1. Национальный рейтинг российских туристических брендов 2018. Narodowy ranking rosyjskich marek turystycznych 2018.....	7
1.2. «Терра Башкирия». „Terra Baszkiria”	9
1.3. Бренд «Липецкая земля». Marka „Ziemia lipiecka”	16
1.4. Великий Новгород – Родина России. Nowogród Wielki – Ojczyzna Rosji	24
1.5. Хрустальное сердце России. Kryształowe serce Rosji	33
1.6. Устюжна – город кузнецов. Ustiużna – miasto kowali	35
1.7. Парк аттракционов Сити-парка «Град» в Воронеже. Wesołe miasteczko City-Parku „Grad” w Woroneżu	37
1.8. ДиноПарк Белгород. DinoPark Białgorod	38
1.9. Приморский сафари-парк. Nadmorski Park Safari	40
1.10. Тульский музей оружия. Tulskie Muzeum Broni.....	41
1.11. Куликово поле. Pole Kulikowe	43
1.12. Ростовский кремль. Kreml Rostowski	46
1.13. Великий Устюг – родина Деда Мороза. Wielki Ustiug – ojczyzna Dziadka Mroza.....	48
1.14. Резиденция Снегурочки в Костроме. Rezydencja Śnieżynki w Kostromie	50
1.15. Палех – родина Жар-птицы. Palech – ojczyzna Żar-ptaka	53
1.16. Талви Укко. Talvi Ukko	55
1.17. Эко-парк «Медвежий край». Park Ekologiczny „Niedźwiedzi Kraj”	57
1.18. Южа – родина Василисы Премудрой. Juża – ojczyzna Wasylisy Mądrej.....	58
1.19. Белёвская пастыла. Białowska pastyła	60
1.20. Тульский пряник. Tulski piernik	61
1.21. Луховицкий огурец. Łuchowicki ogórek.....	63
1.22. Вино «Массандра». Wino „Massandra”	65
1.23. Гжель. Gżel.....	66
1.24. Конаковский фаянс. Fajans konakowski	68
1.25. Борисовская керамика. Ceramika borysowska	71
1.26. Посадская матрёшка. Posadzka matrioszka	72
2. Туристические бренды Беларуси. Marki turystyczne Białorusi	74
2.1. Белорусский зубр. Żubr białoruski.....	74
2.2. Беловежская пуща. Puszcza Białowieska	76
2.3. Бۇльба. Vulba	78
2.4. Трактор «Беларус». Traktor „Belarus”	79
2.5. Род Радзивиллов и дворец в Несвиже. Ród Radziwiłłów i pałac w Nieświeżu.....	80
2.6. Белорусские болота. Bagna białoruskie.....	84
2.7. «Голубая жемчужина Беларуси» – санаторий Нарочь. „Lazurowa perła Białorusi” – sanatorium Narocz.....	87

3. Туристические бренды Украины. Marki turystyczne Ukrainy	89
3.1. Чернобыльская зона. Strefa czarnobylska	90
3.2. Пивные туры. Wycieczki piwne	93
3.3. «Вишываний Шлях». „Wyszywany Szlak”	94
3.4. Олешковская пустыня. Pustynia Oleszkowska	100
3.5. Тоннель любви. Tunel miłości	102
3.6. Водопад Шипот. Wodospad Szypit.....	103
3.7. Чернігов – город легенд. Czernihów – miasto legend.....	104
3.8. Львов – культурная столица Украины. Lwów – kulturowa stolica Ukrainy...	106
3.9. Одесса – столица юмора и смеха. Odessa – stolica humoru i śmiechu	108
3.10. Каменец-Подольский – фестивальная столица Украины. Kamieniec Podolski – festiwalowa stolica Ukrainy.....	110
3.11. «Город здоровья» – Трускавец. „Miasto zdrowia” – Truskawiec	113
Источники текстов. Źródła tekstów	116

Введение. Wstęp

W niniejszym skrypcie przedstawiono marki turystyczne Rosji, Białorusi i Ukrainy. Część z nich, zapewne, nie jest znana polski czytelnikom, a zwłaszcza studentom filologii rosyjskiej, białoruskiej, ukraińskiej czy też wschodniosłowiańskiej, dla których ta publikacja jest przeznaczona.

Tradycyjnie, podczas zajęć czy przeglądając oferty biur turystycznych, możemy poznać zabytki Moskwy, Sankt Petersburga, Mińska czy Kijowa, Lwowa lub Odessy. Tymczasem, analizując rankingi portali turystycznych, źródła internetowe, można stwierdzić, że wcale te znane od stuleci zabytki nie są obecnie przyciągającą marką turystyczną. Wszyscy i tak zwiedzają Kreml, Pałac Zimowy, starówkę lwowską. Rosja, Białoruś i Ukraina stawiają na nowe marki turystyczne, które mają przyciągać turystów z całego świata. W przedstawionym skrypcie Czytelnik znajdzie takie „nowe” marki, które warto poznać i zachwycić się nimi.

W publikacji przedstawiono teksty w języku rosyjskim z tłumaczeniem na język polski, fotografie danych obiektów turystycznych i mapy z ich lokalizacją, logo marek, ciekawe informacje krajoznawcze i historyczne. Są to wiadomości na temat zabytków architektonicznych, miast, przyrody, bohaterów bajek i mitologii, festiwali i innych imprez, lokalnych produktów, rzemiosła artystycznego, które są promowane przez organizacje turystyczne i rządy Rosji, Białorusi i Ukrainy jako marki turystyczne. Dzięki temu polski Czytelnik uzyska inne spojrzenie na te kraje oraz ich atrakcje i może zechce na własne oczy zobaczyć nowe marki turystyczne, a student będzie mieć możliwość nie tylko poszerzenia znajomości języka, ale i wiadomości realioznawczych.

1. Туристические бренды России. Marki turystyczne Rosji

Rysunek 1. Logo „Turystyczna marka Rosji”.

Źródło: www.russiadiscovery.ru/news/turisticheski_brand_rossii/ (dostęp: 01.11.2019).

Всероссийский конкурс «Туристический бренд России» был объявлен в 2015 (две тысячи пятнадцатом) году, участвовать в нём мог любой желающий¹.

В ноябре 2017 (две тысячи семнадцатого) года победителем стала концепция под лозунгом «Россия – здесь целый мир». В основу туристического бренда России легла идея о том, что Россия очень многообразная страна – на её территории есть и субтропики, и арктические регионы, глубокие озёра и высокие вершины. Авторы представили символ в виде карты страны. Она выполнена в стиле супрематизма – направления русского авангарда, который зародился в начале прошлого века. Элементы, из которых собрана карта, означают точки и территории России.

Туристический бренд отражает природу России – такого разнообразия климатических зон, растений и животных нет нигде в мире. Арктика, пустыни, ледяные вершины гор и жаркие морские побережья, тайга, вулканы и глубокие пещеры – есть не один повод отправиться в путешествие. В России можно увидеть белых и бурых медведей, амурского тигра, китов, моржей и тысячи птиц. Здесь сохранилась первозданная природа, нетронутая человеком².

Ogólnorosyjski konkurs „Marka turystyczna Rosji” został ogłoszony w roku 2015 i uczestniczyć w nim mógł każdy chętny.

W listopadzie 2017 roku zwyciężyła koncepcja z hasłem „Rosja – tu jest cały świat”. Bazą marki turystycznej Rosji było stwierdzenie, że Rosja to kraj różnorodności – na jej terenie znajdują się subtropiki, regiony arktyczne, głębokie jeziora i wysokie szczyty górskie. Autorzy zaprezentowali symbol w postaci mapy kraju. Została ona wykonana w stylu suprematyzmu – kierunku wawangardzie rosyjskiej, który narodził się na początku wieku. Elementy, z których składa się mapa, oznaczają punkty i tereny Rosji.

Marka turystyczna jest odzwierciedleniem przyrody Rosji – takiej różnorodności stref klimatycznych, roślinności i zwierząt nie ma nigdzie na świecie. Arktyka, pustynie, pokryte lodem szczyty górskie i gorące morskie wybrzeża, tajga, wulkany i głębokie jaskinie – to niektóre z wielu powodów, by wybrać się w podróż. W Rosji można spotkać niedźwiedzie białe i brunatne, tygrysa amurskiego, wieloryby, morysy oraz tysiące ptaków. Tutaj zachowała się dziewicza przyroda, nietknięta przez człowieka.

1.1. Национальный рейтинг российских туристических брендов 2018. Narodowy ranking rosyjskich marek turystycznych 2018

В 2018 (две тысячи восемнадцать) году первое исследование под названием «Национальный рейтинг туристических брендов (ТОП-100)» вызвало большой резонанс в СМИ. Многие специалисты отрасли горячо обсуждали его результаты и задавали вопросы, почему тот или иной бренд не попал в сотню. А в региональных изданиях с интересом писали о том, какие их туристические объекты, промыслы или национальные блюда наиболее известны россиянам и чем ещё можно завлечь туристов³.

Ниже представляем результаты рейтинга, а в дальнейшей части пособия – описание некоторых брендов.

W 2018 roku pierwsze badanie pod tytułem „Narodowy ranking marek turystycznych (Top-100)” wywołało wielki rezonans w środkach masowego przekazu. Wielu specjalistów z branży turystycznej dyskutowało o wynikach i stawiało pytania, dlaczego ta, a nie inna marka trafiła w setkę laureatów. W prasie regionalnej z zainteresowaniem pisano o tym, jakie obiekty turystyczne, rzemiosła lub dania narodowe są najbardziej znane Rosjanom i co jeszcze może przyciągnąć turystów.

Poniżej przedstawiamy wyniki rankingu, a w dalszej części skryptu – opis niektórych marek.

Tabela 1
Narodowy ranking marek turystycznych Rosji 2018

Наименование бренда	Miejsce / Nazwa marki
Номинация «Бренд региона»	Kategoria „Marka regionu”
Терра Башкирия (Республика Башкортостан)	Terra Baszkiria (Republika Baszkortostanu)
Липецкая Земля (Липецкая область)	Ziemia lipiecka (obwód lipiecki)
Номинация «Бренд города»	Kategoria „Marka miasta”
Великий Новгород – Родина России	Nowogród Wielki – ojczyzna Rosji
Хрустальное сердце России (Пензенская область)	Kryształowe serce Rosji (obwód penzeński)
Устюжна – город кузнецов (Вологодская область)	Ustiużna – miasto kowali (obwód wołogdziański)
Номинация «Отели и гостиницы»	Kategoria „Hotele”
Гостиничный комплекс «Теплое море» (Приморский край)	Kompleks hotelowy „Morze ciepłe” (Kraj Nadmorski)
Отель «Пур-Наволок» (Архангельск)	Hotel „Pur-Nawołok” (Archangielsk)
АМАКС/АМАКС (сеть отелей)	Amaks (sieć hoteli)
Номинация «Мини-отель»	Kategoria „Mini-hotel”
Пансионат «Родина» (Ессентуки)	Pensjonat „Rodina” (Jessentuki)
«Оснабрюк» (Тверь)	„Osnabrjuk” (Twer)
Бизнес-центр-отель «Столица Поморья» (Архангельск)	Hotel i Centrum Biznesowe „Stolica Pomorza” (Archangielsk)
Номинация «Рестораны и кафе»	Kategoria „Restauracje i kawiarnie”
«Винотеррия» (Краснодарский край)	„Winoterrija” (Kraj Krasnodarski)
«Пенаты» (Ярославль)	„Penaty” (Jarosławł)
«Крепостной вал» (Азов)	„Krepostnoj wał” (Azow)
Номинация «Санатории и здравницы»	Kategoria „Sanatoria i uzdrowiska”
Санаторий «Источник» (Ессентуки)	Sanatorium „Istocznik” (Jessentuki)
Санаторий имени 30-летия Победы (Железноводск)	Sanatorium im. 30-lecia Zwycięstwa (Żeleznowodsk)
Санаторий «Родник» (Пятигорск)	Sanatorium „Rodnik” (Piatigorsk)
Номинация «Загородный отель»	Kategoria „Hotel podmiejski”
Комплекс отдыха «Завидово» (Тверская область)	Kompleks wypoczynkowy „Zawidowo” (obwód twerski)
«Снежная долина» (Камчатский край)	„Śnieżna dolina” (Kraj Kamczacki)

База отдыха «Отрада» (Республика Мордовия)	Baza wypoczynkowa „Otrada” (Republika Mordwińska)
Номинация «Парк развлечений»	Kategoria „Park rozrywki”
Парк аттракционов Сити-парка «Град» (Воронеж)	Wesołe miasteczko City-Parku „Grad” (Woroneż)
ДиноПарк (Белгород)	DinoPark (Bielgorod)
Приморский сафари-парк (Приморский край)	Nadmorski Park Safari (Kraj Nadmorski)
Номинация «Федеральный музей»	Kategoria „Muzeum Federalne”
Тульский музей оружия (Тула)	Tulskie Muzeum Broni (Tuła)
Куликово поле (Тульская область)	Kulikowe Pole (obwód tulski)
Ростовский кремль (Ярославская область)	Kreml Rostowski (obwód jarosławski)
Номинация «Региональный музей»	Kategoria „Muzeum regionalne”
Музей Эрзи (Саранск)	Muzeum Erzi (Sarańsk)
Шахматово (Московская область)	Szachmatowo (obwód moskiewski)
Дворцовый комплекс Ольденбургских (Воронежская область)	Zespół pałacowy Oldenburskich (obwód woroneski)
Номинация «Частный музей»	Kategoria „Muzeum prywatne”
Вятское (Ярославская область)	Wiackie (obwód jarosławski)
Вулканариум (Петропавловск-Камчатский)	Wulkanarium (Pietropawłowsk Kamczacki)
Музей Чернобырдина (Оренбургская область)	Muzeum Czemonyrdina (obwód orenburski)
Номинация «Родина сказочного героя»	Kategoria „Ojczyzna bohatera bajek”
Великий Устюг – родина Деда Мороза (Вологодская область)	Wielki Ustjug – ojczyzna Dziadka Mroza (obwód wołogodzki)
Резиденция Снегурочки (Кострома)	Rezydencja Śnieżynki (Kostroma)
Палех – родина Жар-птицы (Ивановская область)	Palech – ojczyzna żar ptaka (obwód Iwanowski)
Номинация «Музей сказочного героя»	Kategoria „Muzeum bohatera bajek”
Талви Укко (Республика Карелия)	Talvi Ukko (Republika Karelii)
Медвежий край (Архангельская область)	Niedźwiedzi kraj (obwód archangielski)
Василиса Премудрая (Ивановская область, Южа)	Wasyliśa Mądra (obwód Iwanowski, Juża)
Номинация «Океанариум»	Kategoria „Oceanarium”
Воронежский океанариум (Воронеж)	Oceanarium Woroneskie (Woroneż)
Приморский океанариум (Владивосток)	Oceanarium Nadmorskie (Władywostok)
Номинация «Заповедники и парки»	Kategoria „Rezerwaty i parki”
Заповедная Мордовия (Республика Мордовия)	Rezerwatowa Mordowia (Republika Mordwińska)
Кенозерский национальный парк (Архангельская область)	Kienozierski Park Narodowy (obwód archangielski)
Шульган-Таш (Республика Башкортостан)	Szulgan-Tasz (Republika Baszkirii)
Номинация «Туристические и экологические маршруты»	Kategoria „Szlaki turystyczne i ekologiczne”
Большая байкальская тропа (Иркутская область)	Wielka ścieżka bajkalska (obwód irkucki)
Красный маршрут (Ульяновская область)	Czerwona trasa (obwód uljanowski)
Сибирь для людей (Красноярский край)	Syberia dla ludzi (Kraj Krasnojarski)
Номинация «Русские сладости»	Kategoria „Słodyczne rosyjskie”
Белёвская пастила (Тульская область)	Bielowska pastyła (obwód tulski)
Тульский пряник (Тульская область)	Tulski piernik (obwód tulski)
Бурзянский бортевой мёд (Республика Башкортостан)	Burziański miód bartniczy (Republika Baszkirii)
Номинация «Настоящие продукты»	Kategoria „Prawdziwe produkty”
Казачий хлеб (Ставропольский край)	Chleb kozacki (Kraj Stawropolski)
Настоящие вологодские продукты (Вологодская область)	Prawdziwe produkty wołogdziańskie (obwód wołogdziański)
Луховицкий огурец (Московская область)	Łuchowicki ogórek (obwód moskiewski)
Номинация «Вино и винодельческое хозяйство»	Kategoria „Wino i winnice”
Массандра (Республика Крым)	Massandra (Republika Krymu)
Эльбүзд (Ростовская область)	Elbuzd (obwód rostowski)

Ростовское (Ростовская область)	Rostowskie (obwód rostowski)
Номинация «Керамические и фарфоровые изделия»	Kategoria „Wyroby z ceramiki i porcelany»
Гжель (Московская область)	Gżel (obwód moskiewski)
Конаковский фаянс (Тверская область)	Konakowskie wyroby fajansowe (obwód twerski)
Борисовская керамика (Белгородская область)	Ceramika borysowska (obwód biełgorodzki)
Номинация «Художественные изделия»	Kategoria „Wyroby artystyczne»
Богородская игрушка (Московская область)	Zabawka bogorodzka (obwód moskiewski)
Посадская матрёшка (Московская область)	Posadzka matrioszka (obwód moskiewski)
«Иней» (Московская область)	„Iniej” (obwód moskiewski)
Номинация «Региональное событие»	Kategoria „Regionalne wydarzenie»
Белгородская черта (Белгородская область)	Biełgorodzka linia (obwód biełgorodzki)
Тихоокеанский туристский форум (Владивосток)	Forum turystyczne Oceanu Spokojnego (Władywostok)

Źródło: <http://rustur.ru/nacionalnyj-rejting-turisticheskix-brendov-2018> (dostęp: 01.11.2019).

1.2. «Терра Башкирия». „Terra Baszkiria”

Rysunek 2. Logo marki „Terra Baszkiria”.

Źródło: <https://news.myseldon.com/ru/news/index/206755849?requestId=4a3bef55-bdf7-461b-b319-f97974f3874a> (dostęp: 01.11.2019).

Мапа 1. Baszkiria na mapie Rosji.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Baszkortostan#/media/Plik:Baszkortostan_in_Russia.svg (dostęp: 01.01.2020).

Башкирия как туристический регион богата следами древних эпох, бурных событий, связанных с **Золотой Ордой, пугачёвскими восстаниями**, гражданской войной и многими другими периодами российской истории.

Для любителей национального колорита тут разрабатывают туристический маршрут, основанный на древнейшем местном эпосе **«Урал-батыр»**, для горнолыжников – кластер «Горные курорты Башкирии «Легенда Урала». Для спортивных фанатов Башкирия – это хоккейная команда «Салават Юлаев» и футбольный клуб «Уфа». Для паломников – место расположения Духовного управления мусульман России и идущего строительства самой большой мечети в Европе, а также православных чудес – Свято-Георгиевского монастыря с исполняющими желания «Святыми кустиками» под башкирским городом Благовещенск и места явления **чудотворной иконы Табынской Божьей матери** в Красноуфьске. Для путешественников из коммунистического Китая тут свой, «красный» маршрут – самые старые сохранившиеся в России памятники Ленину и его дом-музей в Уфе, где вождь революции жил в ссылке и начинал издавать свою «Искру»⁴.

Из мест Башкирии следует посетить Пещеру Шульган-Таш, или **Капову пещеру** – уникальный археологический объект, культурно-историческое достояние Башкирии, России и всего мира, знаменит своими древними наскальными росписями эпохи палеолита возрастом от 19 (девятнадцати) тысяч лет до нашей эры.

Следующее интересное место Башкирии – Государственный природный биосферный заповедник **«Шульган-Таш»** – разные экологические зоны от степных до лесостепных и уральских предгорий. Здесь стоит увидеть порядка 200 (двухсот) древних изображений животных времён палеолита, разнообразные таинственные знаки, орудия труда и материалы, места поклонения, кости и прочие археологические артефакты. Зимой можно видеть красивейшие ледяные потоки, сталактиты и сталагмиты⁵.

С 2005 (две тысячи пятого) года **«Башкирский мёд»** является официальной торговой маркой, права на которую принадлежат «Башкирскому научно-исследовательскому центру по пчеловодству и апитерапии». Башкирский мёд входит в ежедневный рацион российских космонавтов, работающих на орбитальных станциях⁶.

Baszkiria, jako region turystyczny, jest bogata w pozostałości z różnych epok starożytnych, burzliwych wydarzeń, związanych ze Złotą Oрдą, powstaniem Pugaczowa, wojną domową i wieloma innymi okresami z historii rosyjskiej.

Dla miłośników kolorytu narodowego opracowano tutaj trasę turystyczną, bazą której był starożytny epos „Ural-batyr”, dla narciarzy górskich – klastr „Górskie kurorty Baszkirii ‘Legenda Uralu’”. Dla kibiców sportowych Baszkiria to drużyna hokejowa „Salavat Yulaev” i klub piłkarski „Ufa”. Dla pielgrzymów to miejsce, w którym znajduje się Duchowy Zarząd muzułmanów Rosji i trwająca budowa największego meczetu w Europie, a także świątyni prawosławnych – Klasztoru Świętego Jerzego ze spełniającymi życzenia „Świętymi krzewami” koło baszkirskiego miasta Błagowieszczeńska i miejsca objawienia cudownej ikony Tabynskiej Matki Boskiej w Krasnousolsku. Dla podróżników z Chin komunistycznych istnieje własna „czerwona” trasa – najstarsze zachowane w Rosji pomniki Lenina i jego dom-muzeum w Ufie, gdzie wódz rewolucji mieszkał podczas zesłania i zaczął wydawać swoją „Iskrę”.

Z miejsc Baszkirii, warto odwiedzić Jaskinię Szulgan-Tasz, inaczej Jaskinię Kapową – unikalny obiekt archeologiczny, dziedzictwo historyczne Baszkirii, Rosji i całego świata, które słynie ze starożytnych naskalnych malowideł z epoki paleolitu, które namalowano 19 tysięcy lat przed naszą erą.

Kolejne ciekawe miejsce Baszkirii to Państwowy Naturalny Rezerwat Biosferyczny „Szulgan-Tasz” – różne strefy ekologiczne od stepów do lasostepów i uralskich pogórzy. Warto tu zobaczyć około 200 starożytnych wizerunków zwierząt z epoki paleolitu, różne tajemne znaki, narzędzia pracy i materiały, miejsca kultu, kości i inne artefakty archeologiczne. Zimą można podziwiać cudowne lodowcowe strumienie, stalaktyty i stalagmity.

Od 2005 roku „Miód Baszkirski” jest oficjalną marką handlową, do której prawa należą do „Baszkirskiego Naukowo-Badawczego Centrum Pszczelarstwa i Aпитераpii”. Miód baszkirski wchodzi w skład codziennych porcji żywnościowych kosmonautów rosyjskich, którzy pracują na stacjach orbitalnych.

Башкірскому мёду посвящены два фестивала – в Уфе проходит фестиваль «**Башкірский мёд**»⁷, а в Бурзянском районе на местности «Аргызма» проходит международный этнофестиваль «Бөрйән балы – башкорт даны» («**Бурзянский мёд – башкірская слава**»)⁸.

«**Легенда Урала**» – транспортный проект запущен в качестве сезонного предложения для любителей зимних видов спорта от станции Уфы до станции Новоабзакowo, которая расположена ближе всего к туристско-рекреационному кластеру «Горные курорты Башкирии ‘Легенда Урала’»⁹.

С конца декабря по начало января в Уфе организуется фестиваль **TERRA ZIMA**. По легенде Дед Мороз приезжает на каникулы в Башкирию, где проживает в традиционном башкирском жилище – юрте. Здесь он отдыхает и встречается с детьми и их родителями. Приезжая в гостевые юрты, каждый может поздороваться с Дедом Морозом, посмотреть новогоднее представление, поиграть в зимние забавы и покататься на запряженных упряжках. Те, кто замёрз, могут согреться в тематических юртах: чайной, сладостей, мастеров или у Снегурочки¹⁰.

В деревне Десяткино на реке Бирь проходит Фестиваль «**Река времени**», во время которого проводятся различного рода мероприятия, направленные на изучение исторического прошлого Российского государства, на патриотическое воспитание молодежи и включает смотр-конкурс военно-полевых лагерей различных эпох и реконструкции военных действий, в которых принимали участие жители края¹¹.

Złota Orda – państwo mongolskie założone przez wnuka Czyngis-chana, Batu-chana w drugim ćwierćwieczu XIII wieku na ziemiach Europy Wschodniej, zachodniej Syberii i środkowej Azji; rozkwit Złotej Ordy przypada na pierwszą połowę XIV wieku; w wyniku klęsk zadanych Mongołom przez wielkiego księcia moskiewskiego Dymitra na Kulikowym Polu w 1380 roku i przez Tamerlana w latach 1389-1395 Złota Orda rozpadła się w XV wieku na kilka chanatów: kazański, krymski astrachański¹².

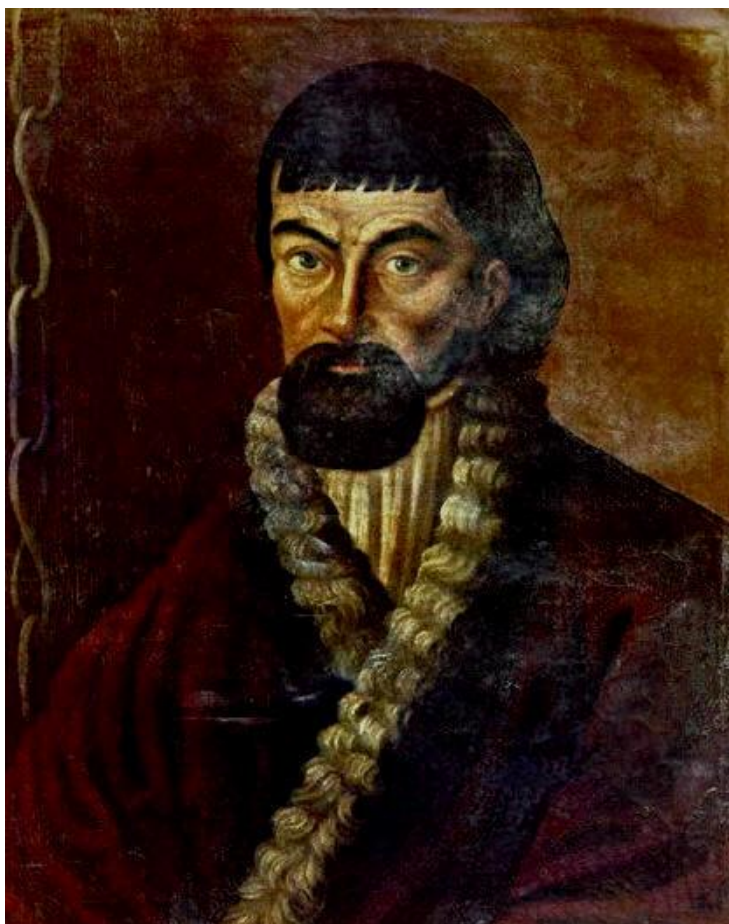
Miodowi baszkirskiemu poświęcono dwa festiwale – w Ufie odbywa się festiwal „Miód Baszkirski”, a w regionie Buriazińskim w miejscowości Argyzma odbywa się międzynarodowy festiwal etno „Miód buriaziński – baszkirska sława”.

„Legenda Uralu” – to projekt transportowy, uruchamiany jako sezonowa oferta dla miłośników zimowych dyscyplin sportowych od stacji Ufa do stacji Nowoabzакowo, która znajduje się najbliżej turystyczno-rekreacyjnego klastra „Górskie kurorty Baszkirii ‘Legenda Uralu’”.

W okresie od końca grudnia do początku stycznia w Ufie odbywa się festiwal „Terra Zima”. Według legendy Dziadek Mróz przyjeżdża na ferie zimowe do Baszkirii, gdzie mieszka w tradycyjnym baszkirskim domu – jurcie. Tutaj wypoczywa i spotyka się z dziećmi i ich rodzicami. Przyjeżdżając jako goście do jurt, można przywitać się z Dziadkiem Mrozem, obejrzeć noworoczne przedstawienie, pograć w gry zimowe i pojeździć na zaprzęgach. Ci, którzy zmarzną mogą ogrzać się w jurtach tematycznych: herbacianej, słodczy, mistrzów lub u Śnieżynki.

W wiosce Dziesiatkino nad rzeką Bir odbywa się Festiwal „Rzeka Czasu”, podczas którego odbywają się różne imprezy, celem których jest badanie historii i przeszłości Rosji, patriotyczne wychowanie młodzieży i konkurs obozów polowych i wojskowych z różnych epok i rekonstrukcji działań wojennych, w których brali udział mieszkańcy kraju.

Fotografia 1. Jemelian Pugaczow.

Źródło: <https://yablor.ru/blogs/kto-vam-bolshe-simpatichen-emelyan-/6039721> (dostęp: 30.12.2019).

Powstanie Pugaczowa – powstanie chłopskie w Rosji w latach 1773-1795; wybuchło za panowania Katarzyny II na Powołżu, a na jego czele stanął doński Kozak. **Jemelian Pugaczow**, podający się za cudownie ocalonego cara Piotra III; ogarnęło całą południowo-zachodnią część Cesarstwa Rosyjskiego; po początkowych sukcesach poniosło klęskę pod Carycynem; schwytany przywódca został stracony w Moskwie, a jego uczestnicy byli zabijani lub zsyłani na katorgę; powstanie spowodowało zarzucenie przez Katarzynę II projektów reformy agrarnej¹³.

Najważniejszym baszkirskim eposem był **Ural-Batyr** (ros. Урал-Батыр), porównywany rozmachem i tematyką przez filologów do sumeryjskiego Gilgamesza. Składający się z ponad 4 500 poetyckich wersów i 19 prozatorskich, był przekazywany z pokolenia na pokolenie. Tematyka eposu odnosi się do walki tytułowego bohatera, który w poszukiwaniu szczęścia dla ludzi, odbywa wiele bitew ze smokami, hydrami i żmijami. Postaciami tej fantastycznej historii stają się zarówno nadludzy bohaterowie, zwykli śmiertelnicy, mityczne stworzenia, niebiańskie bóstwa, jak i złe siły przyrody. Historia eposu jest podzielona na trzy części, pokazując losy kolejnych trzech pokoleń: Starca Janbirde, Staruchy Janbike, ich synów Urala i Szulgena oraz wnuków: Jaika, Sakmara, Nugusza i Idela. Według przekazu, Janbirde opowiada o tajemnicy istnienia Śmierci (Ulema) swoim synom, a ci wyruszają na poszukiwanie źródła nieśmiertelności – Jansziszmy. Ich zmagania z mitycznymi potworami, stają się przyczyną do wypiętrzenia gór, nazwanych na cześć jednego z nich górami Ural; z drugiej zaś strony, ofiara życia Ural-Batyrą staje się początkiem dla nieskończonego cyklu przyrody. Ostatnia część eposu poświęcona jest opisaniu wyczynów synów Ural-Batyrą, zasiedlaniu ziemi przez ludzi i zwierzęta. W 1910 roku Ural-Batyr został zapisany przez Muchametsza Burangułowa, baszkirskiego folklorystę i literata, który według legendy spisał epos od dwóch sesenów zamieszkujących Orenburską Gubernię – Gabita Argynbajewa i Hamita Ałmuchametowa, po czym jednemu z opowiadaczy podarował swego konia, wracając do domu na piechotę. Tradycje sesenów zdają się dziś odchodzić w niepamięć wraz ze zmianą koczowniczego trybu życia Baszkirów. Tradycje pieśniarzy-improwizatorów umierają, a wraz z nimi umiera społeczna rola sesena. Mimo to, istnieją próby przywracania baszkirskich tradycji, w postaci coraz częstszych festiwali narodowego folkloru¹⁴.

Fotografia 2. Ikona Tabyńskiej Matki Boskiej.

Źródło: <https://drevo-info.ru/articles/6524.html> (dostęp: 02.12.2019).

Ikona Tabyńskiej Matki Boskiej jest jedną z najbardziej tajemniczych. Matka Boska po raz pierwszy objawiła się między 1594 a 1597 rokiem, 12 km od wioski Tabyńskie (południowy Ural) jednemu z pustelników, który pracował w polu, który wracając z sianokosów, usłyszał głos Matki Boskiej „Weź moją ikonę”, ale nie zwrócił na nią uwagi. Dopiero trzeciego dnia po usłyszeniu głosu zobaczył ikonę na kamieniu z dwoma źródłkami – z wodą słoną i słodką. Diakon-pustelnik uciekł ze strachu do klasztoru. Bracia wyruszyli i zabrali ikonę do klasztoru. Na drugi dzień ikony nie było. Odnaleziono ją na bramie klasztoru i zabrano do świątyni, a ikona rankiem znów była na bramie. Wtedy zbudowano nad bramą kapliczkę i zaczęto modlić się do ikony. Wkrótce zaczęły się dziać cuda i ikonę zabrano do zbadania do Ufy. Ikona zniknęła i znów ją znaleziono koło źródła w pobliżu wioski Tabyńskie. W 1663 roku Pustelnia Preczysteńska popadła w ruinę i nie wiadomo, co się stało z ikoną.

Pomiędzy rokiem 1765 i 1768 trzech pastuchów Baszkirów znalazło ikonę na kamieniu przy źródle. Podobno porąbali ją na dwie części, krzycząc „Oto ruski bóg?”. Po tym świętokradztwie oślepli. Najmłodszy z nich zaczął się modlić i odzyskał wzrok. Gdy chciał uciekać, znów oślepl. Pastuchowie zaczęli przemywać oczy słoną wodą oraz modlić się i odzyskali wzrok. Od tego czasu woda w źródle jest uważana za świętą.

Mieszkańcy zabrali ikonę do Świątyni Pokrowskiej w Krasnousolsku. Rankiem ikona zniknęła i znów była w wiosce Tabyńskie. Najmłodszy pastuch ochrzcił się i dożył 130 lat, chodząc bosy za ikoną.

Ikona uważa się za patronkę Baszkirii, Powołża, Syberii, Kazachstanu.

Według kronik ikona uratowała Orenburg w 1848 przed epidemią cholery. Ikonę uroczyście przeniesiono do Orenburga. Przenoszono ją w uroczystej drodze krzyżowej, gdy działy się nieszczęścia, np. susza w Sterlitamaku i po modlitwach zaczął padać deszcz. Ikonę przewożono karetą. Do niektórych miejsc ikona sama nie chciała jeździć. Od rewolucji 1917 roku ikonę wożono po wielu guberniach Rosji. Podczas drogi krzyżowej w 1918 roku na procesję napadli bolszewicy, zerwali szaty z ikony i rzucili ją na drogę, lecz została uratowana przez Kozaków atamana Dutowa. Pod naciskiem bolszewików wojska Dutowa odstępowały, zabierając ze sobą ikonę. Ikona zatrzymała się pod Błagowieszczeńskiem i nie chciała ruszyć dalej. Bolszewicy nacierali dalej i wszystkim groziło niebezpieczeństwo. Biskupi modlili się trzy dni i prosili Matkę Boską o litość. Ikona poruszyła się i wszyscy przekroczyli granicę z Chinami. Do 1948 roku ikona znajdowała się w klasztorze prawosławnym w Harbinie. Po 1948 roku archimandryta Filaret – zwierzchnik Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej wywiózł ją do Australii, a potem do San Francisco. Dalej ślad po niej zaginął.

Według drugiej wersji ikona do 1960 roku znajdowała się w świątyni świętego Mikołaja w Kuldży (obecnie Yining – Chiny). W 1965 roku załatwiono pozwolenie na wywiezienie ikony, ale nic więcej nie wiadomo. Ikonę prawdopodobnie ukryto gdzieś pod Urumczy (Chiny)¹⁵.

Fotografia 3. Jaskinia Kapowa.

Źródło: <https://uraloved.ru/mesta/bashkiriya/kapova-peshera> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 4. Rysunki naskalne w Jaskini Kapowej.

Źródło: https://posredi.ru/knb_k_kapova_peshera.html (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 5. Festiwal Miodu Baszkirskiego w Ufie.

Źródło: <https://gorobzor.ru/novosti/obschestvo/15443-v-ufe-proydet-festival-bashkirskogo-meda> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 6. Festiwal „Burzjański miód – Baszkirska sława”.

Źródło: <https://kulturarb.ru/ru/news/v-burzyanskom-rajone-proshel-mezhdunarodnyj-etnofestival-borjanskiy-med-bashkort-dany-burzyanskij-med-bashkirskaya-slava> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 7. Pociąg „Legenda Uralu”.

Źródło: <https://rb7.ru/news/244591> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 8. Festiwal „Terra Zima”.

Źródło: www.ufaved.info/articles/news/glavnaya_novogodnyaya_elka_ufy_otkroetsya_26_dekabrya/ (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 9. Festiwal „Rzeka czasu”.

Źródło: <https://travelvillage.ru/info/afisha/river-of-time/> (dostęp: 02.11.2019).

1.3. Бренд «Липецкая земля». Марка „Ziemia lipiecka”

Rysunek 3. Logo marki „Ziemia lipiecka”.

Źródło: <https://pllsl.com/n/1508> (dostęp: 02.11.2019).

Мапа 2. Обwód lipiecki na mapie Rosji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_lipiecki#/media/Plik:Map_of_Russia_Lipetsk_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_lipiecki#/media/Plik:Map_of_Russia_Lipetsk_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

В формах брэнда отразились и природные богатства края, и усадьбы Липецкой области, и знаменитые елецкие кружева¹⁶.

Липецкая область ведёт летоисчисление с 6 (шестого) января 1954 (тысяча девятьсот пятьдесят четвертого) года. Она была образована из крайних районов четырёх соседних областей – Рязанской, Воронежской, Курской и Орловской земель. Регион расположен в лесостепной зоне бассейна Верхнего Дона на стыке Среднерусской возвышенности и Окско-Донской равнины¹⁷.

Интересным событием Липецкой земли является **Фестиваль исторической реконструкции «СтрЕлец»**, который проходит в ноябре в г. (городе) Елец. Основной канвой мероприятия являются события осени 1618 (тысяча шестьсот восемнадцатого) года, когда гётман

W formach marki znalazły odbicie naturalne bogactwa kraju, posiadłości obwodu lipieckiego, słynne koronki jeleckie.

Obwód lipiecki powstał 6 stycznia 1954 roku. Był on utworzony z części okolicznych czterech obwodów – rzańskiego, woroneskiego, kurskiego i orłowskiego. Region znajduje się w strefie lasostepów w dorzeczu Górnego Donu na połączeniu Wyżyny Środkoworosyjskiej i Równiny Ocko-Dońskiej.

Ciekawym wydarzeniem Ziemi Lipieckiej jest Festiwal Rekonstrukcji Historycznej „StrElec”, który odbywa się w listopadzie w mieście Jelec. Główną tematyką imprezy są wydarzenia jesieni 1618 roku, kiedy hetman Piotr Sahajdaczny podstępem zdobył Jelec, ale jego wojska poniosły poważne straty i na ich skutek nie mógł potem pomóc polskimi wojskom w oblężeniu Moskwy.

Пётр Сагайдачный приступом взял Елец, но его войско потерпело урон не давший ему в дальнейшем оказать существенную помощь польским войскам в осаде Москвы¹⁸.

В селе Доброе проходит **Фестиваль «Доброе сало»**. Главному продукту праздника посвящены тематические выставки, где сельские поселения Добровского района предлагают продегустировать и демонстрируют лучшие рецепты засолки сала. Событийный фестиваль «Доброе сало» – не только гастрономический праздник, но и замечательная возможность приобщиться к народной культуре. На выставках сельских поселений представлены разные ремёсла: лозоплетение, вышивка, изделия из дерева, ткачество, вязание и т.д. (и так далее)¹⁹.

Праздник **«Отъездное поле»** привлекает туристов одним из самых известных российских брендов, каким являлась некогда русская содовая охота. В живописном месте Данковского района на берегу реки Дон возле деревни Масловка сооружают походный лагерь охотников. Участники вместе со своими питомцами – погонистыми борзыми, соколами – съезжаются из соседних областей. Главное событие праздника – показательный бой охотничьих собак с лисами. Во время праздника можно совершить прогулку на лошадях, побеседовать с путешественниками у больших охотничьих костров, отведать угощения и купить любопытные вещицы ручной работы у ремесленников²⁰.

Огромное количество бунинских достопримечательностей находится в Липецкой области. Это и **усадьба в Озёрках**, и храмы в окрестности населённых пунктов. Деревня Озёрки является родовым гнездом Нобелевского лауреата по литературе **Ивана Алексеевича Бунина**. Здесь, в Озёрках, Бунины прожили около десяти лет. Сюда И.А. Бунин приезжал на каникулы из елецкой гимназии, сюда он вернулся после отчисления.

В 1891 (тысяча восемьсот девяносто первом) году у Буниных не осталось ни земли, ни хозяйства. И дом был продан. Семья распалась, и более никогда вместе не собиралась: мать писателя жила у дочери в Ефремове, отец – у сына в Огнёвке.

В начале 1980-х (тысяча девятьсот восьмидесятых) годов у любителей творчества Бунина появилась идея воссоздания усадьбы²¹.

W wiosce Dobroje odbywa się Festiwal „Dobra słonina”. Głównemu produktowi poświęcono wystawy tematyczne, na których mieszkańcy wiosek regionu Dobrowskiego oferują do degustacji i pokazują najlepsze przepisy solenia słoniny. Festiwal okolicznościowy „Dobra słonina” to nie tylko święto gastronomiczne, ale i wspaniała okazja do zapoznania się z kulturą ludową. Na wystawie mieszkańcy wiosek prezentują rzemiosła: koszykarstwo, wyszywanie, wyroby z drewna, tkactwo, szydełkowanie itd.

Święto „Wyjazdowe pole” przyciąga turystów jedną z najbardziej znanych rosyjskich marek, jaką kiedyś było rosyjskie polowanie z psami. W malowniczym miejscu regionu dankowskiego nad brzegiem rzeki Don koło wioski Masłowka budowany jest polowy obóz myśliwski. Uczestnicy razem ze swoimi pupilami – chartami, sokołami – zjeżdżają się z sąsiednich obwodów. Głównym wydarzeniem festiwalu jest pokazowe polowanie psów myśliwskich na lisy. Podczas imprezy można pojeździć na koniach, porozmawiać z podróżnikami przy dużych myśliwskich ogniskach, spróbować potraw i kupić różne rzeczy ręcznie robione od rzemieślników.

W obwodzie lipieckim znajduje się dużo zabytków związanych z Buninem. Należą do nich posiadłość w Oziorkach, świątynie w okolicznych miejscowościach. Wieś Oziorki jest rodową posiadłością laureata Nagrody Nobla z literatury Iwana Aleksiejewicza Bunina. Tutaj, w Oziorkach, rodzina Buninów mieszkała około 10 lat. Tutaj Iwan Bunin przyjeżdżał na wakacje z gimnazjum jeleckiego, tutaj wrócił po usunięciu go ze szkoły.

W 1891 roku Buninowie stracili ziemię i gospodarstwo. Sprzedano dom. Rodzina rozpadła się i nigdy już nie zeszyła: matka pisarza mieszkała u córki w Jefremowie, ojciec – u syna w Ogniewce.

Na początku 1980-tych wśród miłośników twórczości Bunina pojawił się pomysł odtworzenia posiadłości.

В 2010 (две тысячи десятом) году к 100-летию (столетию) со дня смерти **Льва Толстого** на станции Лев Толстой (бывшая железнодорожная станция Астапово Рязано-Уральской железной дороги) был открыт **Мемориальный музей памяти Л. Н. Толстого «Астапово»**. Это целый комплекс всех строений исторической станции и находящихся рядом домов, восстановленных в своём первоизданном виде.

В доме на станции Астапово 7 (седьмого) ноября 1910 (тысяча девятьсот десятого) года остановилось сердце Толстого, отсюда он отправился в последний путь – в Ясную Поляну²².

«**Кудыкина Гора**» в Каменке – замечательное место для семейного отдыха, площадью 500 га (пятьсот гектаров) расположена в живописном месте на территории природного заповедника, на берегу реки Дон. Является одной из самых посещаемых туристических достопримечательностей Задонского района и всей Липецкой области. В открытом загоне пасутся лошади, ослы, бараны, страусы, цесарки, павлины, буйволы, верблюды, ламы, олени, яки, овцебыки, кенгуру и другие животные. В парке есть самый большой детский городок в Липецкой области, фруктовый сад, деревянная скифская крепость, два источника, один из которых святой, а на другом есть купель. Есть огромные деревянные скульптуры «Троянский конь» и «Бык». Работает школа верховой езды, проводятся занятия по иппотерапии. В зимнее время в парке организуются лыжи, коньки, ледянки для малышей и прочие зимние радости. Вход в парк бесплатный.

Самый маленький заповедник мира, занесённый в Книгу рекордов Гиннеса «**Галичья гора**» основанный в 1925 (тысяча девятьсот двадцать пятом) году для защиты уникальной флоры. Его территория занимает всего лишь 19 га (девятнадцать гектаров).

Своё название памятник природы перенял от действительно существующей на берегу Дона скалистой возвышенности. По одной версии, донские берега были усыпаны мелкими камешками – галькой, по другой – на склонах горы постоянно гнездились птицы, которых местные жители без разбора называли галками.

С 1990 (тысяча девятьсот девяностого) года неотъемлемой частью «Галичьей горы» является питомник редких хищных птиц, многие из которых занесены в Красную книгу. Иногда посетители заповедника имеют возможность стать свидетелями «соколиного шоу»: в питомнике возрождают традиции соколиной охоты²³.

В 2010 году на 100-летие смерти Лва Толстого на станции Лев Толстой (дawna станция Астапово Кoлеи Рязанско-Уральской) otwarto Музей памяти Л. Толстого. To cały комплекс budynków dawniej stacji znajdujących się obok domów, odrestaurowanych w pierwotnej postaci.

W domu na stacji Астапово 7 listopada 1910 roku serce Tolstoja przestało bić, stąd wyruszył w ostatnią drogę – do Jasnej Polany.

„Kydykina Góra” w Kamience to wspaniałe miejsce dla rodzinnego wypoczynku, o powierzchni 500 ha, znajdujące się na terenie rezerwatu naturalnego nad brzegiem rzeki Don. Jest to jedna z najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych regionu zadońskiego i całego obwodu lipieckiego. W otwartej zagrodzie pasą się konie, osły, barany, strusie, perliczki, pawie, bawoły, wielbłądy, lamy, renifery, jaki, piżmowoly, kangury i inne zwierzęta. W parku znajduje się największe miasteczko dla dzieci w obwodzie lipieckim, sad owocowy, drewniana twierdza scytyjska, dwa źródła, z których jedno jest święte, a drugie to chrzcielnica. Znajdują się ogromne drewniane rzeźby „Koń trojański” i „Byk”. Działa szkoła jazdy konnej, odbywają się zajęcia z hipoterapii. Zimą w parku organizuje się jazdę na nartach, łyżwach, lodowiska dla maluchów i inne zabawy zimowe. Wejście do parku jest bezpłatne.

Najmniejszy rezerwat na świecie, wpisany do Księgi Rekordów Guinnessa „Galicza Góra” został założony w 1925 roku w celu ochrony unikalnej flory. Jego teren zajmuje zaledwie 19 ha.

Swoją nazwę rezerwat przyrody przyjął od rzeczywiście istniejącego nad brzegami Domu skalnego wzgórze. Według jednej z wersji dońskie brzegi są usypane małymi kamyczkami otoczkami (po ros. galka), a według innej – na zboczach góry ciągle gnieźdzą się ptaki, które miejscowi ludzie, nie orientując się, nazwali kawkami (ros. galka).

Od 1990 roku nieodłączną częścią „Galiczej Góry” jest hodowla rzadkich zwierząt drapieżnych, z których wiele znajduje się w Czerwonej Księdze. Czasami odwiedzający rezerwat mają możliwość bycia świadkami „show sokołów”: w rezerwacie odradza się tradycja polowania z sokołami.

Fotografia 10. Hetman Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny.

Źródło: <http://ehistoria.edu.pl/main/articles/show/article:Hetman--ktory-nekal-Stambul-Krotki-szkic-o-Piotrze-Konaszewiczu-Sahajdaczny--27/> (dostęp: 30.12.2019).

Piotr Konaszewicz-Sahajdaczny (ok. 1570-1622) – hetman kozacki; prawdopodobnie w latach 1600-1602 uczestniczył w wyprawach Jana Zamojskiego do Mołdawii; w 1615 roku został pułkownikiem Kozaków rejestrowych; w latach 1616-1619 i 1621-1622 był hetmanem kozackim; w 1616 roku dowodził wyprawą Kozaków na miasta tureckie nad Morzem Czarnym, a w 1618 roku uczestniczył w wyprawie na Moskwę; w 1621 roku wziął udział w bitwie pod Chocimiem, przyczyniając się do zwycięstwa Polaków²⁴.

Fotografia 11. Iwan Bunin.

Źródło: <https://pl.play-azlab.com/publikacji-i-napisanie-stately/92106-ivan-bunin-detstvo-stihi-i-proza.html> (dostęp: 30.12.2019).

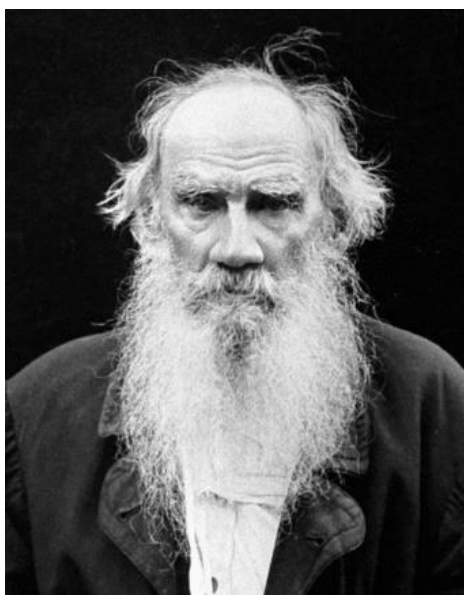
Iwan Bunin (1870, Woroneż – 1953, Paryż) – rosyjski nowelista, poeta i tłumacz. W twórczości poetyckiej nawiązywał do klasycznej XIX-wiecznej poezji rosyjskiej, zwłaszcza A. Feta, J. Połonskiego, A. Tołstoja. Uprawiał lirykę pejzażową, niezwykle plastycznie opisując urodę ojczystej przyrody, a także refleksyjno-filozoficzną, do której wprowadzał motywy folklorystyczno-mitologiczne, religijne i orientalne. Jego wiersze opierają się głównie na zestawieniu kontrastów i antytez (pasja życia – tragizm istnienia, marność doczesności – nieśmiertelność kultury).

Sławę zdobył jako nowelista, kontynuator tradycji prozy realistycznej I. Turgieniewa, I. Gonczarowa i A. Czechowa, autor mistrzowskich miniatur prozatorskich, które dzięki harmonii instrumentacji rytmiczno-dźwiękowej są bliskie prozie poetyckiej. We wczesnej nowelistyce, m.in. w pierwszym swym zbiorze opowiadań *Na kraj swieta* (1897), głośnym impresjonistycznym opowiadaniu *Antonówki* (1900) czy *Nowaja żyzń* (1901), ukazywał ginący świat „szlacheckich gniazd”, nasycając jego pełen melancholii obraz filozoficzną refleksją o przemijaniu, samotności i ludzkiej pamięci. Rozgłos zyskał opowieścią *Wieś* (1910), w której, podobnie jak w opowieści *Suchodół* (1912), połączył drastyczny opis zacołowania i okrucieństwa na wsi rosyjskiej z analizą rosyjskiego charakteru narodowego, będącego według niego sumą przeciwstawnych pierwiastków: słowiańskiego i azjatyckiego. Problemy egzystencjalne – tragizm życia, współistnienie dobra i zła, piękna i brzydoty – i moralny osąd filisterstwa znalazły odbicie w opowiadaniach *Bracia* (1914) i *Pan z San Francisco* (1915). Ważne miejsce w twórczości Bunina zajmuje temat miłości, przedstawianej pod wpływem filozofii A. Schopenhauera, jako fatum, niszczący popęd seksualny.

Wrogo ustosunkowany do rewolucji październikowej, w 1920 roku Bunin emigrował do Francji, gdzie pisał wiersze i nowele wyrażające nostalgię za przeszłością (m.in. zbiór *Róża Jerycha*, Berlin 1924), a przede wszystkim kontynuował tematykę erotyczną, przedstawiając ją zgodnie ze swoją koncepcją metafizyczno-biologiczną. Powstały wtedy opowieści: *Miłość Miti* (1925), *Sprawa korneta Jelagina* (1927), zbiór opowiadań *Porażenie słoneczne* (1927) oraz tom prozy *Ciemne aleje* (Nowy Jork 1943, wydanie pełne Paryż 1946), zawierający słynne opowiadanie *Nathalie*.

Szczytowym osiągnięciem prozatorskim Bunina jest oparta na wątkach autobiograficznych powieść *Życie Arsieniewa* (powstała 1927-1933, wydanie pełne Nowy Jork 1952), ukazująca świat młodzińskich doznań bohatera przez pryzmat doświadczeń człowieka dojrzałego; koleje losu Arsieniewa są kanwą rozważań o Rosji schyłku XIX wieku, procesie tworzenia i własnych odkryciach artystycznych.

W Paryżu Bunin ukończył również rozpoczęty w Moskwie dziennik z okresu rewolucji 1917 i wojny domowej *Przekłete dni* (1925, wydanie pełne Berlin 1935), o wymowie zdecydowanie antybolszewickiej, napisał traktat religijno-filozoficzny *Oswobodzenie Tołstogo* (1937) i wydał tom wspomnień *Wspominania* (1950), w którym z sarkazmem nakreślił sylwetki wybitnych pisarzy rosyjskich XX wieku. Bunin pozostawił też liczne przekłady poetyckie, m.in. utworów G. Byrona, A. Tennysona, *Sonetów krymskich* A. Mickiewicza i szczególnie wysoko ocenione tłumaczenie *Pieśni o Hajawacie* H.W. Longfellowa. W 1933 roku otrzymał Nagrodę Nobla. Zmarł 8 listopada 1953 roku w Paryżu²⁵.

Fotografia 12. Lew Tołstoj.

Źródło: www.bookhunter.pl/autor/4118/lew-tolstoj (dostęp: 30.12.2019).

Lew Tolstoj (1828-1910) – hrabia, rosyjski pisarz i myśliciel. Studiował orientalistykę oraz prawo na Uniwersytecie Kazańskim (1844-1847), w 1851 roku zaciągnął się jako wolontariusz do służby wojskowej na Kaukazie. Debiutował trylogią autobiograficzną: *Dzieciństwo* (1852), *Lata chłopięce* (1852) i *Młodość* (1855-1857). Udział pisarza w wojnie krymskiej 1853-1856 znalazł wyraz w cyklu reportaży *Opowiadania sewastopolskie* (1855-1856).

Znaczną uwagę poświęcił sprawom oświaty, zakładając szkołę dla ludu we własnym majątku. W 1862 roku osiadł na stałe w Jasnej Polanie, gdzie powstała powieść *Wojna i pokój* (1863-1869) – wielka epopeja, zawierająca panoramę życia Rosji w burzliwym okresie 1805-1820. W 1872 roku ukazała się powieść *Jeniec kaukaski* o nowatorskim, dynamicznym wątku fabularnym.

Lata 1873-1877 pisarz poświęcił pracy nad głośną powieścią społeczno-obyczajową *Anna Karenina*. Na przełomie lat 70. i 80. Tolstoj przeżył głęboki kryzys światopoglądowy, co skłoniło go do przemyśleń nad nowym odczytaniem sensu chrześcijaństwa. Idee te ogłosił w szeregu traktatów społeczno-politycznych, poddających ostrej krytyce państwo i jego instytucje.

Pasją demaskowania obłudy społecznej nacechowane są dramaty: *Ciemna potęga* (1887, wystawienie 1889), *Żywy trup* (1900, wystawienie 1911), *Płody edukacji* (1889, wystawienie 1891), a także opowiadania: *Śmierć Iwana Iljicza* (1886), *Sonata Kreutzerowska* (1891), *Ojciec Sergiusz* (1890-1898, wydanie 1911), *Hadzi Murat* (1896-1904, wydanie 1912).

Następnie stworzył powieść *Zmartwychwstanie* (1889-1899), zawierającą artystyczne i filozoficzno-etyczne credo pisarza, za którą został ekskomunikowany przez Synod Rosyjskiej Cerkwi prawosławnej (1901).

W 1908 roku wystąpił z pamfletem *Nie mogę milczeć*, skierowanym przeciwko represjom i karze śmierci. W 1910 roku opuścił Jasną Polanę. Zmarł w trakcie ucieczki z domu na stacji kolejowej Astapowo.

Uchodził za najwyższy autorytet moralny w Rosji na przełomie XIX-XX wieku. Jego twórczość wywarła olbrzymi wpływ na literaturę światową XX wieku.

Fotografia 13. Festiwal Rekonstrukcji „StrElec”.

Źródło: https://vk.com/strelecyelets?z=photo-58162741_456239041%2Falbum-58162741_179643817%2Frev (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 14. Festiwal „Dobra słonina”.

Źródło: <http://dobroe.bezformata.com/listnews/hlebosolnaya-yarmarka/70749727/> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 15. Święto „Wyjazdowe pole”.

Źródło: <https://podan.ru/prazdnik-russkoj-psovoj-ohoty/> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 16. Posiadłość Oziorki – Dom-Muzeum Iwana Bunina.

Źródło: <https://liptur.ru/ru/catalog/granges/usadba-ozierki-dom-muzey-i-a-bunina> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 17. Muzeum Lwa Tolstoja.

Źródło: <https://tolstoymuseum.ru/about/museum-and-branches/astapovo/> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 18. Pokój, w którym zmarł Lew Tolstoj.

Źródło: www.tripadvisor.ru/LocationPhotoDirectLink-g2540850-d2622453-i319635772-Tolstoy_Memorial_Museum-Lev_Tolstoy_Lipetsk_Oblast_Central_Russia.html (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 19. Park rodzinny Kudykina Góra.

Źródło: www.drive2.ru/b/521750704046474009/ (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 20. Rezerwat Galicza Góra.

Źródło: <http://ermakvagus.com/Europe/Russia/galichya-rus.html> (dostęp: 02.11.2019).

1.4. Великий Новгород – Родина России. Nowogród Wielki – Ojczyzna Rosji

Rysunek 4. Logo marki „Nowogród Wielki – Ojczyzna Rosji”.

Źródło: <https://m.novgorod.ru/news/ovno-novgorodskiy-brend-popal-v-idioteku-studii-artemii-lebedeva--166291.html> (dostęp: 02.11.2019).

Мапа 3. Обwód nowogrodzki на карте России.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_nowogrodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Novgorod_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_nowogrodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Novgorod_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

Брэнд Великого Новгорода был зарегистрирован в 2012 (две тысячи двенадцатом) году²⁶. Великий Новгород – это символ веры и распространения христианства по всей Руси. Графический знак – это контур купола Софийского собора Великого Новгорода²⁷.

Великий Новгород – родина русской государственности – город дал России первый опыт республиканского государства. С XII (двенадцатого) века Новгород стал «волен во князьях» – князья стали приглашать на «работу по контракту». Если князь не соответствовал ожиданиям, то его могли изгнать.

Православные паломники со всей России стремятся в Великий Новгород, чтобы прикоснуться к издревле чтимым христианским святыням. В Новгороде ещё в X (десятом) веке был возведён величественный

Марка Nowogrodu Wielkiego została zarejestrowana w 2012 roku. Nowogród Wielki to symbol wiary i rozpowszechnienia chrześcijaństwa na całą Ruś. Znak graficzny – to kontur kopuły Katedry Św. Zofii (Sobór Sofijski) w Nowogrodzie Wielkim.

Nowogród Wielki jest ojczyzną rosyjskiej państwowości – miasto dało Rosji pierwsze doświadczenie ustroju republikańskiego. Nowogród był „wolny od książąt” – książąt zapraszano „do pracy na podstawie kontraktu”. Jeśli książę nie odpowiadał oczekiwaniom, to mógł być wygnany z miasta.

Pielgrzymi prawosławni z całej Rosji dążą do Nowogrodu Wielkiego, aby przybliżyć się do świętości czczonych przez prawosławnych od wieków. W Nowogrodzie jeszcze w X wieku wzniesiono monumentalną Katedrę Św. Zofii, najstarszą rosyjską świątynię zbudowaną z kamienia. Gołęb na krzyżu na złotej kopule

Софійский собор, древнейший русский каменный храм. **Голубь на кресте** золотого купола собора, согласно преданию, хранит город от напастей, а в летописях сказано о том, что Великий Новгород находится под особым покровительством Святой Софии, Премудрости Божией. Ныне в действующем кафедральном Софийском соборе находится святыня Новгорода – **икона Знамени Божией Матери**. По легенде, в XII (двенадцатом) веке она даровала победу новгородцам в битве с сзудальцами, попавшими выпущенной стрелой в её изображение.

Великий Новгород – родина грамотности на Руси. Первая книга на русском языке... Первая на Руси школа... Одна из крупнейших библиотек средневековой Руси... Стопроцентная грамотность населения уже в те времена, когда большинство жителей Европы вместо подписи ставили крест...

В **Новгородском Кремле** находится уникальное здание, одна из загадок архитектуры Великого Новгорода – Грановитая (или Владычная) палата. Это первое в России здание в готическом стиле «о тридцати трёх дверях»²⁸. Новгородский кремль (или, как его ещё называют, Новгородский детинец) – самый древний из ныне сохранившихся кремлей России. Время его строительства датируется серединой XI (одиннадцатого) века²⁹.

Памятник «Тысячелетие России», был создан в 1862 (тысяча восемьсот шестьдесят втором) году в честь тысячелетия с момента провозглашения **Рюрика** как князя Руси. Памятник представляет собой постамент куполообразной формы, на котором установлен шар-держава, символизирующий династии Рюриковичей и Романовых. Памятник немал: диаметр постамента из гранита около 9 (девяти) метров, общая высота монумента почти 16 (шестнадцать) метров.

На памятнике представлены фигуры Рюрика и главного языческого бога Перуна, **князя Владимира** с восьмиконечным крестом в руках, побеждённый татарин, передающий символ власти князю **Ивану III** (Третьему), низвергнутые немецкий рыцарь и латвийский воин, **Михаил Романов**, **Пётр I** (Первый) со скипетром в руках, фигуры политиков, героев войн, учёных и людей творческих, оставивших яркий и заметный след в истории России. Всего 129 (сто двадцать девять) персонажей, разделённых на 4 (четыре) группы³⁰.

Рюриково Городище – поселение древних людей, которое, по подсчёту учёных, было образовано около 8 (восьмого) века до н. э. (нашей эры). По легенде, именно

кatedry, zgodnie z legendą, ochrania miasto przed napaścią, a w kronikach napisano o tym, jak Nowogród Wielki znajdował się pod szczególną opieką Świętej Zofii, Mądrości Bożej. Obecnie w czynnej Katedrze Św. Zofii znajduje się świętość Nowogrodu – ikona Matki Boskiej „Znak”. Zgodnie z legendą, w XII wieku dała ona mieszkańcom Nowogrodu zwycięstwo w bitwie z mieszkańcami Suzdała, którzy wystrzelili strzałę w kierunku ikony i trafili wizerunek Matki Boskiej.

Nowogród Wielki to również ojczyzna piśmiennictwa na Rusi. Pierwsza książka w języku rosyjskim... Pierwsza na Rusi szkoła... Jedna z największych bibliotek w średniowiecznej Rusi... Stuprocentowe piśmiennictwo już w tych czasach, gdy większość mieszkańców Europy zamiast podpisu stawiało krzyżyk.

W Nowogrodzkim Kremlu znajduje się unikatowy budynek, jedna z zagadek architektury Nowogrodu Wielkiego – Pałac Fasetowy (Pałac Władyki). To pierwszy w Rosji budynek gotycki „z trzydziestoma trzema drzwiami”. Kreml nowogrodzki (albo, jak go tutaj nazywają, Dziecinniec nowogrodzki) – najstarszy z zachowanych kremli w Rosji. Budowę jego szacuje się na połowę XI wieku.

Pomnik „Tysiąclecie Rosji” został wniesiony w 1862 roku na cześć tysiąclecia ogłoszenia Ruryka księciem Rosji. Pomnik jest wykonany w formie kopuły na postumencie, na której znajduje się kula – jabłko królewskie, symbolizujące dynastie Rurykowiczów i Romanowów. Pomnik jest dość duży – średnica postumentu z granitu to 9 m, łączna wysokość prawie 16 m.

Na pomniku przedstawiono postacie Ruryka i głównego boga pogańskiego Peruna, księcia Włodzimierza z osmiokątnym krzyżem w rękach, podbitego Tatara, który przekazuje symbol władzy księciu Iwanowi III, pokonanego rycerza niemieckiego i żołnierza łotewskiego, Michała Romanowa, Piotra I z berłem w ręku, postacie polityków, bohaterów wojen, uczonych i twórców, którzy pozostawili trwałe ślady w historii Rosji. Łącznie jest tam 129 postaci, podzielonych na 4 grupy.

Grodzisko Ruryka – to osada dawnych ludzi, która według obliczeń uczonych powstała ok. 8 wieku p.n.e. Według legendy, właśnie tutaj zaproszono na posadę księcia założyciela rosyjskiej dynastii Ruryka. Zabytek ten znajduje się na niewielkim wzgórzu, otoczonym zalewowymi łąkami, zatapianymi podczas wylewów rzeki. Na terenie Grodziska znajdują się ruiny cerkwi Zwiastowania, drugiego po Katedrze Św. Zofii budynku zbudowanego z kamienia.

сюда пригласили на княжение основателя русской династии правителя Рюрика. Расположен этот памятник на небольшом холме, окружённом заливными лугами, затопляемыми во время разливов реки. На территории Городища находятся развалины церкви Благовещения, второго после Софийского собора каменного строения³¹.

Fotografia 21. Gołąb na Katedrze Sofijskiej w Nowogrodzie Wielkim.

Źródło: <https://ok.ru/group52832447103163/topic/65829769898939> (dostęp: 31.12.2019).

Na Soborze Mądrości Bożej (Świętej Zofii) znajduje się krzyż, na którym jest **figurka gołębia**. Oryginalna figurka znajduje się wewnątrz świątyni na krzyżu. Według legendy, kiedy Iwan Groźny mordował mieszkańców Nowogrodu, na krzyżu Soboru usiadł gołąb, aby odpocząć, a gdy zobaczył, co się dzieje, skamieniał z przerażenia. Tak skamieniały siedział aż do II wojny światowej, kiedy wycofujący się, stacjonujący tu wcześniej faszystowski korpus hiszpański zabrał krzyż razem z gołębiem do Hiszpanii. Dopiero w 2004 roku, po rozmowach Putina z hiszpańskim królem, krzyż i gołąb wróciły do Nowogrodu³².

Fotografia 22. Ikona Matki Boskiej „Znak” w Soborze Św. Zofii w Nowogrodzie Wielkim.

Źródło: <http://laruspalomnik.com/tours/na-prazdnik-ikony-Bozhiei-Materi-Znamenie-v-Velikii-Novgorod-1382> (dostęp: 30.11.2019).

Ikona Matki Bożej „Znak” – jedna z prawosławnych ikon Matki Bożej typu Oranta, szczególnie czczona w Rosyjskim Kościele Prawosławnym. Ikona przedstawia Matkę Bożą z wzniesionymi w geście modlitewnym dłońmi, w pozycji siedzącej lub stojącej, z wyobrażeniem Jezusa Chrystusa jako dziecka na wysokości piersi.

Ikona Matki Bożej „Znak” powstała w Konstantynopolu, gdzie czczona była w kościele w dzielnicy Blacherny (stąd zwano ją Blacherniotissa). Zyskała opinię cudownej po oblężeniu Nowogrodu przez wojska księcia Andrzeja I Bogolubskiego. Mieszkańcy miasta, widząc przewagę liczebną przeciwnika, zaczęli – według legendy – błagać Boga o cud. 3 dni później, nocą, arcybiskup nowogrodzki usłyszał głos z niebios, nakazujący mu wynieść z cerkwi Przemienienia Pańskiego ikonę Matki Bożej i przejść z nią wokół murów miejskich. W czasie pochodu, do którego przyłączyli się mieszkańcy miasta, strzała napastnika trafiła w ikonę – wówczas z oczu Matki Bożej miały popłynąć łzy, a przerażeni cudem wojowie Bogolubskiego porzucili broń i oddalili się od miasta. W 1356 roku cudowna ikona została przeniesiona do specjalnie na ten cel wzniesionej cerkwi – pierwszej na świecie cerkwi pod wezwaniem Ikony Matki Bożej „Znak”. W późniejszym okresie powstał przy niej monaster pod tym samym wezwaniem.

Sława ikony sprawiła, że na Rusi zaczęły powstawać jej kopie. Niektóre z nich zyskały opinię cudownych niezależnie od pierwowzoru. Dla odróżnienia od pierwszej ikony „Znak” otrzymały one dodatkowe nazwy pochodzące od miast ich przechowywania, np. Abałacka, Kursko-Korzenna, Serafino-Ponietajewska³³.

Fotografia 23. Ruryk.

Źródło: <http://projects.rusarchives.ru/statehood/drevnerusskoe-gosudarstvo.shtml> (dostęp: 31.12.2019).

Ruryk (ur. ?, zm. 879) – legendarny wódz Normanów (Waregów). Miał syna Igora. Według podania przekazanego przez kronikę ruską, w 862 roku przybył z braćmi Sineusem i Truworem do Nowogrodu, zduślił antynormańskie powstanie i założył własne państwo na Rusi północnej, obejmujące Nowogród Wielki, Białe Jezioro i Izborsk. Istnieje hipoteza, że autor tej legendy stworzył postaci Sineusa i Truwora, błędnie odczytując skandynawską notatkę o Ruryku, który przybył na Ruś ze swoim domem [sine-hus] i wierną drużyną [tru-vor].

Niektórzy historycy uważają Ruryka nowogrodzkiego za identycznego z postacią wodza duńskiego Rorika, który do 860 roku z drużyną normañską napadał na kraje zachodniej Europy. Po opanowaniu ziemi nowogrodzkiej drużyny Ruryka, Askold i Dir, mieli udać się na południe, podbić Kijów, a następnie zorganizować pierwszą wyprawę Rusi na Bizancjum. Tak według legendarnego opisu powstał szlak łączący Bałtyk z Morzem Czarnym, w kronikach ruskich zwany drogą od Waregów do Greków.

W XII wieku legenda o Ruryku została użyta przez redaktora *Powieści Dorocznej*, najstarszej zachowanej kroniki ruskiej, jako wyjaśnienie pochodzenia dynastii rządzącej Rusią do XVI wieku, której założycielem miał być Ruryk.

Przed śmiercią Ruryk powierzył opiekę nad swoim synem, Igorem, krewnemu, księciu Olegowi (zm. 912). W 882 roku Oleg opanował Smoleńsk, Lubecz i Kijów. Za jego panowania Kijów, ośrodek plemienia Polan, stał się centrum powstającego państwa – Rusi Kijowskiej. Zjednoczenie objęło początkowo ziemie bliskie szlakowi łączącemu Kijów z Nowogrodem, a następnie całą wschodnią Słowiańszczyznę³⁴.

Fotografia 24. Książę Włodzimierz.

Źródło: <https://aleks070565.livejournal.com/6480762.html> (dostęp: 31.12.2019).

Włodzimierz I Wielki (ok. 956-1015) – wielki książę Rusi Kijowskiej w latach 980-1015 z dynastii Rurykowiczów. Urodził się ok. 956 roku w Kijowie. Był synem księcia kijowskiego Światosława i jego metresy. Około 969-970 roku ojciec osadził go w Nowogrodzie. Po śmierci Światosława w 972 roku i wybuchu konfliktu między Jaropełkiem, bratem Włodzimierza i następcą tronu, a trzecim bratem – Olegiem, musiał uciekać do Skandynawii. Wrócił do Nowogrodu dopiero po śmierci Olega, ok. 980 roku, i doprowadził do śmierci Jaropełka, zdobywając tym samym pełnię władzy nad Rusią Kijowską.

Pierwsze lata spędził, zdobywając i konsolidując ziemie ruskie pod swoim panowaniem. Zyskał też pewne terytoria kosztem litewskich Jaćwingów. Początkowo hołdował pogańskim wierzeniom, być może godził się nawet na składanie ofiar z ludzi. Tolerował na swoich ziemiach najróżniejsze lokalne bóstwa. W 2 poł. lat 80. X wieku doszedł jednak do wniosku, najprawdopodobniej z powodów politycznych, że przyjęcie religii monoteistycznej może okazać się korzystniejsze. Jego wybór padł na chrześcijaństwo. Nie był pierwszym z nawróconych Rurykowiczów – religię tę przyjęła już jego babcia, Olga, choć nie zdołała przekonać swojego syna, Światopełka, do podobnej konwersji.

Nową wiarę przyjął z rąk Bizancjum, co wynikało z jego sojuszu z cesarzem Bazylim II, któremu pomagał zwalczać powstania w Bułgarii i Anatolii. Być może zmiana religii była również warunkiem zawarcia małżeństwa z siostrą Bazylego, Anną. Chrzest przyjął w 987 lub 988 roku. Miejsce ceremonii nie jest pewne: ceremonia mogła odbyć się w Chersonezie lub Kijowie. Decyzja Włodzimierza na trwałe związała Rus z obrządkiem wschodnim, co stało się jeszcze bardziej widoczne po schizmie z 1204 roku. Otworzyła także jego kraj na cały świat chrześcijański i umocniła jego pozycję na mapie Europy.

Po konwersji Włodzimierz energicznie przystąpił do chrystianizacji Rusi. Rozkazał niszczenie pogańskich posągów, wznosił kościoły, budował szkoły i biblioteki. Swoje dzieci także wychowywał w wierze chrześcijańskiej. Jego synowie, Borys i Gleb, zostali uznani za świętych. Ostatnie lata spędził na tłumieniu rewolty swojego syna, Jarosława (późniejszy Jarosław Mądry). Zmarł w 1015 roku³⁵.

Fotografia 25. Iwan III.

Źródło: <https://molportal.ru/node/13056> (dostęp: 31.12.2019).

Iwan III Srogi (ur. 22 stycznia 1440 w Moskwie, zm. 27 października 1505 w Moskwie) – wielki książę moskiewski w latach 1462-1505, sporadycznie używał tytułu cara, w dawnej literaturze zwany czasem „Srogim”. Syn Wasyla II i Marii. Dwukrotnie żonaty. Z Marią (zm. 1467), córką księcia Borysa Twerskiego, miał syna Iwana Młodego (1458-1490), następcę tronu ożenionego z córką Stefana Wielkiego, hospodara mołdawskiego, Heleną. Z tego związku urodził się Dymitr (1483-1509), ogłoszony następcą tronu i koronowany na wielkiego księcia moskiewskiego 4 lutego 1498 roku, następnie odsunięty od tronu przez drugą żonę Iwana III Zofię (Zoe, 1448-1503), córkę Tomasza Paleologa, despoty Morei. Z tego związku urodziło się 10 dzieci, m.in. Helena, żona Aleksandra, wielkiego księcia litewskiego i króla polskiego, Wasyl III i Andrzej, książę staricki (1490-1536).

Od 1450 roku współrządził państwem obok ociemniałego ojca. Wielki polityk i strateg, uznawany jest za twórcę scentralizowanego państwa moskiewskiego. Działalność swoją skierował na zjednoczenie całej Rusi północno-wschodniej. Rozpoczął od likwidacji księstw jarosławskiego (1463) i rostowskiego (1474). Po krwawej rozprawie zlikwidował republikę Wielkiego Nowogrodu (1478).

Na arenie międzynarodowej głównymi przeciwnikami Moskwy była Wielka Orda i państwa Jagiellonów. Jego sukcesy były możliwe dzięki słabości Wielkiej Ordy, której chan Achmet musiał w 1480 roku zrzec się daniny od Moskwy, co jest symboliczną datą, kończącą 240 lat zależności Rusi od Tatarów. Po likwidacji księstwa twerskiego (1489) oraz uzależnieniu Riazania i Wiatki, wysunął roszczenia do panowania nad całą Rusią, co oznaczało konflikt z Litwą.

Skierowanie polityki Jagiellonów na Czechy i Węgry pozwoliło Iwanowi III na rozpoczęcie walk (1487) na pograniczu. W dwóch wojnach (1492-1494 i 1500-1503) przyłączył do Moskwy księstwa wierchowskie (nad górną Oką), Wiaźmę, ziemie czernihowsko-siewierskie, wschodnią smoleńszczyznę i Toropiec – co stanowiło ok. 30% obszaru Wielkiego Księstwa Litewskiego. Działał w przymierzu z chanem krymskim Mengli Gerejem i wspólnie doprowadzili do upadku Wielkiej Ordy, co w przyszłości pozwoliło Moskwie na opanowanie Powołża.

W dyplomacji umiejętnie posługiwał się propagandą religijną. Wykorzystując upadek Konstantynopola, jako przeciwnik unii kościelnej z Rzymem, ogłosił Moskwę „trzecim Rzymem”, a siebie opiekunem wszystkich wyznawców obrządku greckiego. Umocnił autorytet międzynarodowy Moskwy, utrzymywał kontakty z Austrią, Krymem, Turcją, Persją. Dał podwaliny samowładztwa (samodzierzawie) w Rosji. Stworzył administrację centralną (prikazy) i nowy kodeks praw (Sudiebnik, 1497). Za jego panowania rozwinęło się budownictwo, powstał moskiewski Kreml, kamienne twierdze w Tule, Kołomnie i Iwngorodzie³⁶.

Fotografia 26. Michał I.

Źródło: www.historyru.com/docs/rulers/mikhail_feodorovich/mikhail_feodorovich-index.html (dostęp: 31.12.2019).

Michał I Romanow (1596-1645) – car Rosji w latach 1613-1645, dziad Piotra Wielkiego, zapoczątkował dynastię Romanowów. Michał był synem Fiodora Romanowa. Car Michał, wybrany przez Sobór Ziemski 3 marca 1613 roku (według kalendarza juliańskiego 21 lutego), po 8-letnim okresie smuty, przede wszystkim musiał rozprawić się z szajkami i bandami, grasującymi po całej Rosji. Należały do nich również oddziały polskich lisowczyków Aleksandra Lisowskiego, służących najpierw drugiemu Dymitrowi Samozwańcowi, a potem trudniących się rozbojem. Na rozkaz cara Michała Romanowa w 1614 roku w Moskwie powieszono 3-letniego carewicza Iwana Dymitra (1611-1614), syna Maryny Mniszchówny i Samozwańca II, Marynę uduszono, a Kozaka atamana Iwana Zaruckiego, spod Tarnopola – trzeciego męża Maryny, wbito na pal. Wyroki te zatwierdził car Michał Romanow. W 1617 roku Michał Romanow zakończył wojnę ze Szwecją, a następnie, po nieudanej wyprawie wojsk polskich na Moskwę, także wojnę z Rzeczpospolitą. Rozejm zawarł w Dywilinie 11 grudnia 1618 roku na 14 lat, pozostawiając w rękach litewskich Smoleńsk, a polskich ziemie czernichowską i siewierską.

Pokój zewnętrzny był Michałowi niezbędny dla odbudowy gospodarczej kraju, spustoszonego w okresie smuty, i dla umocnienia centralnej władzy carskiej. Rozwój gospodarczy Rosji faktycznie powoli następował, zaś szczególnie intensywnie rozwijała się kolonizacja północnej Azji przez Rosjan. Za panowania Michała doszli oni do rzeki Amur i morza Ochockiego na wschodnim krańcu kontynentu azjatyckiego, zakładając po drodze warowne osady i miasta: Jakuck, Jenisejsk, Irkuck, Krasnojarsk, Ochock, Wierchojańsk i inne.

W latach 1632-1634, przed upływem okresu rozejmu z Polską, wykorzystując czas bezkrólestwa po śmierci Zygmunta III Wazy, Rosjanie oblegli Smoleńsk, pragnąc odebrać ziemie smoleńskie, lecz uniemożliwiła im to odsiecz nowego króla polskiego Władysława IV. Ta kolejna wojna polsko-rosyjska zakończona została „pokojem wieczystym” w Polanowie, zgodnie z którym Polska zatrzymała terytoria uzyskane w rozejmie dywilińskim, ale równocześnie król Polski zrzekł się wszelkich roszczeń do tronu moskiewskiego³⁷.

Fotografia 27. Piotr I.

Źródło: <http://deduhova.ru/statesman/pyotr-i-velikiy/> (dostęp: 31.12.2019).

Piotr I Wielki (1672-1725) – car Rosji w latach 1682-1725 z dynastii Romanowów. Urodził się 9 czerwca 1672 roku w Moskwie. Był synem cara Aleksego I Romanowa i Natalii Naryszkiny. Kiedy miał 4 lata, jego ojciec zmarł, a tron przejął jego przyrodni brat, Fiodor III Romanow. Już 6 lat później, w 1682 roku, śmierć Fiodora doprowadziła do konfliktu o koronę między Piotrem i jego kolejnym bratem przyrodnym, ograniczonym umysłowo Iwanem. Ostatecznie obaj zostali wyniesieni na tron, a regentką została ich siostra, Zofia (sprawowała tę funkcję do 1689 roku). Bracia współrządzili do 1696 roku, kiedy Iwan V zmarł. W międzyczasie, w 1689 roku, Piotr ożenił się z Eudoksją Łopuchiną. Niezbyt udane małżeństwo zakończyło się w 1698 roku wysłaniem Eudoksjii do klasztoru.

W 1697 roku wniósł się w polską elekcję, wspierając wybór Augusta II Mocnego na króla Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zwycięzca wojny północnej toczony z Szwecją (w tym decydującej bitwy pod Połtawą w 1709 roku). Na mocy pokoju w Nystad, zawartego w 1721 roku, zajął szeroki pas bałtyckiego wybrzeża, rozciągający się od Karelii po Inflanty.

Niedługo po śmierci Iwana Piotr odniósł swoje pierwsze samodzielne zwycięstwo, pokonując Turków i zdobywając twierdzę Azow. Uświadomiło mu to potrzebę wybudowania mocnej floty. W latach 1697-1698 odbył podróż po Europie Zachodniej, oficjalnie w celu reaktywowania Świętej Ligi. W jej trakcie poznawał jednak także zachodni styl życia i obyczaje. Studiował też współczesną myśl techniczną, w tym budowę statków. Po powrocie zaczął wprowadzać zmiany w Rosji, zmuszając bojarów do golenia bród i przyjęcia zachodniego ubioru, a także (w 1700 roku) przyjmując zachodni kalendarz.

W kolejnych latach przeprowadził dalsze, daleko idące reformy. Zlikwidował patriarchat moskiewski, wstrzymując się od powołania nowego patriarchy w 1700 roku. W jego miejsce w 1721 roku ustanowił synod. W 1711 roku powołał Senat, któremu powierzył rządy na czas swojej spowodowanej wojną nieobecności. Działał też na rzecz usprawnienia poboru rekrutów i systemu podatkowego. Na arenie międzynarodowej zaangażował się w trwającą ponad 20 lat (od 1700 do 1721 roku) wojnę ze Szwecją. W jej trakcie, w 1712 roku, przeniósł stolicę Rosji z Moskwy do wybudowanego przez siebie Petersburga. Zwycięstwo nad Połtawą w 1709 roku zagwarantowało mu wpływy nad Bałtykiem, a traktat pokojowy w Nystad przyznawał Rosji Ingrię, Karelię, Estonię i Inflanty. Sukces w tej wojnie przyniósł Piotrowi przydomek „Wielki”, nadany mu przez Senat.

Ostatnie lata życia car spędził, powiększając rosyjskie posiadłości na wschodzie. Zdobył Kamczatkę i stoczył wojnę z Persją, dzięki której umocnił pozycję Rosji w rejonie Morza Kaspijskiego. W tym czasie jego zdrowie zaczęło się jednak gwałtownie pogarszać. Zmarł 8 lutego 1725 roku w Petersburgu³⁸.

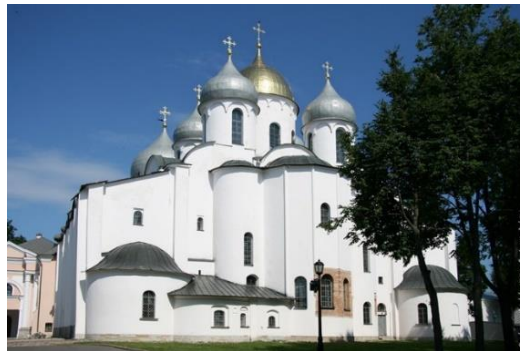
Fotografia 28. Kreml w Nowogrodzie Wielkim.

Źródło: <http://интересный-мир.рф/novgorodskij-kreml-detinets-velikij-novgorod/> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 29. Pomnik Tysiąclecie Rosji.

Źródło: <http://turizm.sputnik.ru/items/pamyatnik-tisyacheletie-rossii-vnovgorodskom-kremle> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 30. Sobór Sofijski (Katedra pw. Św. Zofii)

Źródło: www.fotex.biz/countries/russia/novgorod/7816201010/ (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 31. Gród Ruryka.

Źródło: www.tourprom.ru/country/russia/velikiy-novgorod/attraction/ryurikovo-gorodische/photos-ryurikovo-gorodische/ (dostęp: 02.11.2019).

1.5. Хрустальное сердце России. Kryształowe serce Rosji

Rysunek 5. Logo marki Kryształowe Serce Rosji.

Źródło: <http://welcome2penza.ru/news/1781/> (dostęp: 02.11.2019).

Мапа 4. Обwód пенzeńски на мапі Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_penzeński#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Penza_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_penzeński#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Penza_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

«Хрустальное сердце России» зарегистрирован в 2015 (две тысячи пятнадцатом) году³⁹. Пензенская область связана с производством стекла. С 2006 (две тысячи шестого) года в г. (городе) Никольске Пензенской области проходят Международные симпозиумы по художественному стеклу⁴⁰.

Музей стекла и хрусталя в Никольске существует с конца XVIII (восемнадцатого) века. Завод в Никольске был основан в 1764 (тысяча семьсот шестьдесят четвертом) году. До революции 1917 (тысяча девятьсот семнадцатого) года заводом владели три поколения Бахметевых и князя Оболенские. Сегодня коллекция Никольского музея стекла и хрусталя насчитывает более 13,5 (тринадцати с половиной) тысяч единиц.

В 2014 (две тысячи четырнадцатом) году в Никольске открылся **Парк стеклянных скульптур**, который пополняется экспонатами после проведения симпозиумов⁴¹.

„Kryształowe Serce Rosji” zostało zarejestrowane w 2015 roku. Obwód penzeński jest związany z produkcją szkła. Od 2006 roku w Nikolsku w obwodzie penzeńskim odbywają się Międzynarodowe sympozja w dziedzinie szkła artystycznego.

Muzeum Szklą i Kryształą w Nikolsku istnieje od końca XVIII wieku. Zakład w Nikolsku został założony w 1764 roku. Przed rewolucją 1917 roku zakład należał do trzech pokoleń Bachmietewów i książąt Obolenkich. Obecnie kolekcja Nikolskiego Muzeum Szklą i Kryształą liczy ponad 13,5 tys. sztuk.

W 2014 roku w Nikolsku otwarto Park Szklanych Rzeźb, który jest uzupełniany eksponatami po zakończeniu sympozjów.

Fotografia 32. Ekspozyty Muzeum Szkła i Kryształu w Nikolsku.
Źródło: <https://kraeved1147.ru/nikolsk-muzej-stekla/> (dostęp: 02.11.2019).

Fotografia 33. Park Szklanych Figur w Nikolsku.
Źródło: https://pravda-news.ru/news/obshchestvo/v_nikolske_ustanovili_steklyannuyu_sculpturu_vesom_bolee_tomy/ (dostęp: 18.11.2019).

1.6. Устюжна – город кузнецов. Ustiużna – miasto kowali

Rysunek 6. Logo marki „Ustiużna – miasto kowali”.

Źródło: <https://zuykov.com/ru/trademarks/online-search/trademark/409077/> (dostęp: 02.11.2019).

Мапа 5. Обwód wołogodzki na mapie Rosji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_wołogodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Vologda_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_wołogodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Vologda_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

Устюженский район находится на берегах реки Молóги на юго-западе Вологодской области. Ещё в XIV (четырнадцатом) веке при князе Дмитрие Донском устюженские мастера были умельцами оружейниками, а устюженские земли называли «Желёзным полем». При Иване Грозном в Устюжне находилось более сотни кузниц, где ковали мечи и кольчуги.

Rejon ustiużeński znajduje się nad rzeką Mołogą na południowym zachodzie obwodu wołogodzkiego. Jeszcze w XIV wieku, za rządów księcia Dymitra Dońskiego, mistrzowie ustiużańscy byli słynnymi producentami broni, a ziemię ustiużeńską nazywano „Żelazowym polem”. Za Iwana Groźnego w Ustiużnie znajdowało się ponad 100 kuźni, gdzie wykuwano miecze i kolczugi.

В XVI (шестнадцатом) веке по указу Петра I (Первого) Устюжна стала известным оружейным центром Русского государства. В период Северной войны в городе открылись многочисленные железоделательные заводы, работавшие для оснащения всего российского флота. Веками устюженские кузнецы ковали победу Русской армии. И сегодня здесь бережно сохранены лучшие традиции кузнечного дела.

В наши дни Устюжна снова собирает лучших кузнецов на фестивале кузнечного мастерства «Железное поле», который проходит ежегодно в рамках Поздеевской ярмарки в июле. Кузнецы со всей России собираются на древней Устюженской земле, чтобы помериться силами в своём мастерстве⁴².

W XVI wieku, na podstawie dekretu Piotra I Ustiużna, stała się słynnym ośrodkiem kowalskim Państwa Rosyjskiego. Podczas Wojny Północnej w mieście otwarto liczne zakłady produkujące wyroby z żelaza, które wyposażały całą rosyjską flotę. Przez wieki mistrzowie ustiuzzańscy wykuwali zwycięstwo Rosyjskiej Armii. Obecnie zachowały się najlepsze tradycje kowalstwa.

W naszych czasach Ustiużna znów gromadzi najlepszych kowali na Festiwalu mistrzostwa kowalskiego „Żelazowe Pole”, który odbywa się corocznie w ramach Targów Pozdziejewskich w lipcu. Kowale z całej Rosji zbierają się na starej ziemi ustiuzzeńskiej, aby zmierzyć się w swoim mistrzostwie.

Fotografia 34. Festiwal kowalstwa „Żelazne pole”.
Źródło: <http://eventsinrussia.com/event/10505> (dostęp: 02.11.2019).

1.7. Парк аттракціонов Сіті-парка «Град» в Воронеже. Wesołe miasteczko City-Parku „Grad” w Woroneżu

www.bestpark-vrn.ru

Rysunek 7. Logo Wesołego miasteczka w Woroneżu.

Źródło: www.cityparkgrad.ru/entertainment/attractions (dostęp: 03.11.2019).

Мара 6. Обwód воронески на карте Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_woroneski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Voronezh_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_woroneski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Voronezh_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

Развлекáтельный кóмплекс Сіті-парка «Град» в последние нéсколько лет стал одной из сáмых замéтных достопримечáтельств Ворóнежа. Крупнэйший в Еврóпе крýпный парк аттракціонов занимает террítорию плóщадью 10500 (дéсять ты́сяч пятьсóт) кв. (квaдрáтных) мéтров на двух этажáх.

Здесь гостéй ждут полторá десятка семéйных и дéтских развлекáтельных аттракціонов, кóмната смéха, надувные батýты и качáлки для сáмых мáленьких.

Посетítтели мóгут щутítь себя настоящим водítелем пожарного автомобиля, спортívного боли́да и́ли внедоро́жника, самолёта, мóгут отпра́виться в вагóне железнодоро́жного состава чéрез тоннель навстрéчу приключéниям, оседлáть лягу́шку и слонёнка, посетítть волшебное дéрево и попрóбовать себя в рóли оживляющего фигуры чародéя, прокатítься на венециáнской карусéли с расписанными вручнóу карéтами, рéтро-автомобíлями и лошáдками⁴³.

Комплекс rozrywkowy City-Park „Grad” w ciągu ostatnich lat stał się jedną z najslawniejszych atrakcji Woroneża. Największe w Europie kryte wesołe miasteczko zajmuje powierzchnię 10 500 m² na parterze i piętrze.

Na gości czeka 15 rozrywek rodzinnych i dla dzieci, komnata śmiechu, nadmuchiwane trampoliny i bujaki dla najmłodszych.

Odwiedzający mogą poczuć się prawdziwym kierowcą samochodu straży pożarnej, bolidu sportowego lub terenówki, samolotu, mogą wyruszyć w podróż w wagonie kolejowym przez tunel naprzeciw przygodom, osiodłać żabę i słonia, odwiedzić magiczne drzewo i spróbować ożywić postać czarodzieja, pojeździć na karuzeli weneckiej z malowanymi odręcznie karetami, starymi samochodami i konikami.

Fotografia 35. Wesołe miasteczko w Woroneżu.

Źródło: www.cityparkgrad.ru/entertainment/attractions (dostęp: 03.11.2019).

1.8. ДіноПарк Бєлгород. DinoPark Bielgorod

Rysunek 8. Logo DinoParku w Biełgorodzie.

Źródło: www.facebook.com/dinopark.ru/ (dostęp: 03.11.2019).

Fotografia 36. Dinozaury w DinoPark w Biełgorodzie.

Źródło: <https://vmeste-rf.tv/news/in-the-belgorod-region-opened-dinopark/> (dostęp: 03.11.2019).

Мапа 7. Обwód белгородзкий на мапі Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_bielgorodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Belgorod_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_bielgorodzki#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Belgorod_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

В Белгородской области появился свой парк юрского периода, где в натуральную величину можно увидеть фигуры древних динозавров.

Территория динопарка – почти восемь с половиной гектаров. Здесь разместили 88 (восемьдесят восемь) фигур динозавров. Они стоят поодиночке или образуют сюжетные композиции. Возле каждой модели установлены информационные стенды. 12 (двенадцать) фигур – роботизированные, остальные – статичные, но абсолютно все издаёт звуки.

Фигуры максимально приближены к своим историческим прототипам. Кожу древних ящеров имитирует специальный силиконовый материал.

Есть и водные динозавры. Их разместили в природных водоёмах.

Динопарк – это не только модели древних ящеров, это территория для развлечений и образования. В музее посетители могут узнать о развитии древней фауны в разные геологические периоды. Там же установлен роботизированный скелет хищного динозавра, которым можно управлять с помощью джойстика. Недалеко расположен 3D-кинотеатр на 70 (семьдесят) зрителей⁴⁴.

W obwodzie belgorodzkiem pojawił się własny park okresu jury, gdzie można zobaczyć figury dinozaurów naturalnej wielkości.

Teren DinoParku to prawie 8,5 ha. Znajduje się tutaj 88 figur dinozaurów. Niektóre stoją samodzielnie, inne tworzą kompozycje tematyczne. Przy każdym modelu znajdują się tablice informacyjne. 12 figur jest zrobotyzowanych, pozostałe są statyczne, ale wszystkie wydają dźwięki.

Figury są maksymalnie zbliżone do swoich historycznych prototypów. Skórę dawnych jaszczurów imituje specjalny materiał silikonowy.

Są również dinozaury wodne. Znajdują się one przy naturalnych zbiornikach wodnych.

DinoPark to nie tylko modele dawnych jaszczurów, ale i teren dla rozrywki i edukacji. W muzeum zwiedzający mogą dowiedzieć się o rozwoju dawnej fauny w różnych okresach geologicznych. Znajduje się tam też zrobotyzowany szkielet dinozaura, którym można sterować dżojstikiem. Niedaleko znajduje się Kino 3D na 70 widzów.

1.9. Приморский сафари-парк. Nadmorski Park Safari

Rysunek 9. Logo Nadmorskiego Parku Safari.

Źródło: <https://ok.ru/primsafaripark> (dostęp: 03.11.2019).

Мапа 8. Kraj Nadmorski na mapie Rosji.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kraj_Nadmorski#/media/Plik:Primorsky_in_Russia.svg (dostęp: 01.01.2020).

Приморский Сафари-парк в посёлке Шкотово является ландшафтным. Здесь показывают животных на участке леса с красивым рельефом. Площадь Сафари-парка вместе с новой территорией 16 га (шестнадцать гектаров).

Посетители и животные (копытные и хищные звери) находятся на одной территории без барьеров – без решёток, рвов, стёкол и т.п. (и тому подобное) – посетителей всегда сопровождают проводники. Их можно покормить с руки, погладить и сфотографироваться рядом. Корм для копытных выдаётся бесплатно. Здесь можно посмотреть тигров, леопарда, больших гималайских медведей, кабарог, оленей, птиц, красных волков и других животных⁴⁵.

Nadmorski Park Safari w wiosce Szkotowo jest parkiem krajobrazowym. Można tu zobaczyć zwierzęta w lesie z pięknym pejzażem. Powierzchnia Parku Safari, wraz z nowym terenem, wynosi 16 ha.

Odwiedzający i zwierzęta (zwierzęta kopytne i drapieżne) znajdują się na jednym terenie bez barier – bez krat, rowów, szyb itp. – odwiedzającym zawsze towarzyszą opiekuni. Zwierzęta można karmić z ręki, głaskać i sfotografować się z nimi. Pokarm dla zwierząt kopytnych wydawany jest bezpłatnie. Można tu zobaczyć tygrysy, leopardy, duże niedźwiedzie himalajskie, pismowce, renifery, ptaki, cyjony rude i inne zwierzęta.

Fotografia 37. Nadmorski Park Safari.

Źródło: <http://vladseatour.ru/mesta-otdiha/ekskursii/vladivostok/show/primorskiy-safari-park/> (dostęp: 03.11.2019).

1.10. Тульский музей оружия. Tulskie Muzeum Broni

Rysunek 10. Logo Tulskiego Państwowego Muzeum Broni.

Źródło: <https://twitter.com/armsmuseum> (dostęp: 03.11.2019).

Мара 9. Обwód tulski na mapie Rosji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_tulski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Tula_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_tulski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Tula_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

Тульский государственный музей оружия – один из старейших музеев России. Зарождение его коллекции относится к 1724 (тысяча семьсот двадцать четвёртому) году, когда на Тульском оружейном заводе в соответствии с вышедшим тогда указом Петра I (Первого) стали «...старинные пушки и фузеи не переливать и не порпить, а сдавать как курьёзы в цейхгаузы на хранение».

Музей оружия сегодня – это не просто экспозиционно-выставочные площади. Это уникальный туристический, культурный, досуговый и социально-педагогический комплекс. Ежемесячно в новом здании музея проводятся культурно-досуговые и культурно-образовательные мероприятия для детей, молодёжи, ветеранов войны и труда, воинов и других категорий населения.

Tulskie Państwowe Muzeum Broni to jedno z najstarszych muzeów w Rosji. Jego kolekcja powstała w 1724 roku, kiedy w Tulskim Zakładzie Broni, zgodnie z ukazem Piotra I, zaczęto „...stare armaty i fuzje nie przetapiać i nie psuć, a oddawać jako kuriozum do zbrojowni do przechowywania”.

Obecnie Muzeum Broni to nie tylko powierzchnia ekspozycyjno-wystawiennicza. To unikalny kompleks turystyczny, kulturowy, usługowy i społeczno-pedagogiczny. Każdego miesiąca w nowym budynku muzeum odbywają się imprezy dla dzieci, młodzieży, weteranów wojny i pracy, żołnierzy i innych ludzi związane z kulturą, wypoczynkiem i edukacją.

В настоящее время принимает посетителей новая постоянная экспозиция «История стрелкового и холодного оружия с XIV (четырнадцатого) века до современности»⁴⁶.

Obecnie na odwiedzających czeka nowa stała ekspozycja „Historia broni strzeleckiej i białej od XIV wieku do czasów współczesnych”.

Fotografia 38. Budynek Muzeum Broni w Tule.

Źródło: <https://myslo.ru/news/culture/2018-08-30-tul-skiy-gosudarstvennyj-muzej-oruzhiya-otmechaet-145-letie> (dostęp: 03.11.2019).

Fotografia 39. Jedna z ekspozycji Muzeum Broni w Tule.

Źródło: <https://fishki.net/2451566-8-dekabrja-4-i-5-jetazhi-tulyskogo-gosudarstvennogo-muzeja-oruzhiya-otkrojut-dveri-dlja-posetitelej.html> (dostęp: 03.11.2019).

1.11. Куликово поле. Pole Kulikowe

Rysunek 11. Logo Muzeum Pole Kulikowe.

Źródło: <https://twitter.com/kulpolemuseum> (dostęp: 04.11.2019).

«Куликово поле» – музей-заповедник, историко-ландшафтный комплекс, который проводит исторические и археологические изыскания, изучает и сохраняет наследие **Куликовской битвы** как одного из выдающихся событий в истории России. Знак в виде изогнутой летящей стрелы символизирует одновременно солнце, восходящее над горизонтом в день битвы, победу русских воинов в исторически значимом сражении и смелость музея как современной организации, устремлённой в будущее⁴⁷.

Музейный комплекс «Куликово поле» в Моховом расположен в непосредственной близости от поля Куликовской битвы в Тульской области (Мара 9).

Современные мультимедийные средства, которыми насыщена экспозиция музея, дают возможность получить сведения о средневековой жизни, в том числе и через игру. В стенах музея происходит чудесное превращение: посетители становятся хранителями, археологами, реставраторами, летописцами.

Сердце музея – большой макет Куликовской битвы. Он наглядно показывает, где находится музей, какой дорогой шли воины **Дмитрия Донского**, где находились лагеря противоборствующих армий, как были выстроены войска перед сражением, как проходила сама битва.

Подземный этаж музея посвящён современным наукам, которые помогают изучать события прошлого.

Благодаря скрупулёзной работе по научной реконструкции вооружения можно подробно рассмотреть снаряжение русских и ордынских воинов.

Со смотровой площадки можно в деталях рассмотреть Поле сражения⁴⁸.

„Pole Kulikowe” – to muzeum, kompleks historyczno-krajobrazowy, który prowadzi badania historyczne i archeologiczne, bada i zachowuje dziedzictwo Bitwy na Kulikowym Polu jako jednego z najważniejszych wydarzeń w historii Rosji. Znak w postaci zagiętej lecącej strzały symbolizuje jednocześnie słońce, które wschodziło nad horyzontem w dniu bitwy, zwycięstwo rosyjskich wojowników w ważnym historycznym boju i śmiałość muzeum jako nowoczesnej organizacji, która dąży ku przyszłości.

Kompleks Muzealny „Kulikowe Pole” znajduje się w Mochowej, blisko miejsca, gdzie odbyła się Bitwa na Kulikowym Polu w obwodzie tuskim (Mara 9).

Nowoczesne środki multimedialne, którymi przepełniona jest ekspozycja muzeum, umożliwiają zdobycie informacji o życiu w średniowieczu, w tym poprzez grę. W murach muzeum zachodzi cudowna transformacja: odwiedzający stają się stróżami, archeologami, restauratorami, kronikarzami.

Sercem muzeum jest wielka makiet Bitwy na Kulikowym Polu. Pokazuje ona, gdzie znajduje się muzeum, jaką drogą szli wojownicy Dymitra Dońskiego, gdzie znajdowały się obozy wrogich armii, jak stały wojska przed bitwą, jak odbywała się sama bitwa.

Podziemna kondygnacja muzeum poświęcona jest współczesnym naukom, które pomagają badać wydarzenia z przeszłości.

Dzięki skrupulatnej pracy w zakresie rekonstrukcji naukowej uzbrojenia można dokładnie obejrzeć broń wojowników rosyjskich i Złotej Ordy.

Z platformy widokowej można szczegółowo obejrzeć pole bitwy.

Красный холм – самая высокая точка Первого поля ратной славы России. Не случайно именно здесь в 1849 (тысяча восемьсот сорок девятом) году был возведён памятник-колонна Дмитрию Донскому, старейший монумент героям Куликовской битвы.

Территория музея доступна для посещения круглосуточно, а в ночное время колонна и храм специально подсвечиваются⁴⁹.

Czerwone Wzgórze – to najwyższy punkt Pierwszego Pola militarnej sławy Rosji. Nieprzypadkowo właśnie tutaj w 1849 roku wzniesiono pomnik w postaci kolumny na cześć Dymitra Dońskiego, najstarszy pomnik bohaterów Bitwy na Kulikowym Polu.

Teren muzeum jest dostępny dla odwiedzających całą dobę, a nocą kolumna i świątynia są specjalnie podświetlone.

Bitwa na Kulikowym Polu, która miała miejsce 8 września w roku 1380, stała się ostatecznym rozstrzygnięciem trwającej wojny między Dymitrem Dońskim a Mamajem. Pierwszy z nich w latach 1359-1389 był wielkim księciem moskiewskim, któremu udało się w roku 1378 rozbić siły Złotej Ordy w bitwie nad Wożą, a drugi był wodzem tatarskim, faktycznym przywódcą zachodniej Złotej Ordy.

Mamaj, szykując się do wyprawy przeciwko Dymitrowi, zorganizował koalicję antymoskiewską. Udało mu się do niej wciągnąć m.in. od dawna skonfliktowane z Wielkim Księstwem Moskiewskim – Wielkie Księstwo Litewskie.

Choć wyprawę zaplanowano na przełom sierpnia i września w roku 1380, kiedy to mieli spotkać się antymoskiewscy sojusznicy, Dymitr wcześniej ze swoimi siłami ruszył przeciwko Tatarom. Chciał on bowiem nie dopuścić do połączenia ich sił.

Armia Mamaja, której przewodził osobiście, podobnie do sił Dymitra, miała liczyć ok. 30 tys. żołnierzy. Nie doszły poza tym do skutku plany wodza Złotej Ordy o połączeniu się z sojuszniczymi siłami. W toku bitwy przez większość starcia przewaga leżała po stronie Tatarów. Udało im się nawet dotrzeć ostatecznie do księcia Dymitra, który został zraniony i musiał uchodzić z pola walki. Mamaj zakładał, że od początku bitwy brały udział wszystkie siły Księstwa Moskiewskiego. Z tego też względu on również uderzył wszystkimi dostępnymi siłami. Dowódca Tatarów nie wiedział jednak o istnieniu pułku zasadzki. W chwili, gdy doszło do złamania lewego skrzydła wojsk moskiewskich oraz ich zepchnięcia, armia tatarska minęła ustawiony pułk zasadzki. Dzięki temu nadarzyła się możliwość uderzenia na tyły tatarskie. Bitwa zakończyła się dzięki temu wydarzeniu całkowitą klęską Tatarów. Części z nich, którym udało się uciec, była ścigana i wycinana przez Rusinów. W rezultacie, kiedy wieść o porażce Mamajra dotarła do jego sojuszników, odstąpili oni od podejmowania jakichkolwiek działań i wycofali się ostatecznie.

W efekcie tego zwycięstwa zapoczątkował się proces uniezależnienia się Moskwy od brutalnego zwierzchnictwa Złotej Ordy. Następnie w kolejnych latach nadarzyła się dzięki temu okazja do odbudowy państwa rosyjskiego, pod przewodnictwem Wielkiego Księstwa Moskiewskiego. Sam dowódca Dymitr funkcjonuje do dziś jako rosyjski bohater narodowy⁵⁰.

Fotografia 40. Dymitr Doński.

Źródło: www.vidania.ru/dmitrydonskoy.html (dostęp: 31.12.2019).

Dymitr Doński (1350-1389) – książę moskiewski od 1359 roku, wielki książę włodzimierski od 1362 roku. Wnuk Iwana Kality, syn Iwana II i Aleksandry. Żonaty z Eudoksją, księżną suzdalsko-niżgorodzka, miał 12 dzieci. Jego następcą został Wasyl I (1371-1425), wielki książę włodzimiersko-moskiewski, suzdalski i niżgorodzki, żonaty z Zofią (zm. 1453), córką wielkiego księcia litewskiego Witolda.

Z ośmiorga potomków przeżył ojca tylko Wasyl II i Anastazja, żona księcia kijowskiego Olelka z dynastii litewskiej. Wychowanek metropolity Aleksieja świadomie podejmował działania na rzecz zjednoczenia Rusi północno-wschodniej wokół Moskwy. Szczęśliwie walczył z książętami Tweru i Riazania. W latach 1368-1372 odparł trzy najazdy wielkiego księcia litewskiego Olgierda.

Starł się wykorzystać zamęt w Złotej Ordzie i wywalczyć niepodległość. Pod hasłem obrony prawosławia zjednoczył siły książąt ruskich (także z Rusi litewskiej) i w 1480 roku rozgromił nad Donem armię emira Mamaja, co dało mu przydomek „Doński”. Po najeździe i spaleniu Moskwy przez Tochtamysza (1482) uznał swoją zależność od Ordy. W testamencie pierwszy oddał wielkie księstwo synowi prawem starszeństwa jako „ojcowiznę”, bez starań o zgodę chana⁵¹.

Fotografia 41. Muzeum bitwy na Kulikowym Polu.

Źródło: www.sputnik71.ru/index.php?id=68 (dostęp: 04.11.2019).

Fotografia 42. Kolumna na cześć Dymitra Dońskiego.

Źródło: <http://polyus.msk.ru/pamyatnik-na-kulikovom-pole-foto.html> (dostęp: 04.11.2019).

1.12. Ростовский кремль. Kreml Rostowski

Rysunek 12. Logo Kremla Rostowskiego.

Źródło: www.rostmuseum.ru/ (dostęp: 04.11.2019).

Мапа 10. Обwód rostowski na mapie Rosji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_rostowski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Rostov_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_rostowski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Rostov_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

Ростów Великий – один из древнейших городов страны. Сегодня его называют колыбелью исконно русской архитектуры, православной столицей и жемчужиной городов **Золотого кольца России**. На Ростовской земле сохранились тысячелетние полноводные озёра, берёзовые рощи и ценнейшие памятники истории и культуры.

Ростовский кремль – бывшая резиденция митрополита Ростовской епархии **Ионы Сысоевича**. Кремль построили в XVII (семнадцатом) веке на берегу озера Неро. На территории резиденции располагается множество церковных, административных и хозяйственных построек, соединённых арочными переходами. Ансамбль Ростовского кремля включает Соборную площадь, Архиерейский двор и Митрополичий сад. На Соборной площади располагается Успенский собор – старейшее здание Ростова, построенное задолго до самого кремля. До наших дней сохранились 15 (пятнадцать) колоколов звонницы Успенского собора, самый большой из которых «Сысой» – весит 32 (тридцать две) тонны⁵².

Rostów Wielki – to jedno z najstarszych miast w kraju. Obecnie nazywane jest kolebką pierwotnej architektury rosyjskiej, prawosławną stolicą i perłą miast Złotego Pierścienia Rosji. Na ziemi rostowskiej zachowały się tysiącletnie jeziora, zagajniki brzozowe oraz najcenniejsze zabytki historii i kultury.

Kreml Rostowski – to była rezydencja metropolity diecezji rostowskiej Jonasza Sysojewicza. Kreml został zbudowany w XVII wieku nad brzegiem jeziora Nero. Na terenie rezydencji znajduje się mnóstwo budowli cerkiewnych, administracyjnych i gospodarczych, połączonych przejściami w postaci łuków. Zespół Kremla Rostowskiego to Plac Katedralny, Pałac Biskupi i Park Metropolitalny. Na Placu Katedralnym znajduje się Katedra Zaśnięcia NMP – najstarszy budynek w Rostowie, zbudowany na długo przed samym Kremlm. Do naszych czasów zachowało się 15 dzwonów dzwonnicy Katedry Zaśnięcia, największy z nich, zwany „Sysoj”, waży 32 tony.

Złoty Pierścień Rosji to miasta położone w niedalekiej, jak na rosyjskie warunki, odległości od Moskwy, tworzące symboliczny okrąg. Każde z miast, połączonych ze sobą drogami, posiada bogatą historię i bezcenne zabytki, stanowiące skarbnicę rosyjskiej kultury.

Początkowo w skład tej trasy wchodziły tylko Włodzimierz, Suzdań, Kostroma, Jarosław, Rostów Wielki, Pierejasław Zaleski, ale z uwagi na jej wysoką atrakcyjność turystyczną dołączyły do niej również inne miasta: Siergijew Posad (wcześniej Zagorsk), Kaliazin, Uglicz, Rybińsk, Iwanowo, Gus Chruształnyj, Aleksandrow i Juriew Polskij⁵³.

Fotografia 43. Biskup Jonasz.

Źródło: www.pravenc.ru/text/578324.html (dostęp: 31.12.2019).

Jonasz, nazwisko świeckie **Sysojewicz** (1607-1690) – rosyjski biskup prawosławny. Według niektórych źródeł był synem kapłana prawosławnego o imieniu Sysoj. Życie monastyczne rozpoczął w monasterze Zmartwychwstania Pańskiego w Ugliczu. Następnie pełnił obowiązki przełożonego klasztorów św. Jerzego w Bielogosticy oraz Objawienia Pańskiego i św. Abrahama Rostowskiego w Rostowie, będąc już archimandrytą. 15 sierpnia 1652 roku miała miejsce jego chirotonia biskupia, po której objął urząd metropolity rostowskiego.

W latach 1654 i 1656 uczestniczył w odbywających się w Moskwie soborach, w czasie których przyjęto do realizacji założenia reformy liturgicznej patriarchy Nikona. Od 1664 roku metropolita Jonasz tymczasowo sprawował obowiązki zwierzchnika Kościoła, ale pod naciskiem innych biskupów został zmuszony do rezygnacji z ich pełnienia, gdyż przyjął błogosławieństwo od Nikona, który nieoczekiwanie wrócił do Moskwy. W 1666 roku Jonasz wziął udział w soborze, który ostatecznie pozbawił patriarchę Nikona urzędu i wszystkich pozostałych godności kościelnych. Brał także udział w soborach biskupów w latach 1674 (wybór patriarchy Joachima) i 1690 (wybór patriarchy Adriana). W tym samym roku odszedł w stan spoczynku, a 20 grudnia 1690 roku zmarł.

Zainicjował i współfinansował budowę szeregu nowych cerkwi i monasterów w swojej eparchii. W Rostowie wznosił na przełomie lat 60. i 70. XVII wieku nowy kompleks pałacu biskupiego (określanego popularnie jako kreml rostowski), który stał się główną dominantą architektury miasta. W okresie sprawowania przez niego urzędu powstały również monumentalne sobory Podwyższenia Krzyża Pańskiego w Romanowie i Odnowienia Świątyni Zmartwychwstania Pańskiego w Jerozolimie w Borisoglebsku, obecnie oba w granicach miasta Tutajew⁵⁴.

Fotografia 44. Kreml Rostowski.

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rostov_Rostov_Kremlin_Church_of_the_Resurrection_of_Christ_IMG_0851_1725.jpg (dostęp: 04.11.2019).

1.13. Великий Устюг – родина Деда Мороза. Wielki Ustiug – ojczyzna Dziadka Mroza

Rysunek 13. Logo marki „Wielki Ustiug – ojczyzna Dziadka Mroza”.
Źródło: www.dedmoroz.ru/ (dostęp: 04.11.2019).

Проект «Великий Устюг – родина Деда Мороза» существует и развивается с 1998 (тысяча девятьсот девяносто восьмого) года⁵⁵.

Вотчина Деда Мороза находится в сосновом бору, близ города Великий Устюг в Вологодской области (Мара 5). К дому Деда Мороза гостям предстоит добираться по Тропé Сказок или по Аллее Чудес. По пути их ожидает масса приключений – сказки, загадки, чудеса, а также сказочные герои: Шишók – хозяин Тропы Сказок, Михайло Потáпыч, Мудрая Сова, братья Месяцы, которые развлекут путешественников многочисленными испытаниями. Дед Мороз со своей свитой, внучкой Снегурочкой и сказочными героями всегда рад гостям. Он встретит их в Тронном зале, где стоит сказочный трон, на котором можно посидеть и загадать желание, подпишет на почте Деда Мороза праздничное письмо, погашенное специальным штемпелем с именной печатью.

Развлекательный центр «Вотчина Деда Мороза» предлагает комплекс услуг: питание, быт, прокат маскарадного и спортивного инвентаря, катание на лошадях, снежных мотоциклах, лыжах, коньках, санях – зимой, прогулочных лодках, водных велосипедах – летом. Объекты парка размещаются на открытом воздухе, гармонично сливаясь с природными ландшафтами, и в закрытых помещениях⁵⁶.

Projekt „Wielki Ustiug – ojczyzna Dziadka Mroza” istnieje i rozwija się od 1998 roku.

Posiadłość Dziadka Mroza znajduje się w borze sosnowym, w pobliżu miasta Wielki Ustiug w obwodzie wologodzkiem (Mara 5). Do domu Dziadka Mroza goście muszą dojść Ścieżką Bajek lub Aleją Cudów. Po drodze czeka na nich mnóstwo przygód – bajki, zagadki, cuda, a także postaci z bajek – Szyszok – pan Ścieżki Bajek, Michajło Potapycz, Mądra Sowa, bracia Miesiące, którzy zabawiają podróżników licznymi próbami. Dziadek Mróz ze swoją swiata, wnuczką Śnieżynką i bohaterami z bajek zawsze cieszą się z gości. Dziadek Mróz wita ich w Sali Tronowej, gdzie stoi bajkowy tron, na którym można posiedzieć i pomyśleć życzenie, podpisze na poczcie Dziadka Mroza świąteczny list, podbije specjalnym stemplem z imienną pieczęcią.

Centrum Rozrywkowe „Posiadłość Dziadka Mroza” oferuje zestaw usług: wyżywienie, pobyt, wypożyczenie sprzętu na maskaradę i sprzętu sportowego, jeżdżenie na koniach, motocyklach śnieżnych, nartach, łyżwach, saniach – zimą, pływanie na łodziach, rowerach wodnych – latem. Obiekty parku znajdują się pod odkrytym niebem, są harmonijnie połączone z krajobrazem, a także w obiektach zamkniętych.

Z pozoru **Dziadek Mróz** wygląda niemalże jak Święty Mikołaj – nosi czerwony strój, ma siwą brodę, jest potężnie zbudowany i też przemieszcza się za pomocą sań. Podobieństwa te są jednak pozorne. Jego kozuch może być niebieski lub srebrny, a nie czerwony, brodę ma znacznie dłuższą niż Mikołaj, wydaje się być wielki, ale to efekt grubych ubrań, a jego zaprzęg ciągną konie zamiast reniferów. W dodatku Dziadek Mróz porusza się po ziemi, nie po niebie, a zamiast po cichu wchodzić przez komin, woli zapukać do drzwi i osobiście dać prezent.

Kolejną różnicą jest dzień wręczania prezentów. Mikołaj pojawia się w Wigilię Bożego Narodzenia, natomiast Dziadek podarunki rozdaje w Nowy Rok. To dlatego, że Dziadek Mróz jest kimś w rodzaju świeckiego odpowiednika Świętego Mikołaja. Inne są także ich towarzyszy – Mikołaj czasem lata z panią Mikołajową, podczas gdy Dziadek Mróz zabiera ze sobą swoją wnuczkę, Śnieżynkę.

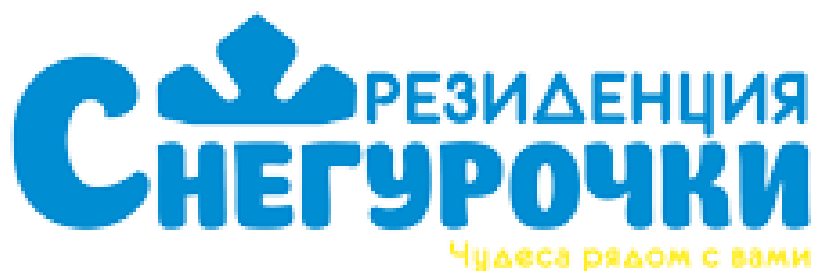
Sam Dziadek Mróz wywodzi się z dawnych opowieści, w których był postrzegany jako czarnoksiężnik lubiący się w zamrażaniu ludzi i porywaniu dzieci. Z czasem jego wizerunek znacząco się zmienił i został złagodzony, aby w XIX wieku stać się najbardziej rozpoznawalną postacią w Imperium Rosyjskim, która rozdawała prezenty dzieciom. W ostatnich latach Rosja stara się umiejętnie kultywować pamięć o Dziadku Mrozie – od 2005 roku w dniu 18 listopada obchodzone są jego urodziny, a w 1998 roku ogłoszono, że mieszka on w Wielkim Ustiuğu, mieście na północy Rosji⁵⁷.

Fotografia 45. Rezydencja Dziadka Mroza.

Źródło: https://meridizh.com/tour/russia_sea-2/ (dostęp: 04.11.2019).

1.14. Резиденция Снегурочки в Костромѣ. Rezydencja Śnieżynki w Kostromie

Rysunek 14. Logo „Rezydencji Śnieżynki” w Kostromie.

Źródło: <https://snegurochkadom.ru/> (dostęp: 04.11.2019).

Мапа 11. Обwód kostromski.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_kostromski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Kostroma_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_kostromski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Kostroma_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 01.01.2020).

В двухэтажном здании официальной резиденции Костромской Снегурочки расположились Академия Снежных Чудес, Комната Чудес, Музыкальная гостиная, Почта и Сувенирная лавка. Здесь гостей встречает именно та красавица, какая в новогодние праздники путешествует по России с Дедом Морозом из Великого Устюга.

В красиво оформленных залах Снегурочка рассказывает о своём житье-бытьё, показывает свои костюмы и украшения, а также разные волшебные предметы. Посетители участвуют в интерактивных развлекательных программах, где узнают немало интересного о традиционных русских хороводах и о новогодних обычаях и приметах народов разных стран.

W piętrowym budynku oficjalnej rezydencji kostromskiej Śnieżynki znajduje się Akademia Śnieżnych Cudów, Komnata Cudów, Salon Muzyczny, Poczta i sklepik z prezentami. Tutaj na gości oczekuje właśnie ta piękna dziewczyna, która w święta noworoczne podróżuje po Rosji z Dziadkiem Mrozem z Wielkiego Ustiuga.

W pięknie urządzonych salach Śnieżynka opowiada o swoim życiu, pokazuje swoje stroje i ozdoby, a także różne czarodziejskie przedmioty. Goście biorą udział w interaktywnych programach rozrywkowych, gdzie dowiadują się o ciekawych tradycyjnych rosyjskich korowodach, obyczajach noworocznych i wróżbach narodów różnych krajów.

В деревянном тереме с узорчатыми наличниками встречает гостей внучка Деда Мороза. С ней живут её помощники – **Кот-Баюн**, Домовиха и **Домово́й**. Они вместе проводят посетителей по дивному домику, показывают кукольное представление и рассказывают о поверьях и легендах, связанных со сказочной героиней.

Вокруг дома целый чудный мир. Есть здесь и камень, указывающий дорогу путникам, и колодец с ключевой водицей, и огромная деревянная ложка, и звонница с небольшими колоколами.

Рядом с Теремом находятся гостиница «Снегурочка» и ресторан «Метелица», где все детали интерьера напоминают о чудесном зимнем празднике и где каждый день весело празднуют Новый год⁵⁸.

W drewnianym domku z wzorzystymi okiennicami gości wita wnuczka Dziadka Mroza. Razem z nią mieszkają pomocnicy – Kot Bajun, Domowicha i Domowik. Razem oprowadzają gości po fantastycznym domku, pokazują przedstawienie kukielkowe i opowiadają o wierzeniach i legendach, związanych z bajkową bohaterką.

Wokół domu znajduje się cały świat pełen cudów. Znajduje się tutaj kamień pokazujący drogę podróżnikom, studnia z wodą źródlaną, olbrzymia łyżka drewniana, dzwonnica z niewielkimi dzwonami.

Obok Domku znajduje się hotel „Śnieżynka” i restauracja „Mietelica”, w których wszystkie elementy wystroju przypominają o cudownym zimowym święcie i gdzie każdego dnia wesoło obchodzi się Nowy Rok.

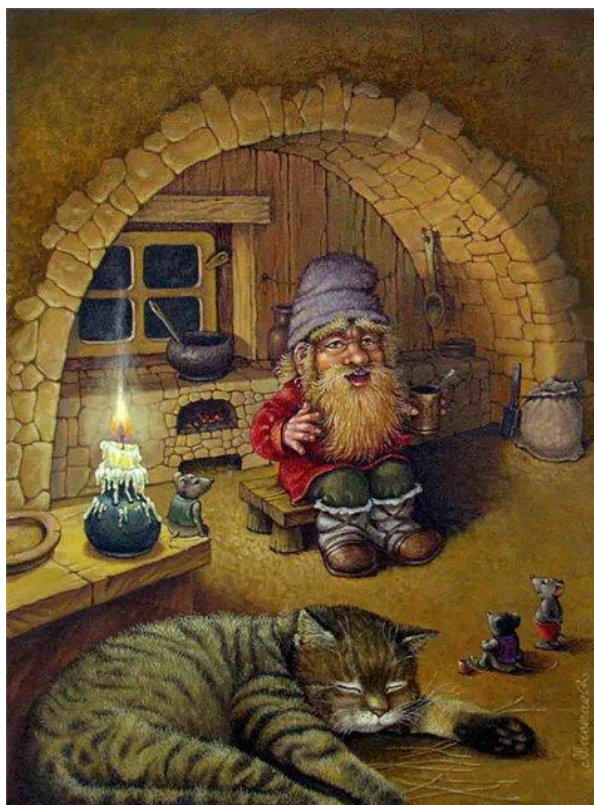

Fotografia 46. Kot Bajun.

Źródło: <https://glebminskiy.livejournal.com/139075.html> (dostęp: 31.12.2019).

Kot Bajun – legendarny wielki kot, żyjący wśród wysokich drzew w lasach na Syberii. Jest wielki i silny, pazurami może zniszczyć każdy pancerz. Nucąc melodię, powoduje senność wśród ludzi. Jego imię pochodzi od rosyjskiego słowa *баюкать*, które oznacza usypiać. Najbardziej znaną opowieścią o Kocie Bajunie jest „Ojciec chrzestny Naum”, gdzie to car Andrzej nakazuje przyprowadzenie do pałacu ojca Kota Bajuna. Jego upolowanie udaje się dzięki kontrzakłęciu, które wywołało u zwierzęcia sen. Często w rosyjskich legendach pokazuje się Bajuna jako kota Baby Jagi, jako zwierzęcia panującego nad wilkami i niedźwiedziami. Mężczyźni mieli do niego większy respekt niż kobiety⁵⁹.

Fotografia 47. Domowik.

Źródło: <https://mythological-creations.fandom.com/ru/wiki/Домовой> (dostęp: 31.12.2019).

Domowoj (domowik) – znany na Rusi duch opiekuńczy domu, strzegący domu i obejścia. Domowik powinien być traktowany przez domowników jak członek rodziny. Źle się działo, gdy go zaniedbywano i nie dawano mu pożywienia. Domowik w końcu tak dużo robił dla domowników, więc miał prawo mścić się za nieokazanie szacunku. Rozgniewany domowik mógł tłuc talerze, bić dzieci, zsyłać choroby bądź straszne stwory, np. strzygi lub zmory.

Domowiki mogły mieszkać za piecem, pod progiem lub też na strychu. Wybrały te najmniej widoczne miejsca. Przyjęło się, że przeprowadzają się one razem z ludźmi. Przybierał postać małego dziadka z długimi włosami i bujną brodą. Czasem też ukazywał się pod postacią zwierzęcą: kota, psa, węża lub szczura.

W polskich wierzeniach odpowiednikiem domowika było uboże/ubożę. Ubożem mogła zostać dusza zmarłego przodka. Jego zadaniem było zapewnienie rodzinie dostatku. W polskiej tradycji w czwartki zostawiono ubożęciu resztki z obiadu, by mogło sobie podjeść⁶⁰.

Fotografia 48. Rezydencja Śnieżynki.

Źródło: <http://turizm.sputnik.ru/routes/v-krayu-snegurochki-2-dnya-v-kostrome-s-detmi> (dostęp: 04.11.2019).

1.15. Пáлех – рóдина Жар-птицы. Palech – ojczyzna Żar-ptaka

Rysunek 15. Logo marki „Palech – ojczyzna Żar-ptaka”.

Źródło: <http://prizivpalekh.ru/news/media/2017/3/17/paleh-ofitsialno-priznan-rodinoy-zhar-ptitsyi/> (dostęp: 04.11.2019).

Мапа 12. Обwód iwanowski на карте Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_iwanowski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Ivanovo_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_iwanowski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Ivanovo_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 02.01.2020).

В целях развития туристической привлекательности администрации Пáлехского района разработан инвестиционный проект «Пáлех – рóдина Жар-птицы». В основе проекта – бренд лаковой миниатюры и легенда о **Жар-птице**.

Согласно одной из самых популярных легенд об основании Пáлеха Жар-птица сыграла определяющую роль в выборе местоположения посёлка. По преданиям, Жар-птица възггла в непроходимой чаще леса поляну, пригодную для проживания. На ней то и поселились талантливые мастерóвые люди, и поныне оберегаемые чудо-птицей, покровительницей их уникального таланта. Отсюда и «полыхающее» название посёлка – Пáлех в Ивáновской области.

W celu rozwoju atrakcyjności turystycznej przez urząd regionu palechskiego opracowany został projekt inwestycyjny „Palech – ojczyzna Żar-ptaka”. Podstawą projektu jest marka lakierowanych wyrobów miniaturowych i legenda o Żar-ptaku.

Zgodnie z jedną z najpopularniejszych legend o założeniu Palechu Żar-ptak odegrał decydującą rolę w wyborze lokalizacji osady. Według legendy, Żar-ptak wypalił w gęstwinie lasu polanę, która nadawała się do zamieszkania. Na niej właśnie osiedlili się utalentowani mistrzowie i do dziś chroni ich cudowny ptak, patron unikalnego talentu. Stąd i „płonąca” nazwa osady – Palech w obwodzie iwanowskim.

Жар-птица в Пáлехе находит своё отражение буквально во всём. Даже на гербе посёлка изображено это чудо-существо, хорошо знакомое всем, кто видел когда-нибудь палехские лаковые шкатулки. Золотая птица – обязательный участник чуть ли не каждого второго палехского сюжета.

В рамках реализации проекта предусматривается строительство главного здания – терема Жар-птицы с зонами анимации, культурно-массовых мероприятий с концертной площадкой, кафе и сувенирной лавкой. Предметы интерьера, лаковые панно, оформленные в лучших традициях лаковой миниатюры, расскажут гостям все самые яркие истории, связанные с Жар-птицей. Богатый опыт палехских художников в иллюстрировании русских народных сказок поможет выбрать правильные сюжеты, грамотно распределить композицию и хронологию событий⁶¹.

Пáлех – центр лаковой миниатюры, широко известный уникальным искусством палехских мастеров художественной росписи. Тысячи туристов со всего света спешат на родину Жар-Птицы, чтобы своими глазами увидеть шедевры миниатюрной росписи, возникшей на основе искусства русской иконописи. Работы палехских иконописцев можно найти в Ипатьевском соборе в Костроме, Успенском соборе во Владимире, Благовещенском соборе в Москве, а также в Грановитой палате⁶².

Żar-ptak – ptak ognisty często spotykany także pod nazwą *Cud-żar-ptaka* w baśniach rosyjskich. Z wyglądu przypominać miał pawia, którego pióra płonęły żywym ogniem. Zarówno samo zwierzę, jak i jego ogniste pióra posiadały szczególną moc magiczną. Część badaczy wywodzi jego pochodzenie od mitycznego sokoła Raroga, występującego w wierzeniach Słowian⁶³.

Fotografia 49. Lakierowana szkatułka wykonana z wizerunkiem Żar-ptaka.

Źródło: https://ivteleradio.ru/news/2019/06/04/v_palehe_otkroetsya_terem_zhar_pticy (dostęp: 04.11.2019).

1.16. Тálви Ёкко. Talvi Ukko

Rysunek 16. Logo Rezydencji Karelskiego Dziadka Mroza Talvi Ukko.

Źródło: https://vk.com/karelian_huskies (dostęp: 18.11.2019).

Мапа 13. Republika Karelii na mapie Rosji.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Karelia#/media/Plik:Karelia_in_Russia.svg (dostęp: 02.01.2020).

Вотчина находится в 25 (двадцати пяти) километрах от Петрозаводска (Республика Карелия), в лесном массиве около деревни Чална. Всё здесь рукотворное, сделанное местными мастерами. И даже сам Тálви Ёкко (в переводе с карельского – Зимний Дед или Дед Зима) – плод фантазии местных жителей. Но за последние четыре года он стал настоящим карельским брендом, как олонёцкий **Морозец Паккайне**.

За Чайным домом – вольеры с хаски и ездовыми собаками. Там же – ангар с нартами, картами и упряжками. А ещё туристов встречает огромный маламут Потап.

С собаками можно фотографироваться, играть. Ну а тем, кто любит активный отдых, предложат прогулку на нартах в собачьей упряжке.

Posiadłość znajduje się 25 km od Pietrozawodska (Republika Karelii), w lasach pod wioską Czalna. Wszystko tutaj wykonano odręcznie, przez lokalnych mistrzów. Nawet sam Talvi Ukko (w tłumaczeniu z języka karельского – Zimowy Dziadek albo Dziadek Zima) – to wytwór fantazji lokalnych mieszkańców. W ciągu ostatnich 4 lat stał się on prawdziwą karельską marką, jak oleniecki Morozec Pakkaine.

Za Domem Herbacianym znajdują się zagrody dla husky i psów zaprzęgowych. Znajduje się tam również szopa z saniami, mapami i uпряжą. Turystów wita olbrzymi pies rasy malamute o imieniu Potap.

Z psami można się fotografować, pobawić. A ci, którzy lubią aktywny wypoczynek mogą wybrać się na przejażdżkę saniami w psim zaprzęgu.

Резиденция Талви Ёкко – в глубине вóтчины. Сначала попадаешь в горницу Лумики (с карельского «снежинка»). Лумики – это карельская Снегурочка. Прямо в горнице «растут» синие деревья, в ветвях горят шары-снежинки. За деревьями – лестница в залы четырёх времён года. Всё это сделано местными мастерами из дёрева⁶⁴.

Rezydencja Talvi Ukko znajduje się wewnątrz posiadłości. Najpierw trafiamy do izby Lumiki (z karelskiego – „śnieżynka”). Lumiki to karelska Śnieżynka. W izbie „rosną” niebieskie drzewa, w gałęziach których znajdują się kule-śnieżynki. Za drzewami znajdują się schody do sali czterech pór roku. Wszystko to zrobione jest z drewna przez lokalnych mistrzów.

Fotografia 50. Pakkaine.
Źródło: <https://life.ru/p/942436> (dostęp: 31.12.2019).

Pakkaine – młodszy brat karelskiego Świętego Mikołaja. Jest młody i nie będzie miał brody. Ma stałe miejsce zamieszkania w pobliżu Pietrozawodska. Pakkaine ma ciemne włosy, ubrany jest w białe ubrania, jasny kożuch, czerwoną pelerynę i niebieskie rękawiczki. Pakkaine daje prezenty dzieciom Karelii, słodczyce i napoje za nieposłuszeństwo najbardziej psotnych⁶⁵.

Fotografia 51. Karelski Dziadek Mróz – Talvi Ukko.
Źródło: <http://talvi-ukko.ru/> (dostęp: 18.11.2019).

1.17. Эко-парк «Медвежий край». Park Ekologiczny „Niedźwiedzi Kraj”

Мапа 14. Обwód archangielski на карте Росji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_archangielski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Arkhangelsk_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Обwód_archangielski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Arkhangelsk_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 02.01.2020).

В сосновом бору, в г. (городе) Каргополе (Архангельская область) расположился этот необычный, сказочный уголок. На территории экопарка расположились Музей Каргопольского налечника, малые архитектурные формы, Ледовый терем, мастерская, выставка таксодермии (чучела северных животных и птиц). Есть сувенирная лавка и мастерская по изготовлению резных налечников. Здесь проводятся мастер-классы резьбы по дереву. В парке построены лесные качели, лабиринт. Особый интерес у детей и взрослых вызывают деревянные скульптуры сказочных героев и популярных мультсериалов.

Регулярно проводятся событийные праздники. К примеру: Михайлов день бывает весной и осенью, новогодние праздники для детей и взрослых в декабре и январе.

В Ледовом тереме в двух залах выставлены ледовые композиции, скульптуры которых сохраняются долгие летние месяцы. Экспозиции ледовых скульптур каждый год меняются⁶⁶.

W sosnowym borze w mieście Kargopol (obwód archangielski) znajduje się niezwykły, bajeczny zakątek. Na terenie parku ekologicznego znajdują się Muzeum Kargopolskich Okiennic, małe formy architektoniczne, Pałac Lodowy, pracownia, wystawa taksydermii (wypchane martwe zwierzęta i ptaki północne). Znajduje się tutaj też sklepik z pamiątkami i pracownia, gdzie wytwarza się rzeźbione okiennice. Odbywają się warsztaty w rzeźbieniu w drewnie. W parku zamontowano leśne huśtawki, labirynt. Szczególnym zainteresowaniem dzieci i dorosłych cieszą się drewniane rzeźby bohaterów z bajek i popularnych kreskówek.

Regulaminie odbywają się okolicznościowe święta. Na przykład: Dzień Michała bywa wiosną i jesienią, święta noworoczne dla dzieci i dorosłych organizuje się w grudniu i styczniu.

W Pałacu Lodowym w dwóch salach wystawiono lodowe kompozycje, rzeźby zachowują się przez wiele letnich miesięcy. Ekspozycje lodowych rzeźb co roku są wymieniane.

Fotografia 52. Chatka Baby Jagi w Niedźwiedzim Kraju.

Źródło: <https://region29.ru/2016/06/27/577104f52817ca213800834d.html> (dostęp: 10.11.2019).

Fotografia 53. Niedźwiedzi Kraj.

Źródło: http://amtg-rus.ru/kargopol/holiday/obj_768.html (dostęp: 18.11.2019).

1.18. Ю́жа – ро́дина Васи́лисы Пре́мудрой. Juża – ojczyzna Wasylisy Mądraj

Ю́жа – край о́зёр в Ива́новской о́бласти (Мапа 12), а заправляет ими Водяно́й Царь. Дочь его́ – Васи́лиса Пре́мудрая.

Иде́я зарегистри́ровать това́рный знак «Васи́лиса Пре́мудрая» зароди́лась в 2011 (две ты́сячи о́діннадцатом) году́. Чтóбы бренд «Васи́лиса Пре́мудрая» официа́льно принадлежал регио́ну, докуме́нты оформля́ли в течéние двух лет. Поддержáли иде́ю создáния резиденции Васи́лисы Пре́мудрой в Ю́же и ме́стные вла́сти. В го́сти к скáзочной героине да́вно приезжа́ют туристы́ со всей страны́.

Среди́ ю́жских боло́т и о́зёр на у́лице Да́ча расположи́лся э́тот дом. Но не простóй дом, а настоя́щий расписно́й те́рем. Здесь живёт са́мая краси́вая, а гла́вное, у́мная скáзочная героиня́ – Васи́лиса Пре́мудрая.

Juża to kraj jezior w obwodzie Iwanowskim (Mapa 12), a włada nim Król Wodny. Jego córka jest Wasylisa Mądra.

Pomysł zarejestrowania znaku towarowego „Wasylisa Mądra” pojawiła się w 2011 roku. Aby marka „Wasylisa Mądra” należała do regionu, dokumenty sporządzali 2 lata. Pomysł utworzenia rezydencji Wasylisy Mądraj w Juży wsparły lokalne władze. W gości do bohaterki z bajki od dawna przyjeżdżają turyści z całego kraju.

Wśród jużańskich bagien na ulicy Dacza znajduje się ten słynny dom. Nie jest to zwykły dom, a prawdziwy pałac z malowidłami. Tutaj mieszka najpiękniejsza, a co najważniejsze – mądra bohaterka z bajki – Wasylisa Mądra.

Na progu gości witają sama Wasylisa Mądra, jej ojciec – Król Wodny i pomocnica – Wiesnuszka.

На пороге гостей встречают сама Василиса Премудрая, её отец – Водяной Царь и помощница Веснушка.

Гостей сразу приглашают за стол – потчуют чаем и пирогами. В сказочном царстве Премудрая живёт уже три года. Здесь сказочные герои принимают дорогих гостей, детей из детских домов. Участвуют и в программе поддержки школьного туризма. Каждый раз готовят обширную программу и, конечно, обучают премудростям⁶⁷.

Gości od razu proszą do stołu – częstują herbatą i ciastem. W bajkowym królestwie Wasyliisa Mądra mieszka już 3 lata. Tutaj bohaterowie z bajek przyjmują najdroższych gości – dzieci z domów dziecka. Uczestniczą w programie wspierania turystyki szkolnej. Za każdym razem przygotowują bogaty program i oczywiście uczą mądrych rzeczy.

Fotografia 54. Rezydencja Wasyliisy w Juży.

Źródło: <https://annataliya.livejournal.com/647374.html> (dostęp: 18.11.2019).

Fotografia 55. Wasyliisa z ojcem – Wodnym Carem.

Źródło: <http://uzgazeta.ru/сказочные-герои-из-южи-василиса-прему/> (dostęp: 10.11.2019).

1.19. Белёвская пасти́ла. Bielowska pastyła

Rysunek 17. Logo marki „Bielowska pastyła”.

Źródło: <https://belevpastila.com/> (dostęp: 10.11.2019).

Белёвская пасти́ла представляет собой подсушенную, взбитую с сахаром и яичным белком мякоть печёных яблок, сложенную слоями. Пасти́ла эта имеет вид пирогов («буханок») или рулетов.

В 1858 (ты́сяча восемьсо́т пятьдеся́т восьмо́м) году белёвский (го́род Белёв Ту́льской о́бласти, Ма́ра 9) купе́ц Про́хоров в сельце́ Ровно посади́л плодо́вый сад – о́коло ты́сячи са́женцев. Че́рез не́сколько лет в про́хоровском саду́ бы́ло уже́ две с полови́ной ты́сячи дере́вьев. А в 1888 (ты́сяча восемьсо́т во́семьдесят восьмо́м) го́ду Амвроси́й Па́влович откры́л произво́дство – суши́льно с «огнево́й» перерабо́ткой пло́дов и ово́щей. Уже́ че́рез два го́да белёвская пасти́ла произвела́ фу́ро́р на вы́ставке в Санкт-Петербу́рге, э́тот стари́нный деликате́с поставля́лся к ца́рскому дво́ру, к сто́лу высо́ких о́соб Франци́и, Испа́нии и Ита́лии, Болга́рии и Гру́зии и мно́гих дру́гих стра́н. В Моско́ве продава́лась то́лько в фи́рменном фами́льном магази́не.

Белёвская пасти́ла изготавливается из спелых съёмных антоновских яблок. Сначала́ яблоки пеку́т в печи́, за́тем снима́ют ко́жицу и отде́ляют мякоть, кото́рую взбива́ют с саха́ром и взбитым яичным белко́м. Возду́шную смесь су́шат пла́стами толщи́ной с да́мский па́льчик в печи́ или духо́вке, прома́зывают яичным белко́м, соединя́ют ме́жду собо́й, обреза́ют по фо́рме и натира́ют саха́рной пудро́й. Пасти́ла обре́тает вид сла́дкой бухано́чки. За́тем выде́рживают в печи́ для пропи́тки. После́ чего́ мо́жно наслажда́ться неповтори́мым десерто́м⁶⁸.

«Белёвская пасти́льная мануфа́ктура» произво́дит 700 т (семьсо́т тонн) пасти́лы в го́д. А ещё́ одна́ компа́ния – «Ста́рые тради́ции» – откры́ла в Белёве небольшо́й музе́й пасти́лы – «До́м тради́ций», ря́дом с кото́рым нахо́дится и произво́дство⁶⁹.

Bielowska pastyła to podsuszony, ubity z cukrem i białkiem jajka miąższ pieczonych jabłek, ułożony warstwami. Pastyła ta ma kształt ciast („bochenków”) lub rolady.

W 1858 roku bielowski (miasto Bieliow w obwodzie tuskim, Mapa 9) kupiec Prochorow w wiosce Rowno posadził sad owocowy – około tysiąca drzewek. Po kilku latach w prochorowskim sadzie było już 2500 drzew. A w 1888 roku Ambroży Pawłowicz otworzył zakład – suszarnię z „ogniową” obróbką owoców i warzyw. Po 2 latach Bielowska pastyła zrobiła furorę na wystawie w Sankt Petersburgu, ten stary smakołyk był dostarczany na dwór carski, na stoły szlacheckie urodzonych osób we Francji, Hiszpanii i Włoszech, Bułgarii i Gruzji i wielu innych krajów. W Moskwie wyroby sprzedawano tylko w rodzinnym sklepie firmowym.

Bielowska pastyła produkowana jest z dojrzałych zrywanych jabłek antonówek. Najpierw jabłka piecze się w piecu, potem zdejmuję z nich skórkę i oddziela miąższ, który ubija się z cukrem i ubitym białkiem jajek. Napowietrzoną mieszankę suszy się warstwami o grubości paluszków damy w piecu lub piekarniku, smaruje białkiem jajka, łączy ze sobą, odcina w formach i naciera cukrem pudrem. Pastyła nabiera kształtu słodkiego bocheneczka. Następnie trzyma się ją w piecu do nasiąknięcia. Dopiero wtedy można delectować się niepowtarzalnym deserem.

„Bielowska Manufaktura Pastyły” produkuje 700 ton pastyły w ciągu roku. A kolejna firma – „Stare tradycje” – otworzyła w Bielowie niewielkie muzeum pastyły – „Dom Tradycji”, obok którego znajduje się zakład.

Fotografia 56. Bielovska pastyla.

Źródło: <https://белев-сладости.рф/katalog-sladostej/vesovaja-belevskaja-pastila-s-klassika-ves-ot-100g/> (dostęp: 10.11.2019).

1.20. Тульский пряник. Tulski piernik

Fotografia 57. Tulski piernik.

Źródło: www.pryaniki.org/view/article/1014574/ (dostęp: 10.11.2019).

Пряники изготавливают во многих городах России, но только тульский (Тульская область, Мара 9) пряник получил широкую известность и стал символом города оружейников.

Пряник – кондитерское изделие, изготавливаемое из специального пряничного теста, начинённое сгущённой или фруктовым повидлом с возможным добавлением изюма, мёда и орехов. Для придания индивидуальности на пряник наносят рельефный рисунок. А затем покрывают сахарной глазурью для того чтобы поверхность стала гладкой и красивой.

Pierniki produkuje się w wielu miastach Rosji, ale tylko tulski (obwód tulski, Mapa 9) piernik stał się popularny i został symbolem miasta rusznikarzy.

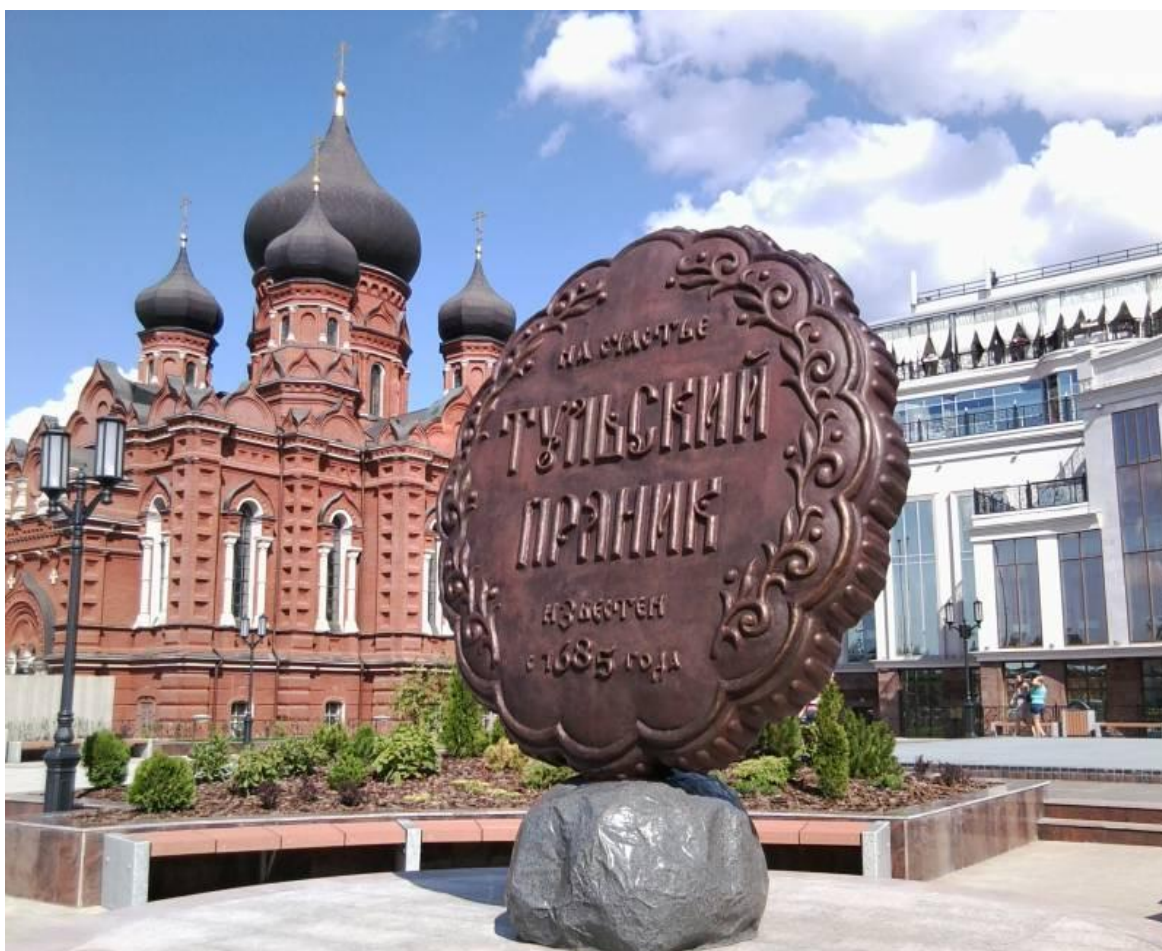
Piernik to wyrób cukierniczy, wytwarzany ze specjalnego ciasta piernikowego, z nadzieniem z mleka skondensowanego lub powidła owocowego z ewentualnym dodatkiem rodzynek, miodu i orzechów. W celu nadania cech indywidualnych na piernik nanosi się rysunek. Następnie jest on pokrywany glazurą z cukru po to, żeby powierzchnia była gładka i ładna.

На Руси пряники появились где-то в XVI (шестнадцатом) веке, в период великих географических открытий. История тульского пряника насчитывает более 300 (трёхсот) лет. Первое упоминание создания тульского пряника в письменных источниках датировано 1685 (тысяча шестьсот восемьдесят пятым) годом.

В центре Тулы установлен **памятник прянику**. Памятник сделан из бронзы, весит более тонны и в диаметре составляет более 2 (двух) метров. Каждый желающий может сфотографироваться с ним на память⁷⁰.

Na Rusi pierniki pojawiły się ok. XVI wieku, w okresie wielkich odkryć geograficznych. Historia piernika tulskiego liczy ponad 300 lat. Pierwsze wzmianki o wytworzeniu piernika tulskiego w źródłach pisanych datowane są na 1685 rok.

W centrum Tuły znajduje się pomnik piernika. Pomnik zrobiono z brązu, waży ponad 1 tonę i ma średnicę ponad 2 metry. Każdy chętny może zrobić sobie zdjęcie z piernikiem na pamiątkę.

Fotografia 58. Pomnik tulskiego piernika.

Źródło: www.tsn24.ru/tulyaki-otmetyat-den-pryanika-4-avgusta.html (dostęp: 10.11.2019).

1.21. Лухови́цкий огу́рец. Łuchowicki ogórek

Мапа 15. Обwód москiewски на мапе Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_moskiewski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Moscow_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_moskiewski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Moscow_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 02.01.2020).

Небольшой подмосковный городок Лухови́цы называют огу́рцовой столицей. Лухови́цкие огу́рцы давно признаны эталонными вкуса и известны покупателям не только в Московской области, но и в других регионах.

В ноябре 2014 (две тысячи четырнадцатого) года для защиты бренда «Лухови́цкий огу́рец» и сохранения промысла была зарегистрирована Ассоциация производителей Лухови́цких огу́рцов. Сегодня в её составе 19 (девятнадцать) членов. Все занимаются производством огу́рцов. Именно члены ассоциации могут использовать наименование «Лухови́цкий огу́рец».

Для создания беспрепятственных условий по реализации собственной продовольственной продукции в городе каждые выходные проводятся ярмарки, куда приезжают жители других областей и туристы.

Ещё в 2006 (две тысячи шестом) году в городе появился **памятник «Лухови́цкий огу́рец»**. Кроме того, в историко-художественном музее в 2015 (две тысячи пятнадцатом) году открылся зал, полностью посвящённый огу́речной тематике. Помещение обустроено в виде русской избы и огородам с настоящей грядкой и рабочим инвентарём. А в ходе мастер-класса можно научиться лухови́цкому рецепту засолки зелёных.

Нiewielkie miasteczko pod Moskwą – Łuchowce – nazywane jest stolicą ogórkową. Łuchowickie ogórki są uznane za wzorzec smaku i są znane klientom nie tylko w obwodzie moskiewskim, ale i w innych regionach.

W listopadzie 2014 roku w celu ochrony marki „Łuchowicki ogórek” i zachowania przemysłu zarejestrowano Stowarzyszenie Producentów Łuchowickich Ogórków. Obecnie w jego skład wchodzi 19 członków. Właśnie członkowie Stowarzyszenia mogą wykorzystywać nazwę „Łuchowicki ogórek”.

W celu stworzenia swobodnych warunków sprzedaży własnych wyrobów rolnych w mieście w każdy weekend organizowane są targi, na które zjeżdżają się mieszkańcy innych obwodów i turyści.

W 2006 roku w mieście pojawił się pomnik „Łuchowickiego ogórka”. Oprócz tego, w muzeum historii i sztuki w 2015 roku otwarto salę, w pełni poświęconą tematyce ogórków. Pomieszczenia urządzone w stylu rosyjskiej izby z ogrodem z prawdziwą grządką i sprzętem ogrodniczym. Podczas warsztatów można nauczyć się łuchowickich przepisów kiszenia ogórków.

С 2015 (две ты́сячи пятна́дцатого) го́да для привлече́ния тури́стов администра́цией муниципа́льного райо́на был органи́зован **праздник «Лухови́цкий огу́рец»**. Традицио́нно здесь прохо́дят ярмарка-прода́жа, театрализо́ванные представле́ния, всевозмо́жные ко́нкурсы, развлека́ния для госте́й и показате́льная засо́лка «всем ми́ром». То́лько на фести́вале мо́жно отве́дать такие ре́дкие блю́да из огу́рцо́в как, наприме́р, «чёрная уха́» (ры́ба ва́рится в огу́речном рассо́ле с добавле́нием пры́ностей), варе́нье из огу́рцо́в⁷¹.

Od 2015 roku w celu przyciągnięcia turystów administracja rejonu samorządowego zorganizowała święto „Ogórków Łuchowickich”. Tradycyjnie odbywają się targi połączone ze sprzedażą, przedstawienia teatralne, różnego rodzaju konkursy, rozrywki dla gości i pokazowe kiszenie „przez cały świat”. Tylko na festiwalu można spróbować rzadkich dań z ogórków, jak na przykład „czarna ucha” (rybę gotuje się w zalewie ogórkowej z dodatkiem przypraw), konfiturę z ogórków.

Fotografia 59. Pomnik ogórka w Łuchowicach.

Źródło: <https://orchardo.ru/22262-luhovitskie-ogurtsyi-semena.html> (dostęp: 10.11.2019).

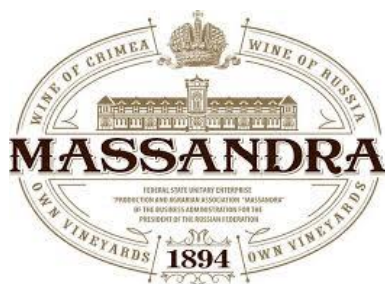

Fotografia 60. Święto „Łuchowicki ogórek”.

Źródło: www.youtube.com/watch?v=w7QPylo-4MM (dostęp: 01.12.2019).

1.22. Вино «Массандра». Wino „Massandra”

Rysunek 18. Logo marki „Massandra”.

Źródło: <http://massandra.su/423-prazdnik-vinogradnoy-lozy-v-massandre.html> (dostęp: 11.11.2019).

Мара 16. Republika Krymu na mapie Rosji.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Krym_\(jednostka_administracyjna_Rosji\)#/media/Plik:Crimea_in_Russia.svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Krym_(jednostka_administracyjna_Rosji)#/media/Plik:Crimea_in_Russia.svg) (dostęp: 02.01.2020).

«Массандра» – это без преувеличения всемирно известный бренд, лучший и уникальный на всем постсоветском пространстве⁷².

Винзавод «Массандра» – самый крупный на Крымском полуострове (посёлок городского типа Массандра, Республика Крым), производит более 10 млн (десяти миллионов) бутылок вин ежегодно. Среди массандровских вин наиболее знамениты десертные. Прежде всего это херес и мадера «Массандра», выпускающиеся десятки лет, удостоенные многих наград на международных конкурсах и очень популярные в народе. Белый, красный и розовый порвейны «Алушта», выпускаемые «Массандрой» известны, наверное, всем любителям этого напитка на территории бывшего СССР и за его пределами⁷³.

Винодельческий комбинат «Массандра» принадлежит Управлению делами президента России. Коллекция вин, хранящаяся в подвалах предприятия, является крупнейшей в мире и насчитывает 1 млн (один миллион) бутылок⁷⁴.

„Massandra” to bez przesady znana na cały świat marka, najlepsza i wyjątkowa na całym terytorium poradzieckim.

Zakład Produkcji Win „Massandra” – to największy zakład na Półwyspie Krymskim (osada typu miejskiego Massandra, Republika Krymu), który produkuje ponad 10 mln butelek w ciągu roku. Wśród massandrowskich win najsłynniejsze są deserowe. Przede wszystkim – to sherry i madera „Massandra”, produkowane od dziesięcioleci i które zdobyły mnóstwo nagród na konkursach międzynarodowych i są bardzo popularne wśród klientów. Białe, czerwone i różowe porto „Alushta”, produkowane przez zakład „Massandra” jest znane, zapewne, wszystkim miłośnikom tego napoju na terytorium byłego ZSRR i poza jego granicami.

Kombinat Produkcji Win „Massandra” należy do Kancelarii Prezydenta Rosji. Kolekcja win, przechowywanych w piwnicach przedsiębiorstwa, jest największa na świecie i liczy 1 mln butelek.

Fotografia 61. Wina marki „Massandra”.

Źródło: <https://news.unipack.ru/71916/> (dostęp: 11.11.2019).

1.23. Гжель. Gzel

ГЖЕЛЬСКИЙ ФАРФОРОВЫЙ ЗАВОД

Rysunek 19. Logo Gżelskiego Zakładu Produkcji Porcelany.

Źródło: www.domfarfora.ru/brands/gzhelskij-farforoviy-zavod/ (dostęp: 20.11.2019).

Гжель – название народного «сине-белого» промысла, керамический центр России. Под брендом «Гжели», кроме самого одноимённого села, находятся и другие известные гончарные деревни: Трошкóво, Глебово и Фенино; Речицы, Ново-Харитоново, Турьгино, Бахтеево, Меткомелино; Володино, Жирово, Игнатеево, Карпово, Кузьяево, Коломино. Вообще их около 30 (тридцати).

Гжель – старинное село на берегу реки Гжелки, расположенное в Раменском районе Московской области (Мара 15) 60 км (шестьдесят километров) от Москвы. Здесь располагаются богатейшие залежи глин и издавна жили гончары. Своё название деревня получила от слова «жгель», т.е. (то есть) «жечь» или «обжечь».

Gzel – to nazwa ludowego „niebiesko-białego” rzemiosła, centrum ceramiki w Rosji. Pod marką „Gzel”, oprócz wioski o tej samej nazwie, znajdują się i inne słynne wioski garncarskie: Troszkowo, Glebowo i Fenino, Reczyce, Nowo-Charytonowo, Turygino, Ignatiewo, Karpowo, Kuzajajewo, Kołomino. Jest ich łącznie około 30.

Gzel – to stara wioska nad rzeką Gzelką, położona w Ramieńskim rejonie w obwodzie moskiewskim, 60 km od Moskwy (Mara 15). Znajdują się tutaj bogate złoża gliny i od dawna mieszkają tutaj garncarze. Swoją nazwę wioska otrzymała od słowa „gzel”, tzn. „palić” lub „wypalać”.

На протяжении столетий гжельские крестьяне изготавливали предметы оптового обихода, изразцы, черепицу. Со второй половины XVIII (восемнадцатого) века она прославилась выпуском майоликовой посуды. Это были изделия из цветных глин с яркой многоцветной росписью по белой эмали.

В XIX (девятнадцатом) веке гжельские мастера изобрели новый для себя материал и новую технологию: выпускали полуфаянс, затем фаянс и, наконец, фарфор. Особый интерес представляли изделия, расписанные в один цвет – синей подглазурной краской, наносимой кистью, с графической прорисовкой деталей.

Изделия из гжельского фарфора, суперпопулярные раньше и подзабытые в последние годы, а вниманием иностранных производителей несправедливо обойдённые вообще, быстрыми темпами наверстывают упущенное.

Посуда и другие предметы обихода с брендом «Гжель», а также сувенирная продукция со сказочными лепестками и бутонами на белоснежных боках с большим успехом продаётся в зарубежных магазинах, а также на сайтах различных торговых магазинов.

Этот старинный русский народный промысел всё больше привлекает внимание дизайнеров одежды, причём не только российских кутюрье, но и мировых корифеев модной индустрии. В платье «под гжель» появлялись Джулия Робертс и Леди Гага⁷⁵.

Na przestrzeni stuleci chłopci gżelscy wytwarzali hurtowo przedmioty użytku domowego, kafle, dachówki. Od drugiej połowy XVIII wieku wioska zasłynęła z produkcji naczyń techniką majoliki. Były to wyroby z kolorowej gliny z jaskrawymi kolorowymi malowidłami na białej emalii.

W XIX wieku gżelscy mistrzowie wynaleźli nowy dla nich materiał i nową technologię: zaczęli produkować półfajans, a następnie fajans, i w końcu – porcelanę. Szczególną uwagę zwracały wyroby wymalowane na jeden kolor – niebieską farbą do glazury, nanoszoną pędzlem, z graficznie wyrysowanymi detalami.

Wyroby z porcelany gżelskiej, super popularne wcześniej i zapomniane w ostatnich latach, a przez zagranicznych producentów w ogóle zignorowane, obecnie w szybkim tempie powracają.

Naczynia i inne przedmioty użytku domowego pod marką „Gżel”, a także pamiątki z bajecznymi listkami i pąkami na śnieżnobiałych bokach z wielkim sukcesem są sprzedawane w zagranicznych sklepach, a także na stronach internetowych różnych sklepów.

To stare rosyjskie rzemiosło ludowe coraz bardziej przykuwa uwagę projektantów odzieży, przy czym nie tylko rosyjskich projektantów, ale i światowych koryfeuszów przemysłu modowego. W sukni „pod Gżel” pokazały się Julia Roberts i Lady Gaga.

Fotografia 62. Wyroby porcelanowe marki „Gżel”.

Źródło: www.liveinternet.ru/community/1726655/post448673370/ (dostęp: 11.11.2019).

1.24. Конаковский фаянс. Fajans konakowski

Rysunek 20. Logo firmy „Fajans konakowski”.

Źródło: <https://productcenter.ru/producers/4539/pk-konakovskii-faians> (dostęp: 20.11.2019).

Мапа 17. Обwód twerski на карте Росји.

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_twerski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Tver_Oblast_\(2008-03\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Obwód_twerski#/media/Plik:Map_of_Russia_-_Tver_Oblast_(2008-03).svg) (dostęp: 02.01.2020).

Один из старейших в России заводов по производству фаянса и фарфора был основан в 1809 (тысяча восемьсот девятом) году в селе Кузнецово (ныне – Конаково) Тверской губернии. Он всегда славился техническим и художественным качеством своей продукции. В XIX (девятнадцатом) веке получал заказы на столовые сервизы от императорской фамилии, после революции поставлял изделия не только в регионы страны, но и в 35 (тридцать пять) других государств.

Посуда и сувениры из конаковского фарфора и фаянса сейчас представлены в Эрмитаже, Русском музее, а также в музее фаянса в Конаково.

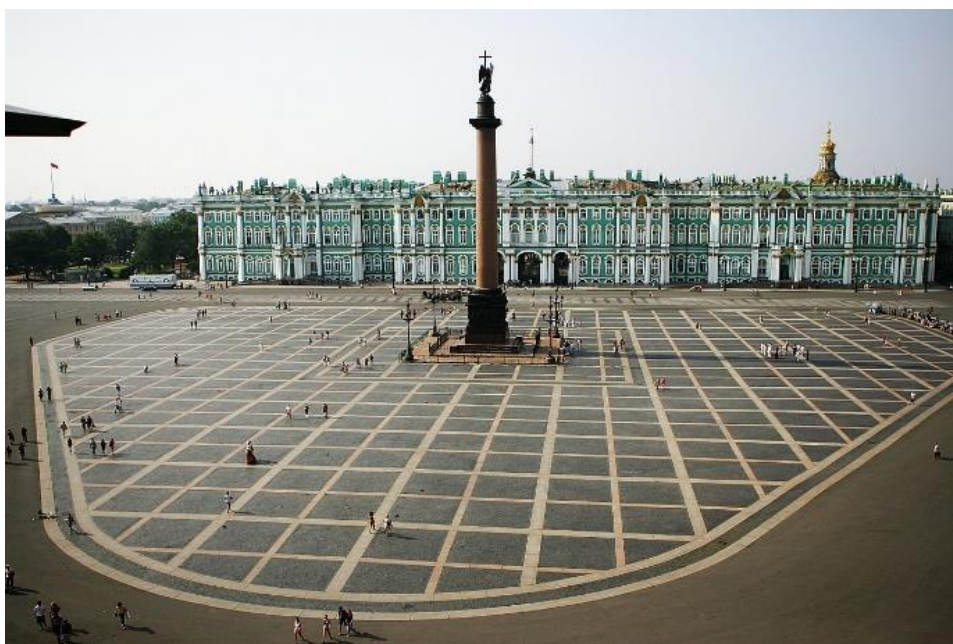
Jeden z najstarszych zakładów produkujących fajans i porcelanę był założony w 1809 roku w wiosce Kuzniecowo (obecnie Konakowo) w guberni twerskiej. Zakład od zawsze słynął z technicznej i artystycznej jakości swoich wyrobów. W XIX wieku otrzymywał zamówienia na serwisy stołowe od rodziny cesarskiej, po rewolucji dostarczał wyroby nie tylko do regionów kraju, ale i do 35 państw za granicą.

Naczynia i pamiątki z porcelany i fajansu konakowskiego są obecnie pokazywane w Ermitażu, Muzeum Rosyjskim, a także w muzeum fajansu w Konakowie.

Сегóдня в Конакóво возрождáется изготóвление фáйнса и майóлики по эскíзам извéстных керамíстов. Современнѐе мастерá создаóт издѐлия вручнóу по технологíям, проверенным 200-летней (двухсотлѐтней) истóрией предпрíятия. 11 (одíннадцатого) июля 2018 (две тѐсячи восемнáдцатого) в Конакóво Тверскóй óбласти состóялось торжественное открьѐтие производственно-туристíческого кóмплекса «Конакóвский фáйнс». Проект нацелѐн на возрождѐние одного из сáмых извéстных брѐндов и нарóдно-худóжественных прóмыслов Верхневóлжья⁷⁶.

Obecnie w Konakowie odradza się produkcja fajansu i majoliki według szkiców słynnych specjalistów od ceramiki. Współcześni mistrzowie tworzą wyroby ręcznie według technologii, które mają 200 lat. 11 lipca 2018 roku w Konakowie w obwodzie twerskim odbyło się uroczyste otwarcie kompleksu produkcyjno-turystycznego „Konakowski Fajans”. Projekt ma na celu odrodzenie jednej z najsłynniejszych marek i ludowych rzemiosł artystycznych Górnego Powołża.

Fotografia 63. Ermitaż w Sankt Petersburgu (Pałac Zimowy).
Źródło: www.visit-saint-petersburg.ru/ermi/ (dostęp: 31.12.2019).

Ermitaż, Państwowe Muzeum Ermitażu (*Эрмитаж*, z fr. *ermitage* – „pustelnia”) – rosyjskie muzeum państwowe w Sankt Petersburgu. Mieści się w pięciu pałacach nad brzegiem Newy. Nazwa muzeum pochodzi od jednego z pałaców zimowych Piotra I.

Pałac w galerię sztuki zamieniła cesarzowa Katarzyna II. Głównym budynkiem Ermitażu jest barokowy Pałac Zimowy, wzniesiony dla carycy Elżbiety w latach 1754-1762 według projektu Bartolomea Rastrellego. W 1766 roku caryca Katarzyna II poprosiła francuskiego filozofa Denisa Diderota, by w jej imieniu kupował obrazy z kolekcji francuskich. W ten sposób do Sankt Petersburga trafiły płótna Poussina, Watteau, Rembrandta, Rubensa, Rafaela, Tycjana i wielu innych znakomitych malarzy.

W 1852 roku Mikołaj I udostępnił zbiory publiczności i w tym celu zbudował ostatni pałac zespołu zwany Nowym Ermitażem, który zaprojektował Leo von Klenze. Po rewolucji październikowej na własność państwa przeszły i znalazły się w Ermitażu największe kolekcje prywatne: hrabiego Aleksandra Strogonowa, księcia Grigorija Potiomkina, księcia Mikołaja Jusupowa i braci Morozowów. W 1930 roku władze sowieckie sprzedały amerykańskiemu milionerowi Andrew Mellonowi 31 obrazów z kolekcji Ermitażu, które trafiły do Galerii Narodowej w Waszyngtonie. Dzisiaj w kolekcji znajduje się m.in. 26 obrazów Rembrandta, 25 – van Dycka, 40 – Rubensa, 12 – Poussina, 12 – Lorraina, 12 – Watteau, 9 – Tiepolo, 11 – Tycjana 15 – Gauguina, 31 – Picassa, 37 – Matissa, 8 – Moneta, 12 rzeźb Canovy i pokazywane od 1995 roku wywiezione z Niemiec 74 płótna impresjonistów (większość z nich została wcześniej zrabowana przez Wehrmacht, a następnie zdobyta w 1945 roku przez Armię Czerwoną). Obecnie Ermitaż to jedno z największych muzeów sztuki i malarstwa na świecie⁷⁷.

Fotografia 64. Muzeum Rosyjskie w Sankt Petersburgu.

Źródło: <https://petersburgcard.com/what-is-included/petersburg-museums/art/russian-museum/> (dostęp: 31.12.2019).

Państwowe Muzeum Rosyjskie znajduje się w Petersburgu w Pałac Michajłowski przy ul. Inżyniernej 4. Dawniej była to siedziba wielkiego księcia Michała Pawłowicza, brata cesarzy Aleksandra I i Mikołaja I. Pałac został zaprojektowany przez rosyjskiego architekta pochodzenia włoskiego – Carlo Rossiego. Zainicjował jego powstanie car Aleksander III, powołując pierwsze takie muzeum w Rosji. Oficjalne otwarcie muzeum miało miejsce 19 marca 1898 r. przez syna cara. Po rewolucji październikowej w 1917 roku znaczna liczba prywatnych dzieł sztuki została znacjonalizowanych i stała się częścią wystaw w Muzeum Rosyjskiego. Najstarsze eksponaty, które znalazły się w muzeum pochodzą z X wieku. Obecnie muzeum posiada największą kolekcję dzieł sztuki rosyjskiej na świecie i 400 tys. wystaw. Stałe wystawy zawierają prace m.in. takich artystów, jak: Karl Briułłow, Iwan Ajwazowski, Aleksandr Andriejewicz Iwanow. Wśród malarzy, których dzieła można zobaczyć w muzeum są również: Fiodor Bruni, Henryk Siemiradzki, Orest Kiprienski, Fiodor Rokotow, Paweł Fiedotow, Wasilij Pierow, Iwan Szyszkin, Wiktor Wasniecow, Wasilij Surikow, Walentin Sierow, Michaił Wrubiel. Muzeum posiada w swoich zbiorach sztukę współczesną. Obecnie wszystkie budynki i parki wchodzące w skład muzeum obejmują teren o powierzchni 40 ha. Znajdują się tu rzeźby Rafaela Santi, Rembrandta, van Gogha, Titiana, Rubensa oraz Picasso. W sumie muzeum posiada ponad 3 mln dzieł sztuki⁷⁸.

Fotografia 65. Wyroby z fajansu konakowskiego.

Źródło: <https://tgnews.ru/articles/novosti/11-iyulya-sostoitsya-otkrytie-proizvodstvennoturisticheskogo-kompleksa-konakovskiy-fayans/> (dostęp: 11.11.2019).

1.25. Борисовская керамика. Ceramika borysowska

БОРИСОВСКАЯ КЕРАМИКА

Rysunek 21. Logo firmy „Ceramika borysowska”.

Źródło: <https://dommo.ru/catalog/borisovskaya-keramika-12385/> (dostęp: 11.11.2019).

«Борисовская керамика» (посёлок Борисовка, Белгородская область, Мара 7) является самым крупным в России производителем майоликовой толстостенной керамики из красной глины и несомненным лидером по производству горшков для запекания и жаркого. На предприятии трудится около двухсотпятидесяти человек, здесь работают потомственные мастера народного промысла, которые благодаря семейным традициям смогли сквозь годы пронести секреты мастерства. Продукция завода широко известна как в Белгороде и Белгородской области, так и за её пределами.

Для производства изделий «Борисовская керамика» использует экологически чистые материалы. Основой для создания глиняного черепка является красная глина, которую завод берёт с местного месторождения. Поверхность изделий покрывается экологически чистой пищевой глазурью. В качестве красок используются природные материалы – это разновидности глин, которые при обжиге дают всевозможные расцветки. Для придания прочности глиняному черепку, все изделия проходят два обжига.

Уникальные свойства красной глины позволяют посуде «Борисовской керамики» обеспечивать «эффект запекания» или, как ещё говорят, «эффект русской печи» при приготовлении блюд.

В настоящее время ассортимент продукции составляет около трёхсот образцов посуды и элементов декора, которые без сомнения станут исключительным украшением и незаменимым предметом обихода. Борисовская керамика – это вещи, которые хранят тепло и уют в каждом доме.

„Ceramika borysowska” (wieś Borysowka w obwodzie bielskorodzkiem, Mapa 7) jest największym producentem ceramiki majolikowej z grubymi ściankami z czerwonej gliny i bezsprzecznym liderem produkcji gamków do zapiekania i pieczenia. W przedsiębiorstwie pracuje ok. 250 osób, wśród pracowników są potomkowie mistrzów rzemiosła ludowego, którzy dzięki rodzinnym tradycjom mogli, pomimo upływu lat, przekazać sekrety mistrzostwa. Wyroby zakładu są dobrze znane w Bielskorodzie i obwodzie bielskorodzkiem, a także poza jego granicami.

Do produkcji wyrobów „Ceramika borysowska” wykorzystuje ekologiczne materiały. Bazą do wytworzenia skorupy ceramicznej jest glina czerwona, którą zakład sprowadza z lokalnego złoża. Powierzchnia wyrobów jest pokrywana ekologiczną glazurą spożywczą. Jako farby wykorzystuje się materiały naturalne – są to różne rodzaje glin, które podczas wypalania nadają różne odcienie kolorystyczne. W celu nadania trwałości ceramiczną skorupę wypala się dwukrotnie.

Unikalne właściwości czerwonej gliny pozwalają naczyniom „Ceramiki borysowskiej” nadać „efekt zapiekania” lub jak inaczej tu się mówi – „efekt rosyjskiego pieca” przy gotowaniu potraw.

Obecnie asortyment wyrobów to około 300 rodzajów naczyń i elementów dekoracyjnych, które bez wątpliwości będą wyjątkową ozdobą i przedmiotem użytku codziennego. Ceramika borysowska to rzeczy, które utrzymują ciepło i stwarzają, że każdy dom staje się przytulny.

W ostatnim czasie wzrasta zainteresowanie ceramiką, jako nieodłącznym elementem zdrowego trybu życia, dlatego wiele osób chce na własne oczy zobaczyć, jak bezkształtna gliniana masa przekształca się w piękny oraz pożyteczny wyrób. W tym celu po

В последнее время растёт интерес к керамике как к неотъемлемой составляющей здорового образа жизни, поэтому многие желают своими глазами увидеть, как бесформенная глиняная масса превращается в красивое и полезное изделие. Для этого на предприятии постоянно проводятся экскурсии, на которых каждый может ознакомиться с процессом производства керамических изделий и затем приобрести их себе в фирменном магазине при предприятии⁷⁹.

przedsiębiorstwie stale organizuje się wycieczki, podczas których każdy może zapoznać się z procesem produkcji wyrobów ceramicznych, a następnie zakupić je dla siebie w firmowym sklepie przedsiębiorstwa.

Fotografia 66. Ceramika borysowska.

Źródło: www.borkeramika.ru/nasha-kompaniya/ (dostęp: 11.11.2019).

1.26. Посадская матрёшка. Posadzka matrioszka

Матрёшка давно стала одним из символов России. Комплекты фигурок-божков были популярны в Японии. В конце XIX в. (девятнадцатого века) кто-то поместил несколько фигурок одна в другую. Японская фигурка совершила своё путешествие в Россию. Токарь Василий Звёздочкин выточил из дерева похожие фигурки, которые тоже вкладывались одна в другую. Известный художник Сергей Малютин расписал фигурку на русский лад – это была круглолицая румяная девушка в цветастом платке, сарафане, с чёрным петухом в руке. Самым распространённым на Руси именем была Матрёна, если ласково, то Матрёшка. Так и называли деревянную барышню. Со временем имя Матрёшка стало нарицательным.

Родиной русской матрёшки считается подмосковный Сергиев Посад (Московская область, Мара 15) – крупнейший центр по производству игрушек в царской России⁸⁰.

Matrioszka dawno stała się jednym z symboli Rosji. Zestawy figurek-bożków były popularne w Japonii. Pod koniec XIX w. ktoś umieścił kilka postaci jedna w drugiej. Japońska figurka odbyła swoją podróż do Rosji. Tokarz Wysyl Zwiodoczkin wyrzeźbił w drewnie podobne figurki, które wkładało się jedna w drugą. Słynny malarz Sergiej Malutin wymalował figurkę zgodnie z rosyjską modą – była to krągłolica rumiana dziewczyna w kolorowej chuście, koszuli, z czarnym kogutem w ręku. Najpopularniejszym imieniem na Rusi była Matryona, a zdrobniła forma to Matrioszka. Tak więc nazwano drewnianą pannę. Z czasem imię Matrioszka stało się nazwą własną.

Za ojczyznę rosyjskiej matrioszki uważa się podmoskiewski Siergiejew Posad (obwód moskiewski, Mapa 15) – największe centrum produkcji zabawek z carskiej Rosji.

Особой популярностью сувенир достиг в середине XX (двадцатого) века, когда многочисленные студенты по обмену из братских государств приезжали на обучение.

Традиционный народный сувенир включает в себя 7 (семь) фигурок от большего до меньшего размера.

Традиционно матрёшки были одеты в разные цвета радуги, имеющие свой особенный смысл:

- красный – является показателем физического тела и обозначает матушку-землю;
- в оранжевом цвете скрывается надежда на плодородие;
- быть сильным, здоровым и устойчивым к разного рода недугам поможет жёлтый;
- зелёный – отвечает за интуицию и душевные силы;
- голубой – способствует общению между людьми и указывает на развитый интеллект человека;
- в синем цвете скрываются вселенские законы и возможность видеть будущее;
- фиолетовый – объединяет и распределяет силы всех энергий равномерно.

Чаще всего самая маленькая матрёшка была красная, а помещались все фигурки в фиолетовой⁸¹.

Специальную популярность памятка достигла в середине XX века, когда многие студенты из братских стран приезжали на обучение.

Традиционная народная памятка включает в себя 7 фигурок от наибольшей до наименьшей величины.

Традиционно матрёшки были одеты в разные цвета радуги, имеющие свой особый смысл:

- красный – олицетворяет физическое тело и обозначает мать-землю;
- в оранжевом цвете скрывается надежда на плодородие;
- быть сильным, здоровым и устойчивым к различным болезням помогает жёлтый;
- зелёный – отвечает за интуицию и силы духа;
- голубой – способствует общению между людьми и указывает на развитый интеллект человека;
- в синем цвете скрываются законы вселенной и возможность видеть будущее;
- фиолетовый – объединяет и распределяет силы всех энергий равномерно.

Чаще всего самая маленькая матрёшка была красная, а фигурки помещались в фиолетовой.

Фотграфия 67. Посадка матрёшка.

Источник: <http://sergievposad.bezformata.com/listnews/bednoj-matreshke-zamolvite-slovo/3519346/> (доступ: 11.11.2019).

2. Туристические бренды Беларуси. Marki turystyczne Białorusi

Rysunek 22. Logo marki turystycznej Białorusi.

Źródło: <https://belsat.eu/ru/news/minturizma-vybiraet-turisticheskij-brend-belarusi/> (dostęp: 11.11.2019).

Голосование за лучшую концепцию национального туристического бренда завершилось в Беларуси. Было 17 (семнадцать) вариантов концепций. За них голосовали на официальном портале Национального агентства по туризму. Всё длилось до 16 (шестнадцатого) декабря 2018 (две тысячи восемнадцатого) года. Народное жюри выбрало победителем проект «Беларусь так просто любить». В основе символы страны – два аиста, васильки и орнамент. Уже разработан дизайн баннеров и предметов канцелярии⁸².

Głosowanie za najlepszą koncepcję narodowej marki turystycznej zostało zakończone w Białorusi. Było 17 wariantów koncepcji. Głosowano na nie na oficjalnym portalu Narodowej Agencji ds. Turystyki. Wszystko trwało do 16 grudnia 2018 roku. Ludowe jury wybrało na zwycięzcę projekt „Białoruś tak łatwo kochać”. Podstawą są symbole kraju – dwa bociany, chabry i ornament. Już opracowano projekty banerów i artykułów kancelaryjnych.

2.1. Белорусский зубр. Żubr białoruski

Rysunek 23. Żubr jako maskotka Światowego Forum Hokeja w 2014 roku.

Źródło: <https://news.tut.by/socjety/340835.html> (dostęp: 16.11.2019).

Беларусь – на первом месте по количеству вольно живущих зубров. Доля поголовья этих животных в стране составляет более 25% (двадцати пяти процентов) от мировой численности. С момента реализации программы по сохранению и расселению зубра в Беларуси отмечается устойчивый рост поголовья животных, численность которых за 22-летний (двадцатидвухлетний) период возросла более чем в 4 (четыре) раза и сегодня насчитывает свыше полутора тысячи особей.

Białoruś zajmuje pierwsze miejsce pod względem żubrów żyjących na wolności. Odsetek поголовья tych zwierząt w kraju wynosi ponad 25% światowej liczebności. Od chwili rozpoczęcia realizacji programu zachowania i rozmieszczenia żubra na Białorusi odnotowano stały wzrost поголовья zwierząt, liczebność których w ciągu 22 lat wzrosła ponad czterokrotnie i obecnie wynosi ponad półtora tysiąca sztuk.

Зубры – не только визитная карточка богатого и разнообразного животного мира Беларуси, но и символ самой страны.

Сегодня в Беларуси установлено огромное количество памятников Зубру. Изображение животного фигурирует на гербе Гродненской и Брестской областей, в логотипах крупнейшего машиностроительного предприятия и хоккейного клуба «Динамо-Минск» и многих других. Зубр-хоккеист стал талисманом мирового хоккейного форума в 2014 (две тысячи четырнадцатом) году.

В настоящее время зубры обитают в 30 (тридцати) странах, где содержатся на воле, а также в загонях⁸³.

Зубры – то не только визитка богатого и разнообразного świata zwierząt Białorusi, ale i symbol samego kraju.

Obecnie na Białorusi istnieje mnóstwo pomników żubra. Wizerunek zwierzęcia znajduje się na herbie obwodu grodzieńskiego i brzeskiego, w logo największego przedsiębiorstwa produkcji maszyn i klubu hokejowego „Dynamo Mińsk” i wielu innych. Żubr-hokeista stał się maskotką Światowego Forum Hokeja w 2014 roku.

Obecnie żubry występują w 30 krajach, gdzie żyją na wolności, a także w zagrodach.

Fotografia 68. Pomnik żubra na granicy obwodu mińskiego i brzeskiego.

Źródło: <http://belchas.lprof.by/news/332cd403-03ae-4080-bdce-7ffb6a8d15b7.html> (dostęp: 16.11.2019).

Fotografia 69. Pomnik żubra przy zjeździe na lotnisko Mińsk.

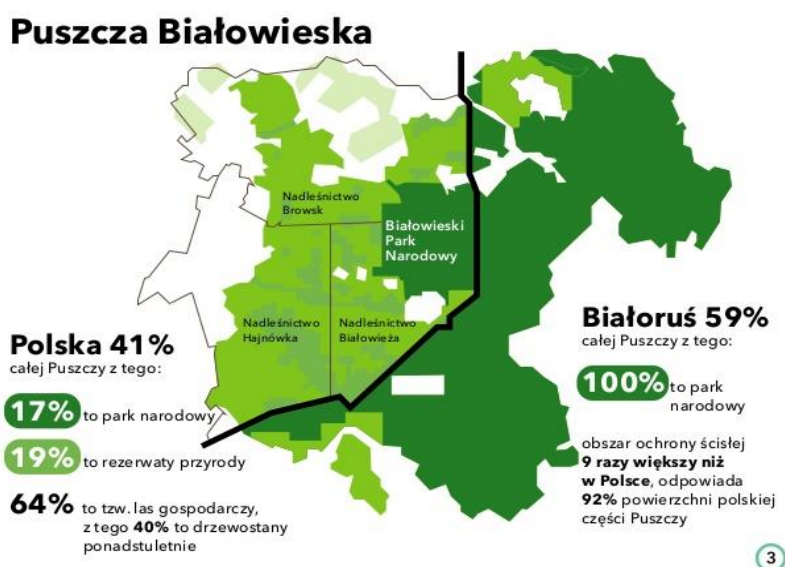
Źródło: <https://poshyk.info/zubr-v-belarusi/> (dostęp: 16.11.2019).

2.2. Белове́жская пу́ща. Puszcza Białowieska

Rysunek 24. Logo Parku Narodowego „Puszcza Białowieska”.

Źródło: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Беловежская_пуща_\(национальный_парк\)#/media/Файл:Gerb_of_NP_Belovezhskaya_Pushcha.jpg](https://ru.wikipedia.org/wiki/Беловежская_пуща_(национальный_парк)#/media/Файл:Gerb_of_NP_Belovezhskaya_Pushcha.jpg) (dostęp: 16.11.2019).

Мапа 18. Puszcza Białowieska.

Źródło: www.slideshare.net/StoryVisio/raport-z-dewastacji-puszczy-biaowieskiej-w-2017-r (dostęp: 02.01.2020).

Територія Белове́жской пу́щи неоднокра́тно переходила́ от одного́ госуда́рства к друго́му, но пра́ктически́ всегда́ явля́лась ме́стом охоты́ вы́сших сана́рных о́соб. С незапа́мятных вре́мен здесь охотили́сь кие́вские и лито́вские кня́зья, по́льские коро́ли, ру́сские ца́ри, генера́льные секретари́.

Осо́бой пы́шностью отлικάлись охоты́ по́льских короле́й, превра́тивших пу́щу в ме́сто роско́шных забав и придво́рных увеселе́ний.

В 1795 (ты́сяча семьсо́т девяно́сто пя́том) го́ду́ Белове́жская пу́ща ста́ла ча́стью Росси́йской Импе́рии.

Teren Puszczy Białowieskiej wielokrotnie przechodził od jednego do drugiego państwa, ale praktycznie zawsze był miejscem polowań osób szlachecko urodzonych. Od niepamiętnych czasów tutaj polowali książęta kijowscy i litewscy, polscy królowie, rosyjscy carowie, generalni sekretarze.

Szczególnych przepychem wyróżniały się polowania polskich królów, którzy przekształcili puszcę w miejsce luksusowych zabaw i dworskich rozrywek.

W 1795 roku Puszcza Białowieska stała się częścią Imperium Rosyjskiego.

В 1888 (ты́сяча во́семьсо́т во́семьдесят во́сьмо́м) го́ду перешла́ в со́бственност ь ца́рской се́мьи́ в обмѐн на зе́мли в Орло́вской и Сибирской губе́рниях.

Серьёзный урон пу́ще нанесла́ Пѣрвая миро́вая война́. В это́ время пу́ща нахо́дилась под неме́цкой оку́пацией и акти́вно вырубáлись це́нные высоко́возрастные леса́.

В 1939 (ты́сяча де́вятисо́т три́дцать де́вятюм) го́ду, в си́лу истори́ческих собы́тий, пу́ща оказа́лась в соста́ве Бело́русской ССР и в де́кабре́ это́го же го́да бы́ла объя́влена Го́сударственным запове́дником.

После освобо́ждения пу́щи от неме́цких захва́тчиков в 1944 (ты́сяча де́вятисо́т со́рок четвёрто́м) го́ду, в Москве́ состоя́лась межпрати́ельственная сове́тско-по́льская встре́ча. Со́гласно́ подпи́санному на ней со́глаше́нию, го́сударственная гра́ница разде́лила пу́щу на бело́русскую и по́льскую ча́сти.

Для уве́личения́ кормово́й ба́зы живо́тных бы́ла прове́дена осу́шительная ме́лиорация́ отде́льных боло́т, со́зданы́ иску́ственные водоёмы́.

В 1992 (ты́сяча де́вятисо́т де́вяно́сто второ́м) го́ду, реше́нием ЮНЕ́СКО, наи́более сохрани́вшийся уча́сток высоко́возрастных наса́ждений нацио́нального па́рка вклю́чен в спи́сок Всеми́рного Насле́дия Чело́вечества́. Бело́вѣжская пу́ща ста́ла пе́рвым объе́ктом на терри́тории бы́вшего СССР, удо́стоенным тако́го вы́сокого́ зва́ния.

В насто́ящее вре́мя Го́сударственное при́родоохра́нное учре́ждение «Нацио́нальный па́рк «Бело́вѣжская пу́ща» нахо́дится в ве́дении Упрати́вления де́лами Пре́зидѣнта Респу́блики Бѣла́русь. Это́т вы́сокий у́ровень подчи́ненности подчѣркивает то́ внима́ние, кото́рое уде́ляется охра́не при́роды в респу́блике⁸⁴.

W 1888 roku przeszła na własność rodziny carskiej w zamian za ziemie w guberni orłowskiej i sybirskiej.

Poważne straty puszczy przyniosła I wojna światowa. W tym czasie puszcza znajdowała się pod okupacją niemiecką i na dużą skalę wycinano cenne stare drzewa.

W 1939 roku, na skutek wydarzeń historycznych, puszcza znalazła się w Białoruskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej, a w grudniu tego samego roku została ogłoszona Rezerwatem Państwowym.

Po wyzwoleniu puszczy z niemieckiej okupacji w 1944 roku w Moskwie odbyło się międzyrządowe radziecko-polskie spotkanie. Zgodnie z podpisanym na nim porozumieniem granica państwowa podzieliła puszcę na część białoruską i polską.

W celu zwiększenia bazy do karmienia zwierząt przeprowadzono meliorację poszczególnych bagien, stworzono sztuczne zbiorniki wodne.

W 1992 roku, zgodnie z decyzją UNESCO, najbardziej zachowana część starych lasów parku narodowego została włączona na listę Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Puszcza Białowieńska stała się pierwszym obiektem na terenie byłego ZSRR, który otrzymał tak zaszczytny tytuł.

Obecnie Państwowa Instytucja Ochrony Przyrody „Narodowy Park Puszcza Białowieńska” znajduje się pod zarządem Kancelarii Prezydenta Republiki Białoruskiej. Ta wysoka ranga podkreśla uwagę, jaką poświęca się ochronie przyrody w republice.

Fotografia 70. Park Narodowy „Puszcza Białowieńska”.

Źródło: <http://kayrosblog.ru/nacionalnyj-park-belovezhskaya-pushha-dostoprimechatelnosti-belarusi> (dostęp: 21.11.2019).

2.3. Бульба. Bulba

Fotografia 71. Reklama białoruskich ziemniaków (bulb) marki „Babie lato”.

Źródło: <https://citydog.by/post/zaden-design-win/> (dostęp: 21.11.2019).

Сейчас уже трудно представить себе более «белорусский» продукт, чем картофель. Для Беларуси это не просто «король стола», но и неофициальный символ, полноправный персонаж фольклора, «почётный гражданин» каждого дачного участка, даже обустроенного по последней моде ландшафтного дизайна.

Слово «бульба» происходит от латинского «bulbus» – клубень, корнеплод.

Любопытно, что, хотя картофель на наших землях начали выращивать в XVIII (восемнадцатом) столетии, как и в остальной Европе, до первой половины XX (двадцатого) века он не играл особой роли в питании: белорусы предпочитали картошке репу и свёклу, каши и мучные блюда.

Картофельная революция в Беларуси началась в годы Первой мировой, а затем советско-польской войн, когда картошку стали широко употреблять в пищу из-за нехватки зерна.

Сегодня Беларусь и по производству, и по потреблению картошки на душу населения занимает первое место в мире. Ни у одного народа нет такого изобилия блюд из картофеля, как у белорусов. Одних только рецептов dranиков существует несколько десятков⁸⁵.

По заказу компании «Агроцентр Сула» белорусская студия Fabula Branding разработала торговую марку картофеля. Продукт – белорусский картофель высшего сорта. Белорусскоязычный нейм «Бабина лета» рассказывает о красивой поре в начале октября, когда на несколько дней или даже на неделю якобы возвращается лето – период, приходящийся на конец сбора урожая картофеля. Важно отметить, что на снимках, сделанных фотографом агентства специально для проекта, не актрисы, а настоящие белорусские хозяйки в обычных для них жизненных обстоятельствах – ситуациях, связанных с выращиванием и приготовлением картофеля. Имена и портреты бабушек на упаковках становятся своеобразными гарантами качества продукта⁸⁶.

Обесценить трудно себе выобразить лучше „белоруски” продукт, чем картофель. Для Беларуси это не только „король стола”, но и неофициальный символ, полноправный герой фольклора, „honorowy obywatel” каждой гонимки, даже уряджаной вядлуг астанняга шыку праекту краязбразавога.

Слово „bulba” паходзіць ад лацінскага „bulbus” – бульва, росліна акапова.

Хоць цікава, хоць зямлякі на нашых тэрах пачалі ўправіць у XVIII стагоддзі, як і ў усёй Еўропе, да першай паловы XX стагоддзя не адгрыўаў на спецыяльнай ролі ў жыццю: Беларусіні волелі рэпу і бурак, кашу і прыправы мучныя замест зямлякі.

Зямлячаная рэвалюцыя на Беларусі пачалася ў гадах I сусветнай вайны, з наступнага вайны радзеека-польскага, калі зямлякі пачалі масаво стасават у жыццю з паводу браку збожа.

Обесценить Беларусь под взглядом производства картофеля на душу населения занимает первое место на свете. Ни у другого народа нет такого изобилия блюд из картофеля, как у белорусов. Самых рецептов на блинчики картофельные есть несколько десятков.

На замовленне фірмы „Агроцентр Сула” беларускае студыя Fabula Branding распрацавала марку гандлёвага зямлякі. Прадукт – беларускі зямлякі найвышэйшага гатунку. Беларускоязычная назва «Бабина лета» („Babie lato”) апавідае аб прыгожым перыядзе на пачатку кастрычніка, калі на некалькі дзён або нават на тыдзень вяртаецца лета – перыяд, які прыпадае на зборы зямлякі. Хоць важна, на здымках зрабленых праз фотарафа спецыяльна для праекта, выступаюць не актрыцы, а сапраўдныя гаспадыні беларускія ў звычайных абставінах іх жыцця – сітуацыях звязаных з упрываў і прыгатовываннем зямлякі. Імяна і вобразы бабушкі на упакоўках стаяць свайго роду гваранцыя якасці прадукта.

2.4. Трактор «Беларусь». Traktor „Belarus”

Fotografia 72. Ciągnik „Belarus” MTZ-82.1.

Źródło: www.elaz.ru/produksiya/spetstekhnika-na-baze-traktorov/92-traktor-belarus-82-1 (dostęp: 16.11.2019).

«Беларусь», до 1993 (тысяча девятьсот девяносто третьего) года – «Беларусь» – название семейства колёсных тракторов, производимых на Минском тракторном заводе с 1950 (тысяча девятьсот пятидесятого) года, а также на Южном машиностроительном заводе.

Наиболее известная и распространённая модель – МТЗ-50 (эмтэзэт пяцьдэсят) и МТЗ-80 (эмтэзэт васьмьдэсят).

Тракторы «Беларусь» хорошо известны на всей территории бывшего Советского Союза и социалистического лагеря⁸⁷

Минский тракторный завод входит в восьмёрку ведущих предприятий по выпуску колёсных тракторов, производя около 8-10% (восьми-десяти процентов) от мирового рынка. Поставки белорусских тракторов осуществляются в более чем 60 (шестьдесят) государствах. Сборочные производства МТЗ действуют в России, Казахстане, Китае, Алжире, Венесуэле и других странах⁸⁸.

„Belarus”, do 1993 roku – „Białoruś” – nazwa linii traktorów kołowych, produkowanych przez Miński Zakład Produkcji Ciągników od 1950 roku, a także przez Południowy Zakład Przemysłu Maszynowego.

Najbardziej znane i popularne modele to MTZ-50 i MTZ-80.

Ciągniki „Belarus” są dobrze znane na całym terytorium byłego Związku Radzieckiego i obozu socjalistycznego.

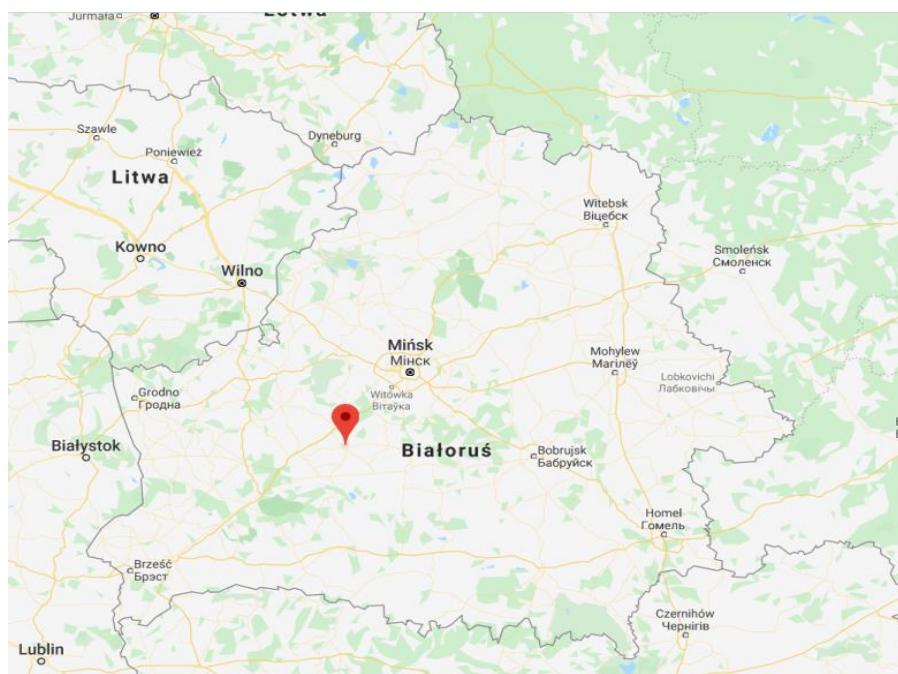
Miński Zakład Produkcji Ciągników należy do ósemki głównych przedsiębiorstw produkujących ciągniki kołowe, wytwarzając ok. 8-10% światowego rynku ciągników. Białoruskie ciągniki są dostarczane do ponad 60 krajów. Zakłady montażu ciągników MTZ działają w Rosji, Kazachstanie, Chinach, Algierii, Wenezueli i innych krajach.

2.5. Род Радзіві́ллов и дворе́ц в Не́свиже. Ród Radziwiłłów i pałac w Nieświeżu

Fotografia 73. Zamek w Nieświeżu.

Źródło: <https://niasvizh.by/uslugi-i-tseny/> (dostęp: 16.11.2019).

Мапа 19. Не́свiеж на мапе Бiа́лору́си.

Źródło: www.google.com/maps/place/Не́свiеж,+Бiа́лору́си/@53.8825174,24.7293945,6.53z/data=!4m5!3m4!1s0x46d91c48748491fb:0x87827ecdf6b79be2!8m2!3d53.2226534!4d26.6766666 (dostęp: 02.01.2020).

Ра́дзiвíллы – магна́тский род Ве́ликого Кня́жества Ли́товского, предста́вители кото́рого в XV-XVIII вв. (пяти́на́дцатом-восемна́дцатом ве́ках) занима́ли ва́жнейшие госуда́рственные, административные и во́енные до́лжности. Современ́ные иссле́дователи счита́ют, что род происхо́дит от Си́рпу́тия и его сы́на О́стика – одно́го из наиболее́ вли́ятельных магна́тов нача́ла XV в. (пяти́на́дцатого ве́ка), сора́тника ве́ликого кня́зя Ви́товта. У О́стика бы́ло не́сколько сыно́вей. Оди́н из них – Ста́нька – продо́лжил род О́стиков, друго́й – Ра́дзiвíлл – стал родонача́льником но́вой фа́миллии.

Radziwiłłowie – to ród magnacki Wielkiego Księstwa Litewskiego, którego przedstawiciele w XV-XVIII w. zajmowali najważniejsze stanowiska państwowe, administracyjne i wojskowe. Współcześni badacze uważają, że ród pochodzi od Syrcypia i jego syna Ościka – jednego z najbardziej wpływowych magnatów z początku XV w., towarzysza broni wielkiego księcia Witolda. Ościk miał kilku synów. Jeden z nich – Stańska – kontynuował ród Ościków, drugi – Radziwiłł – stał się protoplastą nowego rodu.

Во времена Великого Княжества Литовского (ВКЛ) представители рода занимали важнейшие государственные должности: семеро Радзивиллов были канцлерами ВКЛ (фактическими главами правительства), семеро имели булаву польного или великого гетмана (главнокомандующего вооружёнными силами), двенадцать были вилёнскими воеводами, двое были вилёнскими епископами, Барбара Радзивилл была коронована в Кракове как королева Польши.

После того, как Великое Княжество Литовское исчезло с политической карты, представители рода входили в состав аристократии России, Пруссии, Австрии, владели дворцами в Италии и Франции. В XX в. (двадцатом веке) **Станислав Альбрехт Радзивилл** стал родственником президента США Джона Кеннеди.

Уже к середине XVI в. (шестнадцатого века) Радзивиллы владели землями на территории нескольких современных государств. В Беларуси им принадлежали: Давыд-Городок, Клецк, Койданово, Копысь, Мир, Несвиж, Чернавчицы, Щучин, множество деревень.

Дворцово-парковый ансамбль XVI-XIX вв. (шестнадцатого-девятнадцатого веков) в г. (городе) **Несвиже** расположен на северо-востоке города, в окружении прудов реки Уши. Начало строительства относится к 1583 г. (тысяча пятьсот восемьдесят третьему году).

Вдоль главной оси находилась каменная брѝма с подъѝмным мостом и 3-х этажный (трѝхэтажный) дворец с 8-мигранными (восьмигранными) угловыми башенками.

В комплекс замковых построек входили: хозяйственный корпус, казарма, дом городничего, пекарня, конюшня, литейная мастерская.

За время своего существования, замок выдержал осады русских войск, был взят шведами.

Под охрану государства дворец был взят в 1939 г. (тысяча девятьсот тридцать девятом году). В 2001 г. (две тысячи первом) Дворцовый ансамбль передан на баланс Национального историко-культурного музея-заповедника «Несвиж», в 2012 г. (две тысячи двенадцатом году) завершены реставрационные работы и для посетителей открылись экспозиционные залы⁸⁹.

W czasach Wielkiego Księstwa Litewskiego przedstawiciele rodu zajmowali najwazniejsze stanowiska państwowe: siedmioro Radziwiłłow było kanclerzami Księstwa (faktycznie szefami rządu), siedmioro miało булаwę hetmana polnego i wielkiego (zwierzchnik sił zbrojnych), dwunastu było wojewodami wileńskimi, dwoje było biskupami wileńskimi, Barbara Radziwiłłówna była koronowana w Krakowie na królową Polski.

Po tym, jak Wielkie Księstwo Litewskie zniknęło z politycznej mapy, przedstawiciele rodu weszli w skład arystokracji Rosji, Prus, Austrii, posiadali pałace we Włoszech i Francji. Na początku XX w. Stanisław Albrecht Radziwiłł został krewnym prezydenta USA Johna Kennedy.

Już w połowie XVI w. Radziwiłłowie władali ziemiami na terenie kilku obecnych państw. Na Białorusi do nich należały: Dawidgródek, Kleck, Kojdanów, Kopyś, Mir, Nieśwież, Czarnawczyce, Szczuczyn, mnóstwo wiosek.

Zespół pałacowo-parkowy XVI-XIX w. w mieście Nieśwież znajduje się na północnym wschodzie miasta, w otoczeniu stawów rzeki Uszy. Początek budowy datowany jest na 1583 r.

Wzdłuż głównej osi znajdowała się murowana brama ze zwodzonym mostem i dwukondygnacyjny pałac z osmiokątnymi wieżami na rogach murów.

Do kompleksu budowli zamkowych zalicza się budynek gospodarczy, koszary, dom policjanta, piekarnia, stajnia, odlewnia.

W czasie swojego istnienia zamek wytrzymał oblężenia wojsk rosyjskich, został zdobyty przez Szwedów.

Pod opieką państwa pałac trafił w 1939 r. W 2001 r. Zespół Pałacowy przekazano Narodowemu Muzeum-Rezerwatowi Historyczno-Kulturowemu „Nieśwież”, w 2012 r. zakończono prace restauracyjne i dla odwiedzających otwarto sale ekspozycyjne.

Fotografia 74. Książę Stanisław Albrecht Radziwiłł z żoną Lee Radziwiłł (siostrą Jackie Kennedy Onasis). Źródło: www.fakt.pl/wydarzenia/swiat/nie-zyje-lee-radziwill-siostra-jackie-kennedy-i-zona-stanislaw-radziwilla/h1jphvp#slajd-1 (dostęp: 01.01.2020).

Książę Stanisław Albrecht Radziwiłł herbu Trąby (1914-1976) – dyplomata, chargé d'affaires polskiego rządu na uchodźstwie przy Lidze Narodów, delegat Polskiego Czerwonego Krzyża, handlarz nieruchomościami, dyrektor linii lotniczych Olympic Airways.

W roku 1940 w Genewie książę ożenił się po raz pierwszy – jego żoną została Roselyne de Monleon, którą poznał w czasie studiów. Po wojnie książę rozwiódł się i wraz z Grace Kolin wyjechał do Londynu, gdzie poślubił ją w 1946 roku. Państwo młodzi, by zdobyć pożądane brytyjskie paszporty (Grace była Chorwatką), zamieszkali na Wyspach Bahama, które wtedy były brytyjską kolonią. W Nassau książę Radziwiłł poznał Felixa Fenstona, który okazał się rzutkim londyńskim przedsiębiorcą. Biznesowe zdolności Fenstona i szerokie koneksje Radziwiłła stały za zawiązaną spółką działającą przede wszystkim na rynku brytyjskich nieruchomości. W 1947 roku na świat przyszedł pierwszy syn księcia, Jan Stanisław.

Jesienią 1956 roku Grace i Stanisław Radziwiłłowie gościli u lorda i lady Lambton w ich posiadłości Fenton na myśliwskim weekendzie. Na polowania zostali zaproszeni również Michael i Lee Canfield oraz jej siostra, Jacqueline Kennedy. Wtedy to książę Radziwiłł poznał swoją trzecią żonę. 19 marca 1959 roku w amerykańskim Fairfax książę poślubił **Lee Bouvier**. Państwo Radziwiłłowie stanowili barwną parę na światowych salonach. Polski książę skoligacony z arystokratycznymi rodami całej Europy, robiący karierę w branży nieruchomości i Amerykanka młodsza od męża o 19 lat, stawiająca pierwsze kroki w świecie mody. Choć pochodzili z dwóch całkowicie różnych światów, zaskakująco długo stanowili niezwykle dobraną parę.

W 1959 roku na świat przyszedł drugi syn księcia, Antoni (Anthony Radziwiłł), a rok później jedyna córka, Anna Krystyna. Rodzina Radziwiłłów spędzała czas pomiędzy Wielką Brytanią (dom przy Buckingham Palace w Londynie oraz wiejska posiadłość Turville Grange w hrabstwie Buckinghamshire) a lazurowymi wybrzeżami Francji, Włoch i Grecji. Ich bujne życie towarzyskie zyskało nowy wymiar, gdy mąż siostry Lee, John F. Kennedy, rozpoczął kampanię wyborczą, która miała zaprowadzić go do Białego Domu. Książę Radziwiłł, który pozostawał w bardzo dobrych stosunkach z przyszłym prezydentem USA z chęcią włączył się w kampanię, agitując na rzecz JFK wśród amerykańskiej Polonii. Ciężka praca opłaciła się. Gdy Kennedy został kolejnym prezydentem Stanów Zjednoczonych, nie omieszkał wspomnieć, że jest to m.in. zasługa szwagra. Częste kontakty księcia Radziwiłła z prezydentem irytowały pracowników amerykańskiej ambasady w Londynie, której oficjalne raporty docierały do Białego Domu później niż informacje przekazywane przez księcia.

Zażyłość stosunków Radziwiłła z Kennedym odzwierciedla fakt, że JFK został ojcem chrzestnym Anny Krystyny Radziwiłł, a księżę Johna F. Kennedy'ego Juniora. Obie uroczystości odbyły się w 1961 roku. Rodziny Kennedych i Radziwiłłów często spędzały razem wolne dni, aby odetchnąć od życia w ciągłym zgiełku i wśród fleszy aparatów paparazzi. Spędzali razem święta Bożego Narodzenia w letniej posiadłości Kennedych w Palm Beach lub żeglowali wokół wyspy Martha's Vineyard w letnie popołudnia. Arystokratyczne pochodzenie Radziwiłła, jego koneksje i swoista światowość dobrze wpasowały się w erę Camelotu, jak często nazywano okres prezydentury Kennedy'ego.

W lipcu 1963 roku państwo Radziwiłłowie bawili we francuskim Deauville na ślubie siostrzenicy księcia Izabelli Potockiej z hrabią Hubertem d'Ornano. Tego samego roku rozwinęła się znajomość księcia z greckim magnatem transportu morskiego Arystotelesem Onassisem. Radziwiłłowie często żeglowali po Morzu Śródziemnym na jego żaglowcach lub urządzali rauty na jego cześć w swoim londyńskim domu. Dzięki tej znajomości księżę Radziwiłł został dyrektorem założonych przez Onassisa w 1959 roku linii lotniczych Olympic Airways.

22 listopada 1963 roku wieść o śmierci JFK zastała księcia w londyńskim klubie dla dżentelmenów St. James's. Dwa dni później Radziwiłł był już w Białym Domu, który wyglądał według niego jak „Wersal po śmierci króla”. Księżę zdecydował się włożyć do trumny prezydenta najcenniejszą rodzinną pamiątkę – stary francuski różaniec.

Z uwagi na coraz częstsze wizyty w USA i dzięki namowom Roberta Kennedy'ego, na początku 1964 roku księżę kupił apartament na nowojorskiej Piątej Alei. Radziwiłłowie zaczęli powoli wychodzić z traumy po śmierci Johna Kennedy'ego. Podróżowali na Jamajkę, Antiguę i do Kenii na safari. Czasem w tych podróżach towarzyszyli im Izabella Potocka wraz z mężem, hrabią Hubertem d'Ornano oraz Jackie Kennedy. W latach 60. Radziwiłłowie obracali się w dość ekscentrycznych kręgach towarzyskich. Wolny czas spędzali z pisarzem Trumanem Capotem, miliarderem Stavrosem Niarchosem, tancerzem Rudolfem Nuriejewem, byłym premierem Wielkiej Brytanii Winstonem Churchillem czy projektantem mody Olegiem Cassinim. 22 października 1968 roku na greckiej wyspie Skorpion rodzina Radziwiłłów wzięła udział w zaślubinach Jacqueline Kennedy z Arystotelesem Onassisem.

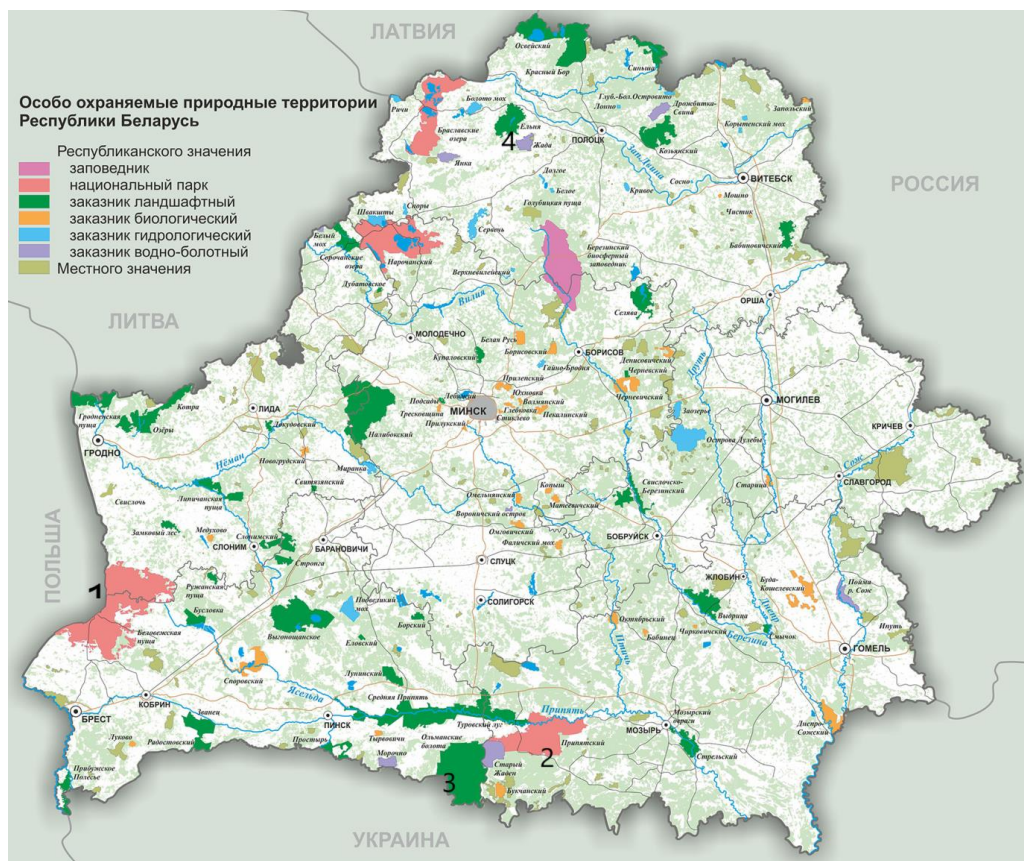
W 1971 roku zmarł starszy brat księcia, Edmund Ferdynand. Radziwiłł wraz z żoną i Jackie Kennedy polecili do Warszawy na jego pogrzeb. W tym samym roku ostoja polskiej kultury i historii na Wyspach Brytyjskich – posiadłość Fawley Court w Fawley – zyskała darczyńcę w osobie księcia. Został on fundatorem niewielkiego kościoła pw. Świętej Anny, który został wzniesiony niedaleko głównej rezydencji. Projektantem był Władysław Jarosz z angielskiego przedsiębiorstwa Crabtree & Jarosz. Księżę ufundował kościół jako symbol pamięci o swojej matce, która zmarła w łagrze niedaleko Krasnogorska w 1943 roku.

W roku 1974 małżeństwo Radziwiłłów zakończyło się rozwodem. Od teraz Anna Krystyna była wychowywana przez matkę w Nowym Jorku, a Antoni przez ojca w Londynie. Po rozstaniu z Lee, księżę związał się z Christine Weckert.

27 lipca 1976 roku księżę Stanisław Albrecht Radziwiłł zmarł nagle na atak serca w wieku 62 lat. Został pochowany w rodowej kaplicy kościoła pw. św. Anny w Fawley Court. Na skutek kontrowersyjnego spieniężenia polskiej placówki w Fawley Court przez oo. Marianów i wobec kampanii dla ratowania majątku na rzecz polską, zwłoki Ks. Radziwiłła i jego rodziny zostały ekshumowane, a kościół św. Anny i Kolumbarium zostały desakrowane przez lokalnego biskupa katolickiego w 2012 roku. Rodzina wniosła proces sądowy na terenie Polski w tej kwestii⁹⁰.

2.6. Белорусские болота. Vagna bialoruskie

Мапа 20. Rezerваты Białorusi: 1. Puszca Białowieża. 2. Rezerwat Prypecki. 3. Bagna Olmańskie. 4. Rezerwat Jelnia.
 Źródło: <http://zapovednytur.by/chto-takoe-oopt.html> (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 75. Rezerwat Jelnia.

Źródło: <https://planetabelarus.by/publications/kak-prodayut-i-pokupayut-belorusskie-bolota/> (dostęp: 20.11.2019).

Fotografia 76. Rezerwat Prypecki.

Źródło: <https://planetabelarus.by/publications/kak-prodayut-i-pokupayut-belorusskie-bolota/> (dostęp: 20.11.2019).

Fotografia 77. Bagna olmańskie.

Źródło: <https://posmotrim.by/article/olmanskie-bolota-belarus.html> (dostęp: 20.11.2019).

Белорусские болота по праву называют лёгкими Европы, так как они выводят из атмосферы сотни тысяч тонн углекислого газа. Они уникальны ещё и тем, что немало их сохранилось в естественном или близком к нему состоянии.

Пребывание болот в естественном состоянии позволяет сохранить в стране более 7 млрд куб. (семь миллиардов кубических) метров запасов пресной воды. Также болота – это места обитания диких животных и произрастания дикорастущих растений, включённых в **Красную книгу**⁹¹.

Республиканский ландшафтный заказник «Ельня» – уникальный объект заповедного фонда Беларуси. Общая площадь составляет 25301 га. (двадцать пять тысяч триста один гектар). Расположен в Миорском и Шарковщинском районах Витебской области. Это самый крупный в Беларуси и один из крупнейших в Европе озёрно-болотный комплекс. На его территории находится около 30 (тридцати) крупных и средних озёр, самые большие из них – Ельно и Чёрное, соединённые протокой⁹².

Bagna białoruskie słusznie są nazywane płucami Europy, ponieważ absorbują z atmosfery setki tysięcy ton dwutlenku węgla. Są jeszcze unikalne pod tym względem, że mało z nich zachowało się w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego.

Obecność bagien w stanie naturalnym pozwala zachować w kraju ponad 7 mld m³ zasobów wody słodkiej. Bagna są również miejscami występowania dzikich zwierząt i rosną na nich dzikie rośliny wpisane do Czerwonej Księgi.

Republikański Rezerwat Krajobrazowy „Jelnia” to unikalny obiekt o charakterze rezerwatu na Białorusi. Ogólna powierzchnia wynosi 25301 ha. Znajduje się w rejonie miorskim i szarkowszczyńskim obwodu witebskiego. Jest to największy na Białorusi i jeden z największych w Europie kompleks jezior i bagien. Na jego terenie znajduje się ok. 30 wielkich i średnich jezior, największe z nich to Jelno i Czame, połączone kanałem.

В междуречье Припяти, Ствиги и Уборти расположен один из 4 (четырёх) национальных парков Беларуси – «Припятский». Под особой охраной находится около 190 (ста девяноста) тысяч гектаров территории, и более трети занимает абсолютный резерват дикой природы. На огромных площадях «белорусской Амазонии» в первозданном виде сохранились природные системы с богатейшим растительным и животным миром – обширные болота, широкие поймы, дубравы, широколиственные леса.

В Национальном парке встречается 51 (пятьдесят один) вид млекопитающих: дикие кабаны, олени, лоси, лани, зайцы, лисы, ондатры, енотовидные собаки, бобры... В том числе и редкие виды: зубр, европейская норка, европейская рысь, барсук⁹³.

Республиканский ландшафтный заказник «Ольманские болота» объявлен на территории Столинского района Брестской области на границе с Украиной в целях сохранения уникальных ландшафтов Припятского Полесья, включающих самый крупный в Европе цельный лесоболотный комплекс, а также ценные сообщества редких и исчезающих видов растений и животных, занесённых в Красную книгу Республики Беларусь. Территория заказника составляет 94219 га. (девяносто четыре тысячи двести девятнадцать гектаров). Среди особо ценных растительных сообществ выделяются высоковозрастные пойменные дубравы и грабовые леса, высоковозрастные сосновые леса.

Среди обитающих здесь 192 (сто девяносто два) видов наземных позвоночных животных, в Красную книгу Республики Беларусь включены 27 (двадцать семь) видов. Из 225 (двухсот двадцати пяти) выявленных видов насекомых, обитающих на территории заказника, в Красную книгу занесены 6 (шесть) видов насекомых⁹⁴.

Сzerwona księga gatunków zagrożonych – publikowana przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (IUCN) lista zagrożonych wyginięciem gatunków organizmów. Ukazała się po raz pierwszy w 1963 roku. Jej edycja z roku 2011 zawierała spis 59 508 gatunków (ponad 45 tys. gatunków zwierząt, ponad 14 tys. gatunków roślin oraz 18 gatunków grzybów), z których 19 265 jest zagrożonych wyginięciem. Większość z nich uzyskała status zagrożonych w wyniku działalności człowieka⁹⁵.

W międzyrzeczu Prypeci, Stwigi i Uborty znajduje się jeden z 4 narodowych parków Białorusi – Prypecki. Pod szczególną ochroną znajduje się ok. 190 tys. ha powierzchni, a ponad 1/3 zajmuje ścisły rezerwat dzikiej przyrody. Na ogromnych terenach „białoruskiej Amazonki” w postaci pierwotnej zachowały się systemy naturalne z bogatym światem roślinnym i zwierzęcym – obszerne bagna, tarasy zalewowe, dąbrowy, lasy szerokoliste.

W Parku Narodowym występuje 51 gatunków ssaków: dziki, jelenie, losie, lanie, zające, lisy, piżmowce, jenoty, boby... W tym również rzadkie gatunki: żubr, norka europejska, ryś europejski, borsuk.

Republikański Rezerwat Krajobrazowy „Bagna Olmańskie” powstał na terenie rejonu stolińskiego obwodu brzeskiego na granicy z Ukrainą w celu zachowania unikalnych krajobrazów Polesia Pryjuckiego, w skład którego wchodzi największy w Europie kompleks leśno-bagnisty, a także cenne zasoby rzadkich i ginących gatunków roślin i zwierząt, wpisanych do Czerwonej Księgi Republiki Białoruskiej. Teren rezerwatu wynosi 94219 ha. Wśród szczególnie cennych roślin znajdują się stare dąbrowy na terenach zalewowych i lasy grabowe, stare lasy sosnowe.

Wśród żyjących tutaj 192 gatunków kręgowców, do Czerwonej Księgi Republiki Białoruskiej wpisano 27 gatunków. Z 225 występujących gatunków owadów, występujących na terenie rezerwatu do Czerwonej Księgi wpisano 6 gatunków owadów.

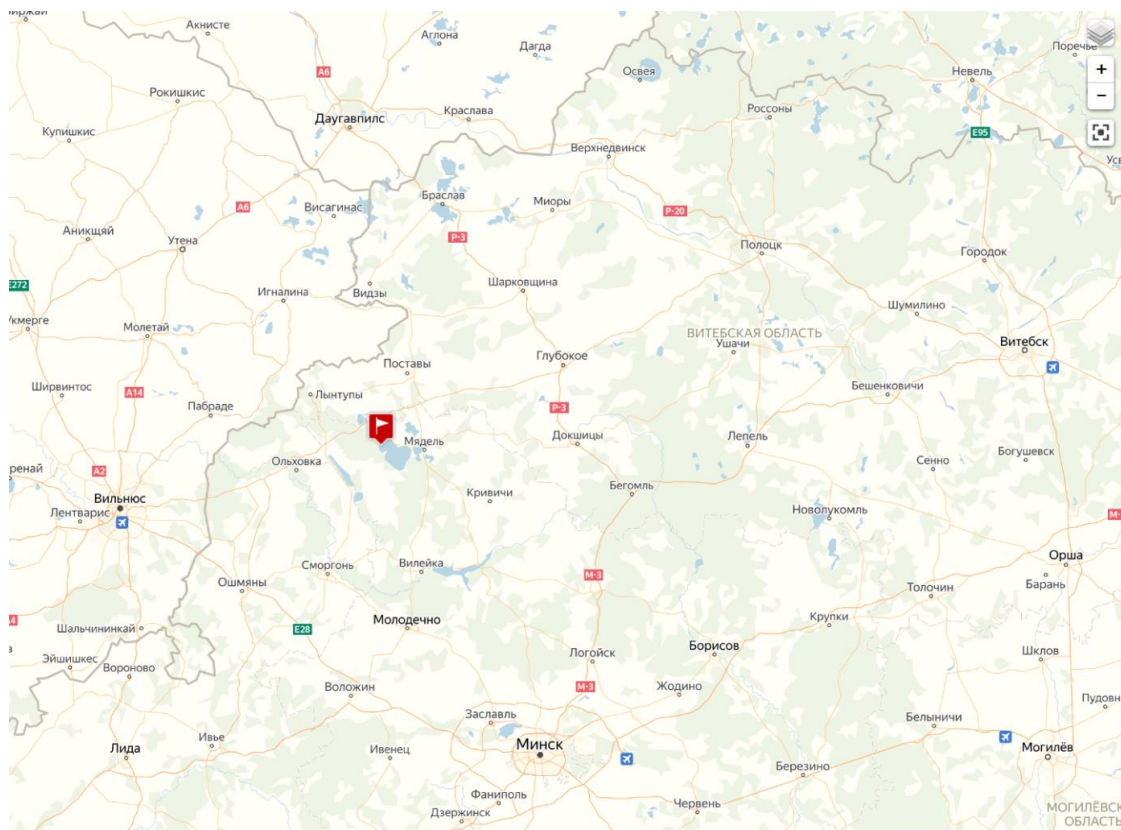

2.7. «Голубая жемчужина Беларуси» – санаторий Нарочь. „Lazurowa perla Bialorusi” – sanatorium Narocz

Rysunek 25. Logo Sanatorium Narocz.

Źródło: <https://sannaroch.com/> (dostęp: 30.11.2019).

Мапа 21. Narocz na mapie Białorusi.

Źródło: <https://routes.votpusk.ru/place.asp?s=95286134-3fc3-4022-b1ec-821d596eadb7> (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 78. Sanatorium Narocz.

Źródło: <http://kurort.by/sanatorij/naroch.html> (dostęp: 30.11.2019).

Санаторий «Нарочь» находится в Мядельском районе Беларуси, в центре курортного посёлка Нарочь, расстояние до г. (города) Мінска – 150 км. (сто пятьдесят километров). Курорт располагается в области широкого распространения минерализованных вод, которые по химическому составу относятся к типу сульфатно-хлоридных-натриевых. В близ лежащих озёрах сконцентрированы значительные запасы сапропелевых грязей. Сосновый лес, чистейший воздух, песчаные берега и отмели, огромное зеркало воды, наличие источников минеральных вод – всё это создаёт благоприятные условия для лечения сердечно-сосудистых заболеваний, нарушений обмена веществ, заболеваний нервной системы.

Медицинское лечение включает в себя более 110-ти (ста десяти) видов процедур: климатотерапия, диетотерапия, питьевое лечение минеральной водой (бювет), фитотерапия, лечебная физкультура, гипертермотерапия, ароматерапия, ручной и механический массаж, водолечебница с ваннами и залом лечебных душей, ванны подводного массажа, грязелечение, лазеро- и физиотерапия, инфракрасная сауна и др. (другие)⁹⁶.

Sanatorium „Narocz” znajduje się w rejonie miadelskim Białorusi, w centrum wioski Narocz, w odległości 150 km od Mińska. Uzdrowisko znajduje się w strefie występowania wód mineralnych, które pod względem składu chemicznego należą do wód siarczanowo-chlorkowo-sodowych. W pobliskich jeziorach skoncentrowane są zasoby borowin sapropelowych. Las sosnowy, czyste powietrze, piaszczyste brzegi i nielizny, ogromne lustro wody, występowanie źródeł wód mineralnych – wszystko to tworzy dobre warunki do leczenia chorób serca i naczyniowych, zaburzeń metabolizmu, chorób systemu nerwowego.

Leczenie obejmuje ponad 110 rodzajów procedur: klimatoterapia, dietoterapia, picie wody leczniczej, fitoterapia, gimnastyka lecznicza, hipertermoterapia, aromaterapia, masaż ręczny i mechaniczny, wodolecznictwo z wannami i salą natrysków leczniczych, wanny z masażem podwodnym, leczenie borowinami, lasero- i fizjoterapia, sauna na podczerwień i in.

3. Туристические бренды Украины. Marki turystyczne Ukrainy

Rysunek 26. Turystyczne logo Ukrainy.

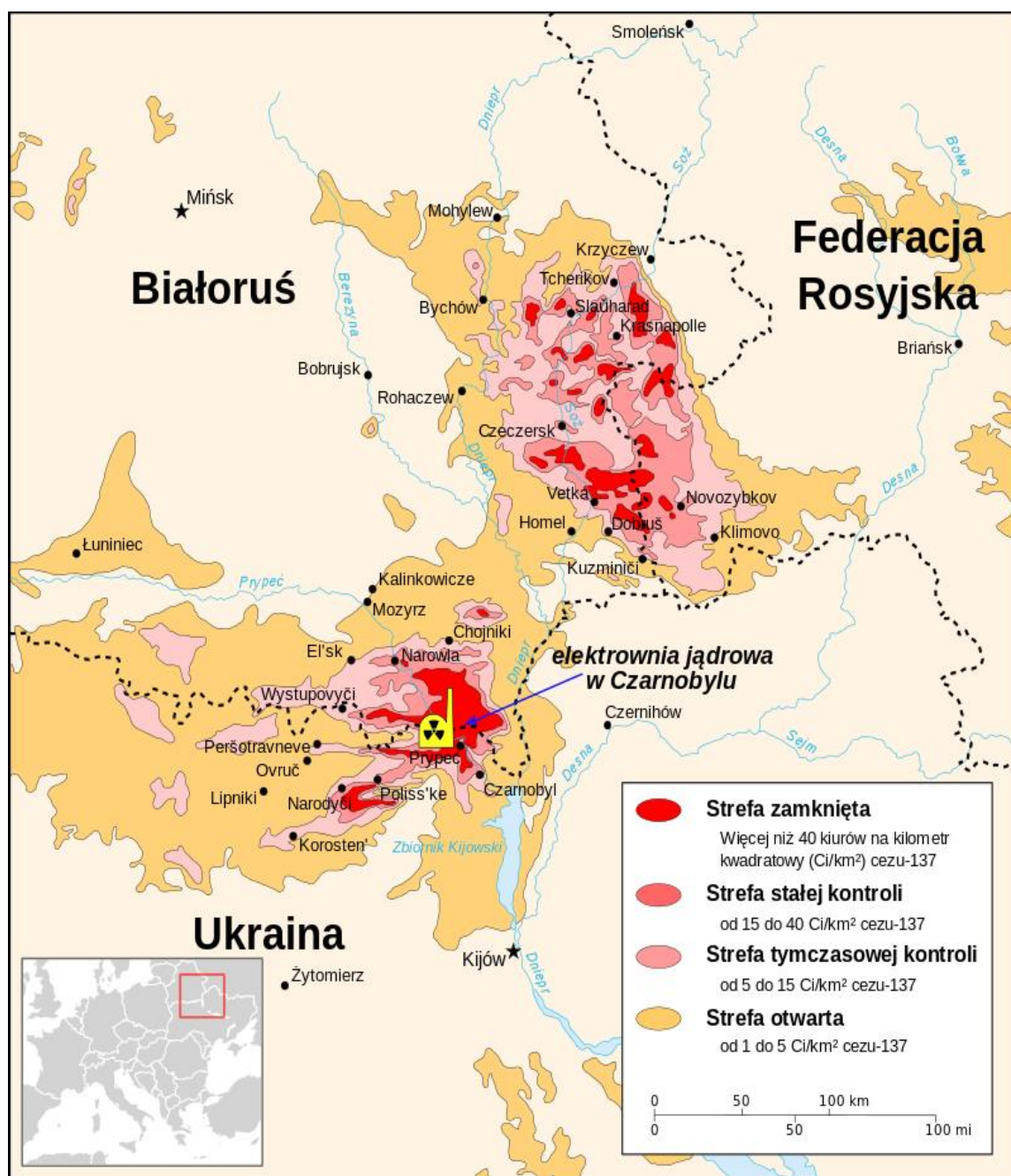
Źródło: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/kabmin-sozdal-reklamnyj-brend-ukrainy-342367/> (dostęp: 21.11.2019).

Кабинет министров Украины в 2018 г. (две тысячи восемнадцатом году) утвердил новый туристический бренд страны – Ukraine Now. Логотип, слоган и айдентику разработало киевское агентство Banda. Заявляется, что Ukraine Now станет первой масштабной кампанией украинского правительства по популяризации страны на мировой арене. «Сейчас» («Now») – самое важное слово для Украины сегодня. На нём и основывается новая кампания и идея брендинга. Именно сейчас Украина меняется и постепенно становится такой, какой мы хотим её видеть, – объяснили в Banda⁹⁷.

Rada Ministrów Ukrainy w 2018 r. zatwierdziła nową markę turystyczną kraju – Ukraine Now. Logo, hasło i styl opracowała agencja z Kijowa – Banda. Jak twierdzą autorzy, Ukraine Now stanie się pierwszą kampanią na masową skalę rządu ukraińskiego w zakresie popularyzacji kraju na arenie światowej. „Teraz” („Now”) – to najważniejsze słowo dla obecnej Ukrainy. Na nim zbudowano nową kampanię i ideę branding. Właśnie teraz Ukraina zmienia się i stopniowo staje się taką, jaką chcemy ją widzieć – wyjaśniono w agencji Banda.

3.1. Чернобыльская зона. Strefa czarnobylska

Mapa 22. Położenie strefy czarnobylskiej na mapie.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Strefa_Wykluczenia_wokół_Czarnobylskiej_Elektrowni_Jądrowej#/media/Plik:Tchernobyl_radiation_1996-pl.svg (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 79. Opustoszały Czarnobyl.

Źródło: <https://apostrophe.ua/article/society/accidents/2017-04-26/taynoe-i-neobyasnimoe-chto-ischut-stalkeryi-v-chernobyilskoy-zone/11807> (dostęp: 21.11.2019).

Український президент 10 (десятого) іюля 2019 г. (две тысячи девятнадцатого года) подписал указ, который должен сделать из чернóбыльской зоны «туристический магнит», однако для этого необходимо избавиться от запретов и коррупции. По его словам, необходимо создать «зелёный коридор» для туристов. Украинский президент уверен, что нужно избавиться от очередёй, внезапных проверок, а также запретов снимать фото и видео.

Он полагаёт, что Чернóбылю под силу стать «туристическим магнитом» и «одним из символов новой Украины».

Авария на Чернóбыльской станции произошла 26 (двадцать шестого) апреля 1986 (тысяча девятьсот восемьдесят шестого) года, взорвался четвёртый энергоблок. В результате территория в радиусе 30 (тридцати) километров подверглась радиоактивному заражению, от радиоактивного загрязнения пострадали 19 (девятнадцать) российских регионов с территорией почти 60 (шестьдесят) тысяч квадратных километров и с населением 2,6 (два и шесть десятых) миллиона человек, 46,5 (сорок шесть с половиной) тысячи квадратных километров территории Белоруссии (23% [двадцать три процента] от общей площади). Общая площадь радиационного загрязнения Украины составила 50 (пятьдесят) тысяч квадратных километров в 12 (двенадцати) областях⁹⁸.

Prezydent Ukrainy 10 lipca 2019 r. podpisał rozporządzenie, zgodnie z którym strefa czarnobylska powinna stać się „magnesem turystycznym”, jednak w tym celu należy zrezygnować z wielu zakazów i korupcji. Według prezydenta należy stworzyć „zielony korytarz” dla turystów. Prezydent Ukrainy jest pewien, że należy pozbyć się kolejek, niespodziewanych kontroli, a także zakazów fotografowania i kręcenia filmów.

Prezydent twierdzi, że Czarnobyl jest w stanie stać się „magnesem turystycznym” i „jednym z symboli nowej Ukrainy”.

Wybuch w Elektrowni Czarnobylskiej miał miejsce 26 kwietnia 1986 roku, gdy doszło do wybuchu w 4 bloku energetycznym. W wyniku tego teren w promieniu 30 km poddany został radioaktywnemu napromienieniu, na skutek którego ucierpiało 19 rosyjskich regionów o powierzchni prawie 60 tys. km² i ludnością 2,6 mln osób, 46,5 tys. km² powierzchni Białorusi (23% powierzchni ogólnej). Łączna powierzchnia zanieczyszczenia radioaktywnego Ukrainy wyniosła 50 tys. km² w 12 obwodach.

26 kwietnia 1986 doszło do wybuchu reaktora nr 4 w elektrowni atomowej Czernobylskaja koło Prypeci na Ukrainie. Jedna z największych katastrof przemysłowych XX wieku zasiała w umysłach większości mieszkańców Europy ziarno strachu przed energią nuklearną.

Budowę elektrowni atomowej w Czarnobylu rozpoczęto w 1969 roku, a jej rozbudowa trwała praktycznie aż do katastrofy w kwietniu 1986 roku. W tym czasie wybudowano cztery reaktory o mocy 1000 MW każdy. Tuż przed wypadkiem szacowano, że elektrownia dostarcza ok. 10% całkowitej energii elektrycznej dla Ukrainy.

W pobliżu Czarnobyla leżało 50-tysięczne miasto Prypeć. Było to miasto zasiedlone głównie przez pracowników elektrowni jądrowej im. Włodzimierza Lenina. Spokojne życie mieszkańców radykalnie zmieniło się 26 kwietnia 1986 roku.

Jak na ironię, katastrofa elektrowni w Czarnobylu zdarzyła się w trakcie testu, który miał służyć poprawie bezpieczeństwa. Test miał za zadanie sprawdzenie funkcjonowania systemu, który był odpowiedzialny za chłodzenie reaktora w sytuacji awaryjnej. Próbę uważano za całkowicie bezpieczną. Zakładano stopniowe obniżenie mocy reaktora, do ok. 1/3 w stosunku do normalnej. Po odcięciu dopływu wody do turbin naukowcy mieli obserwować, czy taka ilość energii wystarcza do podtrzymania zasilania, nim rozpedzą się silniki spalinowe, odpowiedzialne za utrzymanie działania reaktorów w sytuacji awaryjnej. Test miał trwać minutę.

W nocy z 25 na 26 kwietnia pracownicy rozpoczęli obniżanie mocy reaktora. Jednak moc spadła bardziej, niż planowano, czego wynikiem było tzw. zatrucie ksenonowe. Operatorzy zdecydowali się z powrotem podwyższyć moc reaktora, co było błędem i przyczyną katastrofy. Załoga całkowicie straciła kontrolę nad reaktorem. O godz. 1.22 doszło do kolejnego spadku mocy. Pomimo tego eksperyment kontynuowano. Test rozpoczął się o godz. 1.23. Po odłączeniu dopływu pary do pomp moc reaktora zaczęła gwałtownie rosnać. W ciągu paru sekund kilkadziesiąt razy przekroczyła maksymalną moc reaktora. Błyskawicznie doszło do reakcji chemicznych, po których nastąpiła eksplozja wodoru. Wybuch rozsadził rdzeń reaktora i zerwał przykrywającą go, ważącą 2 tys. ton, stalową płytę. Do atmosfery przedostały się duże ilości substancji radioaktywnych. Skażeniu uległ nie tylko teren elektrowni i jej najbliższe otoczenie, ale znaczny obszar Europy.

Władze ZSRR początkowo zaprzeczały katastrofie, a następnie podawały skąpe i niemożliwe do zweryfikowania dane, co wywołało w Europie spekulacje o tysiącach ofiar i śmiertelnym zagrożeniu dla mieszkańców Europy.

– W Polsce już 28 kwietnia zanotowano wyraźny wzrost promieniowania radioaktywnego. W Polsce niesuwerennej, podporządkowanej radzieckim interesom informację o katastrofie cenzura przetrzymała przez kilkadziesiąt godzin – mówił prof. Jerzy Eisler w audycji „Kronika dwóch tysiącleci”.

Oficjalną przyczyną katastrofy, podaną opinii publicznej przez radzieckich ekspertów i sąd, były rażące naruszenia zasad bezpieczeństwa przez obsługę reaktora. Za winnych uznano kierownictwo elektrowni i nadzorującego eksperyment Anatolija Diatłowa. Jako jedyny dożył on końca procesu. Skazano go na 10 lat więzienia, ale został przedterminowo zwolniony z powodu choroby popromiennej. Przez cały czas bronił obsługi, jako przyczynę katastrofy podając wady konstrukcyjne reaktora, który nigdy nie powinien zostać dopuszczony do eksploatacji.

Skutki katastrofy najbardziej dotknęły terytorium Ukrainy, gdzie skażeniu uległo 9% kraju. Z powodu odniesionych ran i w wyniku napromieniowania zginęło 31 pracowników elektrowni oraz strażaków próbujących ugasić pożar. Około tysiąca osób, głównie ratowników i pracowników elektrowni, otrzymało duże dawki promieniowania, co doprowadziło do poważnych chorób. Po katastrofie przesiedlono ok. 300 tys. osób, które mieszkały w promieniu 100 km od elektrowni. Do dziś trwa spór o liczbę ofiar katastrofy.

– Czy ktoś naprawdę zna skutki Czarnobyla? Czy wiadomo, ilu ludzi zginęło w czasie obłędnej akcji ratunkowej, a ilu zmarło w wyniku choroby popromiennej? Ilu jest chorych i ilu jeszcze w przyszłości umrze? Sądzę, że na te pytania nikt nie potrafi odpowiedzieć – mówił prof. Jerzy Eisler.

Po katastrofie w Czarnobylu zniszczony reaktor niezwłocznie zalano betonowym sarkofagiem, a pozostałe sukcesywnie wyłączano – ostatni w 2000 roku. Na obszarze 2,5 tys. km² wyznaczono zamkniętą strefę buforową. W promieniu 10 km od elektrowni utworzono strefę „szczególnego zagrożenia”, która do dziś jest zamknięta⁹⁹.

3.2. Пивные туры. Wycieczki piwne

Fotografia 80. Marki piwa oferowane podczas wycieczki.

Źródło: <https://beerplace.com.ua/novosti/pivnye-tury> (dostęp: 28.11.2019).

Пивной туризм уже давно считается одним из самых интересных и необычных направлений в мире. Компания AB InBev Efes Украина – владелец крупнейших пивных брендов страны – организывает «пивные» экскурсии для ценителей пенного напитка более десяти лет. В рамках пивного тура компания предлагает исследовать путь напитка от подготовки солода до розлива в упаковки, а также продегустировать известные сорта пива.

В маршрут входят три пивоварни AB InBev Efes Украина – в Чернигове, Харькове и Николаеве.

Харьковская пивоварня основана в 1989 (тысяча девятьсот восемьдесят девятый) году на юго-восточных окраинах Харькова. Это самый молодой из трех заводов, на которых производится продукция AB InBev Efes Украина. Производство создано по последнему слову техники. Кроме того, здесь, как и в других отделениях компании, постоянно внедряют инновационные технологии, включая те, что позволяют сократить потребление природных ресурсов. Среди самых известных брендов завода – «король пива» BUD.

Черниговская пивоварня построена в 1976 (тысяча девятьсот семьдесят шестой) году. Именно на этом заводе вот уже более 30 (тридцати) лет варят знаменитое «Чернігівське». Пивоварня также известна тем, что в 2001 (две тысячи первом) году здесь наладили выпуск знаменитого бельгийского лагера Stella Artois.

История **николаевской пивоварни** насчитывает более 45 (сорока пяти) лет. Именно здесь родилось пиво с одноименным названием – визитная карточка завода и обладатель статуса «легенды Юга». Также на пивоварне варят такие бренды, как «Рогань», «Чернігівське». Все сорта пива отличаются европейским качеством, а готовая продукция проверяется по 25 (двадцати пяти) показателям¹⁰⁰.

Turystyka piwna już od dawna jest uważana za jeden z najciekawszych i niezwykłych trendów na świecie. Firma AB InBev Efes Ukraina – właściciel największych marek piwa w kraju – organizuje „piwne” wycieczki dla smakoszy piwa już ponad 10 lat. W ramach piwnej wycieczki firma oferuje obserwację trasy jaką pokonuje ten napój od przygotowania słoju do rozlewu i opakowania, a także degustację słynnych gatunków piwa.

Trasa przebiega po trzech browarach AB InBev Efes Ukraina – w Czernihowie, Charkowie i Mikołajowie.

Browar Charkowski został założony w 1989 roku na południowo-wschodnich peryferiach Charkowa. Jest to najmłodszy z 3 zakładów, w których produkuje się wyroby AB InBev Efes Ukraina. Proces produkcji przebiega zgodnie z najnowszymi wymogami technicznymi. Oprócz tego tutaj, a także w innych oddziałach firmy, systematycznie wdraża się najnowsze technologie, w tym te, które pozwalają zmniejszyć zużycie zasobów naturalnych. Wśród najsłynniejszych marek zakładu znajduje się „król piwa” – BUD.

Browar Czernihowski został zbudowany w 1976 roku. Właśnie w tym zakładzie już ponad 30 lat produkuje się słynne piwo „Чернігівське” („Czernihowskie”). Browar słynie również z tego, że w 2001 roku tutaj rozpoczęto produkcję słynnego belgijskiego lagera Stella Artois.

Historia Browaru Mikołajowskiego liczy ponad 45 lat. Właśnie tutaj powstało piwo pod taką samą nazwą, które jest wizytówką zakładu i posiada status „legendy Południa”. W browarze produkuje się również takie marki, jak „Rogań”, „Czernihowskie”. Wszystkie gatunki piwa cechują się europejską jakością, a gotowe wyroby kontroluje się pod względem 25 parametrów.

Во время тура можно:

- увидеть все этапы производства пива;
- продегустировать пиво торговых марок «Чернігівське», «Янтарь», «Рогань», «Stella Artois», «Staropramen» и «Beck's», которые выпускаются на пивоварне;
- получить сувениры на память¹⁰¹.

Podczas wycieczki można:

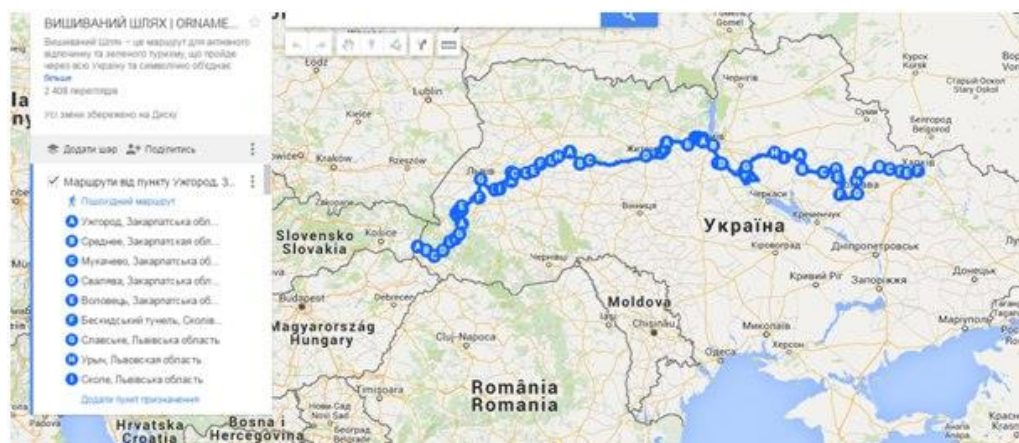
- zobaczyć wszystkie etapy produkcji piwa;
- degustować piwa słynnych marek „Czemihowskie”, „Jantar”, „Rogań”, „Stella Artois”, „Staropramen” i „Beck's”, które są produkowane w browarze;
- otrzymać prezenty na pamiątkę.

3.3. «Вишиваний Шлях». „Wyszywany Szlak”

Rysunek 27. Logo marki „Wyszywany Szlak”.

Źródło: <http://pustomyty-miskarada.gov.ua/vyshyvanyj-shlyah/> (dostęp: 28.11.2019).

Mapa 23. Trasa „Wyszywanego Szlaku”.

Źródło: https://biggggidea.com/project/ornament_way/ (dostęp: 01.01.2020).

«Вишиваний шлях» – веломаршрут, который проходит через 310 (триста десять) населённых пунктов и более 500 (пяцсот) туристических достопримечательностей. Над реализацией проекта работали специалисты с пешеходного туризма, экскурсоводы, Ассоциация велосипедистов и энтузиасты: блогеры и обычные любители путешествий.

Наличие велосипеда не обязательное для прохождения маршрута, его можно преодолеть и пешком, а на некоторых отрезках даже на лошади. Организаторы проекта «Вишиваний Шлях» собрали и упорядочили инфраструктурную базу туристических и природных объектов, находящихся на маршруте: заповедников, парков,

„Wyszywany Szlak” to trasa rowerowa, która przebiega przez 300 miejscowości i ponad 500 atrakcji turystycznych. Nad realizacją projektu pracowali specjaliści od turystyki pieszej, przewodnicy wycieczek, Stowarzyszenie Rowerzystów i entuzjaści: blogerzy i zwykli miłośnicy podróżowania.

Posiadanie roweru nie jest obowiązkowe, żeby pokonać trasę, można to zrobić na pieszo, a na niektórych odcinkach – konno. Organizatorzy projektu „Wyszywany Szlak” zebrali i uporządkowali infrastrukturę baz turystycznych i obiektów przyrodniczych, które znajdują się na szlaku: rezerwatów, parków, jaskiń, wodospadów, katedr, twierdz, pomników, muzeów i innych zabytków.

пещер, водопадов, соборов, крепостей, памятников, музеев и других достопримечательностей. Кроме этого, на Пути отмечены все возможные места для отдыха и питания¹⁰².

Во время экскурсии можно посмотреть:

1. **Наскальный город-крепость Тустань в селе Урыч** – в своё время Тустань была самой западной точкой Киевской Руси и выполняла роль не только крепости, но и таможни. Через ворота скального города проезжали купцы с солью, которые направлялись в Дрогобыч. Сейчас туристы могут увидеть остатки стены, коридоры, колодцы, пещеры и, конечно же, многовековые скалы. Сама крепость не сохранилась. Тут проходит ежегодный фестиваль древнерусской и средневековой культуры «Ту Стань!».

2. **Город Кременец** – когда-то Кременец называли «Волынскими Афинами», так как здесь был крупнейший образовательный центр. Библиотека из Кременецкого лицея дала старт библиотеке Киевского университета им. (имени) Т. Шевченка, ранее – университета Святого Владимира. В Кременце посадили ботанический сад, долгие годы считавшийся одним из лучших в Российской империи. Позже его перевезли в Киев, и он дал начало ботаническому саду им. Академика Фомина. Кременецкий ботанический сад в нынешнее время также остался – там можно посмотреть на коллекцию роз, украинский киви или на древние деревья возрастом по 600-700 (шестьсот-семьсот) лет. В городе есть Кременецкий замок, который неразрывно связан с именем **Боны**. Бона была миланской графиней, которая никогда не жила в Кременце, но её персона окружена легендами. Поговаривают, что она часто тайно приезжала в Кременец предаваться любовным утехам. А ещё её считали колдуньей, ведь у неё были родственные связи с самим румынским графом Дракулой и, по словам людей, она никогда не старела, сколько бы ей ни было лет.

3. **Древнее городище Стольско во Львовской области** – «украинская хоббитания» – так иногда называют это городище. По хроникам историков и археологов Стольско было самым крупным городом Киевской Руси, превышающим в 25 (двадцать пять) раз по площади древний Киев времён князя Владимира. С VII (седьмого) века тут селились люди, обустроивали город и вели торговлю. Город был крупным и важным торговым центром на пути в мусульманский мир. А жителей этого города называли «белыми хорватами». О былом могущественном городе напоминают лишь небольшие домики в скалах, камень «Дыравец», на котором, по

Опрócz tego, на Szlaku zaznaczono wszystkie możliwe miejsca do odpoczynku i wyżywienia.

Podczas wycieczki można obejrzeć:

1. Unikalne miasto-twierdzę Tustan w wiosce Urycz – swego czasu Tustan był najdalej na zachód wysuniętym punktem Rusi Kijowskiej i pełnił rolę nie tylko twierdzy, ale i urzędu celnego. Przez bramy miasta na skalach przejeżdżali kupcy z solą, która trafiała do Drohobycza. Obecnie turyści mogą zobaczyć pozostałości murów, korytarze, studnie, jaskinie i, oczywiście, wielowiekowe skały. Sama twierdza nie zachowała się. Tutaj odbywa się coroczny festiwal staroruskiej i średniowiecznej kultury „Tu Stań”.

2. Miasto Krzemieniec – kiedyś Krzemieniec nazywano „Wołyńskimi Atenami”, ponieważ znajdował się tutaj potężny ośrodek edukacji. Biblioteka Liceum Krzemienieckiego zapoczątkowała bibliotekę Uniwersytetu Kijowskiego im. T. Szewczenki, wcześniej znanego jako Uniwersytet Świętego Włodzimierza. W Krzemieńcu zasadzono ogród botaniczny, przez wiele lat uważany za jeden z najlepszych w Imperium Rosyjskim. Później przewieziono go do Kijowa i zapoczątkował on ogród botaniczny im. Akademika Fomina. Krzemieniecki ogród botaniczny obecnie także istnieje – można w nim zobaczyć kolekcję róż, ukraińskiego kiwi lub stare drzewa w wieku po 600-700 lat. W mieście znajduje się Zamek Krzemieniecki, który jest nierozdzielnie związany z postacią Bony. Bona była mediolańską hrabiną, która nigdy nie mieszkała w Krzemieńcu, ale jej postać jest otoczona legendami. Mówi się, że często potajemnie przyjeżdżała do Krzemieńca, żeby oddawać się miłosnym uciechom. Uważano ją za czarodziejkę, gdyż była spokrewniona z samym rumuńskim hrabią Drakulą, i jak twierdzili ludzie, nigdy nie starzała się, niezależnie, ile miała lat.

3. Stare grodzisko Stolsko w obwodzie lwowskim – „ukraińska siedziba hobbitów” – tak często nazywa się to grodzisko. Według kronik historyków i archeologów Stolsko było największym miastem Rusi Kijowskiej, przekraczającym 25 razy pod względem powierzchni stary Kijów w czasach księcia Włodzimierza. Od VII wieku tutaj osiedlali się ludzie, urządzali miasto i prowadzili handel. Miasto było wielkim ośrodkiem handlowym na szlaku do świata muzułmańskiego. Mieszkańców miasta nazywano „białymi Chorwatami”. O dawnej świetności przypominają tylko niewielki domki w skałach, kamień „Dyrawiec”, na którym, jak twierdzą archeolodzy, stał posąg Peruna, mnóstwo jaskiń i stara świątynia – jaskinia „Lono Matki”. Nie ma tu bram, kas ani ogrodzenia. Każdy może

предположению археологов, стояла статуя Перуна, множество пещер и древнее святилище – пещера «Ліоно Матери». Тут не найти ворот, касс или забора. Каждый желающий может побродить по территории древнего городища, исчезнувшего ещё в IX (девятом) веке.

4. **Замок Сент-Миклош в Чинадиево** – красивый замок в Закарпатской области, о котором ещё пару лет назад никто и не подозревал. Даже местные жители считали это место свалкой. Но так было до тех пор, пока не появился художник-энтузиаст Иосиф Бартош. Вместе с волонтерами он сделал из бывшей свалки настоящую жемчужину и теперь здесь проходят фестивали, устраиваются рыцарские бои, окружённые романтическими легендами. Главным образом замка является княгиня **Илона Зрини**. Эта женщина прославилась своей борьбой против австрийской короны и была единственной женщиной, получившей грамоту от турецкого султана. Местом её обороны был мукачевский замок «Паланок», а в Чинадиево она приезжала по любовным делам – здесь Илона Зрини встречалась с графом Имре Текели. Сейчас замок не полностью реконструирован, но и то, что мы можем видеть, впечатляет. В замке два этажа с шестью комнатами, есть тайные ходы между стенами, небольшая картинная галерея с картинами, автором многих из них является сам покровитель замка – Иосиф Бартош. Есть и подземные проходы, но, увы, они пока закрыты. Здесь можно пойти на экскурсию по замку, а самым романтическим и впечатлительным особам можно заказать свадебную церемонию, венчание или рыцарский церемониал. Хозяева планируют реставрировать спальню княгини Зрини, чтобы молодожёны могли проводить в замке и свою первую брачную ночь.

5. **Дубенский форт** строился в 1870-1890 (тысяча восемьсот семидесятом-девяностом) годах и в период нескольких войн служил оборонной точкой. В гарнизоне в мирное время тут размещалось до 500 (пятисот) человек, а в военное – до 2000 (двух тысяч). Несмотря на то, что прошло уже много лет, о самом форте известно сейчас немного фактов и историки-археологи продолжают изучать его. Официально тут насчитывают 105 (сто пять) комнат, но это только те, что сохранились. А всего их было значительно больше. Форт по размерам огромный. Тут можно гулять не один час – но гулять в одиночестве довольно опасно. Можно провалиться в старые комнаты, забрести в заросли ядовитого плещца или потеряться в лабиринтах¹⁰³.

pospacerować po terenie starego grodziska, które zniknęło jeszcze w IX wieku.

4. **Zamek Saint Miklos w Czynadijewe** – to piękny zamek w obwodzie zakarpackim o istnieniu którego jeszcze kilka lat temu nikt nie wiedział. Nawet miejscowi uważali to miejsce za składowisko odpadów. Było tak do czasu, gdy nie pojawił się entuzjasta artysta Josif Bartosz. Wspólnie z wolontariuszami przekształcił to składowisko w prawdziwą perłę i obecnie odbywają się tutaj festiwale, organizowane są turnieje rycerskie, otoczone romantycznymi legendami. Główną bohaterką zamku jest księżna Ilona Zrini. Kobieta ta zasłynęła swoją walką przeciwko koronie austriackiej i była jedyną kobietą, która otrzymała грамотę (oficjalny dokument) od suлтана tureckiego. Miejscem, gdzie się broniła był mukaczewski zamek w „Palanok”, a do Czynadijewa przyjeżdżała w sprawach miłosnych – tutaj Ilona Zrini spotykała się z hrabią Imre Tekely. Obecnie zamek nie jest w całości odrestaurowany, ale to, co zrobiono, robi wrażenie. W zamku znajdują się dwie kondygnacje z sześcioma komnatami, są potajemne przejścia pomiędzy murami, autorem których jest sam patron zamku – Josif Bartosz. Są przejścia podziemne, ale na razie niestety zamknięte. Można pójść na wycieczkę po zamku, a najbardziej romantycznie i wrażliwe osoby mogą zamówić ceremonię weselną, ślub albo ceremoniał rycerski. Gospodarze planują odrestaurowanie sypialni księżnej Zrini, aby pary młode mogły spędzić na zamku swoją pierwszą wspólną noc.

5. **Fort Dubeński** budowano w latach 1870-1890 i podczas kilku wojen służył jako punkt obrony. W garnizonie w czasach pokoju było do 500 osób, a w czasach wojny – do 2000. Pomimo tego, że minęło już wiele lat, o samym forcie znamy mało faktów, a historycy i archeolodzy dalej go badają. Oficjalnie liczy on 105 komnat, ale to tylko te, które zachowały się. Było ich znacznie więcej. Fort pod względem rozmiarów jest ogromny. Można tu spacerować godzinami, ale samodzielnie jest dość niebezpiecznie. Można zapaść się do komnat, wejść w zarosła trującego bluszczu albo zgubić się w labiryntach.

Fotografia 81. Ruiny zamku w Tustaniu.

Źródło: <https://vokrugsveta.ua/sights/tustan-karpatskaya-krepost-prizrak-kotoruyu-vy-ne-videli-a-stoit-29-05-2019> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 82. Ruiny Zamku Królowej Bony w Krzemieńcu.

Źródło: <https://lookmytrips.com/57644481ff9367080e0225a1/vieczd-v-zamok-korolevy-bony-ff9367> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 83. Grodzisko Stolsko.

Źródło: <https://travels-ukraine.com/stolskoe-gorodishhe/> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 84. Zamek w Czynadijowie.

Źródło: <https://incomartour.com.ua/countries/30/2293> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 85. Fort Dubeński (Fort Tarakanów).

Źródło: <https://styler.rbc.ua/rus/puteshestviya/marshrut-vyhodnogo-dnya-zamok-goroda-dubno-1498202670.html> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 86. Bona Sforza.

Źródło: www.newsweek.pl/wiedza/historia/co-bona-sforza-robila-w-wolnych-chwilach/9k4clmy (dostęp: 31.12.2019).

Bona Sforza (1494-1557) – polska królowa, żona Zygmunta I Starego z dynastii Jagiellonów. Była córką mediolańskiego księcia Giangaleazza Sforzy i neapolitańskiej królowej Izabeli Aragońskiej. Jej ojciec został zamordowany, gdy miała 8 miesięcy; dzieciństwo spędziła najpierw na dworze wuja, który zabił jej tatę, a następnie na tułaczce po Włoszech wspólnie z matką. Dopiero w wieku 8 lat osiadła z matką w Bari, które to księstwo Izabela otrzymała od Habsburgów. Dziewczynka była wychowywana na przyszłą władczynię. Za pośrednictwem cesarza, Maksymiliana I Habsburga, w 1515 roku zaproponowano rękę Bony świeżo owdowiałemu królowi Polski. Bona przybyła do nowej ojczyzny z początkiem 1518 roku, a 18 dnia miesiąca odbyły się jej ślub i koronacja.

Była władczyńią ambitną, aktywną i niezwykle gospodarną. Dzięki umiejętnemu zarządzaniu otrzymanymi od męża majątkami szybko dorobiła się olbrzymiej osobistej fortuny, tylko w Koronie nabywając ponad 200 wsi i kilkanaście miast. Wywierała też istotny wpływ na politykę kraju, tak że o drugim dziesięcioleciu jej pobytu w Polsce mówi się wręcz, że był to okres współrządów Zygmunta i Bony. W 1530 roku doprowadziła do koronacji swojego jedyne go syna, Zygmunta Augusta, jeszcze za życia ojca („viventē rege”). Na Litwie przeprowadziła szeroko zakrojoną reformę gospodarczą (zwaną „pomiarą włóczną”). W 1537 roku opór szlachty wobec projektów królowej doprowadził do buntu określanego mianem „wojny kokoszej”. Mimo rokoshu królowa zachowała przemożny wpływ na sprawy państwa aż do śmierci swojego męża w 1548 roku. Skłócona z synem wycofała się następnie na Mazowsze, a wreszcie, w 1556 roku – wbrew Zygmunutowi Augustowi – wyjechała z Polski, wywożąc znaczną część swojego prywatnego, ruchomego majątku. Już we Włoszech pożyczyla olbrzymią sumę 430 000 dukatów wicekrólowi Neapolu – a tym samym Habsburgom, których ten reprezentował. Zmarła nieco ponad rok później, otruta przez habsburskiego agenta Jana Wawrzyńca Pappacodę¹⁰⁴.

Fotografia 87. Helena Zrinska.

Źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/Ilona_Zrinyi (dostęp: 31.12.2019).

Helena Zrinska, chorw. *Jelena Zrinska*, węg. *Ilona Zrínyi* (1643-1703) – szlachcianka chorwacka, ostatni potomek chorwackiego magnackiego rodu Zrińskich, jedna z najsłynniejszych kobiet w historii Węgier. Była mocno zaangażowana w działalność patriotyczną. Jej ojciec i wuj (brat matki, Fran Krsto Frankopan) zostali straceni w 1671 roku za udział w spisku magnatów chorwackich i węgierskich przeciwko Habsburgom (tzw. spisek Wesselényiego). Późniejszy drugi mąż, Emeryk Thököly walczył z Habsburgami, stając w 1672 roku na czele jednego z powstań kuruców, a wychowany przez nią w duchu patriotyzmu syn, Franciszek II Rakoczy, w latach 1703-1711 stał na czele ostatniego wielkiego powstania antyhabsburskiego – tzw. powstania Rakocze go.

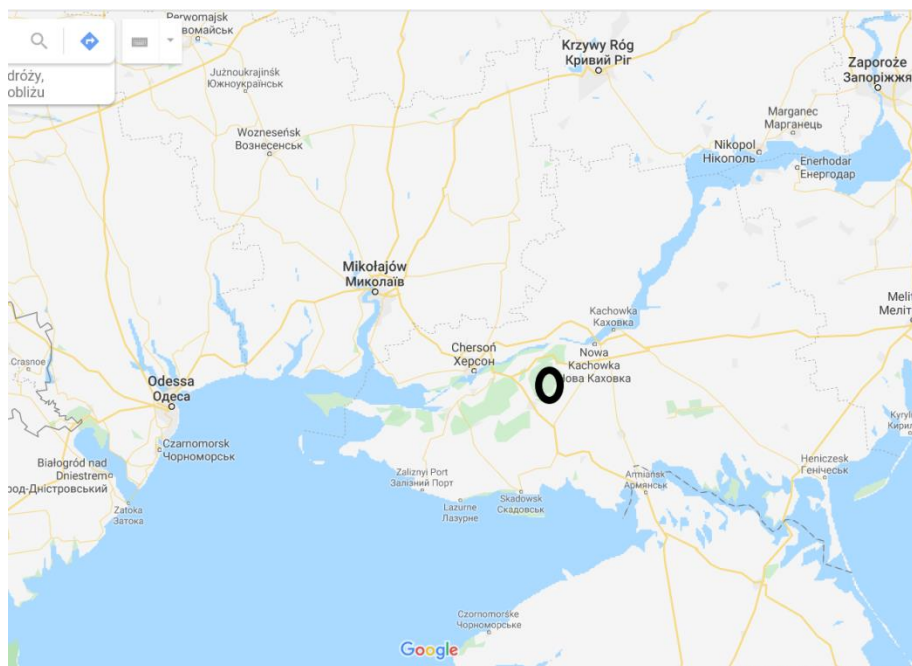
Helena Zrinska była córką chorwackiego bana Piotra Zrinskiego, wodza, polityka i pisarza, a także poetki i tłumaczki Katarzyny Zrinskiej z domu Frankopan. Była ich najstarszym dzieckiem, miała dwie młodsze siostry, Judytę Petronellę (1652-1699) i Aurorę Weronikę (1658-1735) oraz brata, Iwana IV Antuna (1654-1703). Helena od najmłodszych lat była podziwiana ze względu na swoją wielką urodę oraz inteligencję. Choć o jej wykształceniu niewiele wiadomo, faktem jest, że dorastała w możnej rodzinie o rozległych kontaktach, na której dworach przebywali chorwaccy intelektualiści i pisarze oraz inni znamienicy członkowie rodu, m.in. stryj Heleny, Nikola Zrinski.

1 marca 1666 roku została żoną Franciszka I Rakocze go, z którym doczekała się trójki dzieci, najsłynniejszy był Franciszek II Rakoczy. Po śmierci pierwszego męża (1676) w 1682 roku wstąpiła w uświęcony związek z Emerykiem (Imre) Thökölym. Z drugim małżonkiem brała czynny udział w zorganizowanym przez niego powstaniu. Helena wślawiła się prawie 3-letnią (1685-1688) obroną zamku Palanka (Palanok) w Mukaczewie (obecnie znajdującej się na terytorium Ukrainy). Kiedy dalsza obrona twierdzy stała się niemożliwa, Helena poddała się Austriakom, sama zostając ich jeńcem.

Hrabina została uwięziona w austriackim klasztorze, gdzie spędziła, z dwójką swoich dzieci, łącznie 7 lat. W tym czasie Thököly nadal prowadził w północno-wschodniej części kraju walkę z habsburskimi oddziałami. Dzięki sprzyjającym okolicznościom doszło do wymiany jeńców i w 1695 roku Helena wróciła do męża. Po pokoju karłowickim, niekorzystnym dla Thökölyego i Zrinskiej, para musiała udać się na wygnanie do Turcji. Helena mieszkała przez pewien czas w Konstantynopolu, dokładniej w dzielnicy Galata. Żywota dokonała w Nikomedii (obecnie Izmit).

Na Węgrzech uważana jest za narodową bohaterkę, patriotkę i wojowniczkę o wolność, która idee niepodległościowe wpoila swojemu synowi, przywódcy słynnego powstania antyhabsburskiego. Szczątki hrabiny zostały w 1906 roku przeniesione do Koszyc i znajdują się w katedrze Św. Elżbiety w grobie, który dzieli z synem¹⁰⁵.

3.4. Олешковская пустыня. Pustynia Oleszkowska

Мапа 24. Pustynia Oleszkowska na mapie Ukrainy.

Źródło: www.google.com/maps/@46.7448459,32.3388568,7.92z (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 88. Pustynia Oleszkowska.

Źródło: <https://vokrugsveta.ua/unique/oleshkovskie-peski-ukrainskaya-pustynya-04-04-2017> (dostęp: 28.11.2019).

200 (двѣсти) гектаров горячего песчаного моря, которое скрывает на своём дне много тайн находится в Цюрупинском районе в 30 (тридцати) километрах к востоку от Херсона.

Появилась пустыня через выпас огромных стад овец здесь в XIX (девятнадцатом) веке. Овцы уничтожили всю траву в районе, оставив лишь песок, которые расширила ветровая эрозия.

Сегодня, Олешковская пустыня считается самым крупным песчаным массивом Европы, который состоит из семи так называемых арен. Все они бугристые, с колебанием высот до 20 (двадцати) метров.

200 hektarów gorącego piaszczystego morza, które skrywa na swoim dnie wiele tajemnic, znajduje się w rejonie Curupinśkim w odległości 30 kilometrów na wschód od Chersonia.

Pustynia pojawiła się na skutek wypasu ogromnych stad owiec w XIX wieku. Owce zniszczyły trawy w rejonie, pozostawiły tylko piasek, powierzchnia których powiększyła się na skutek erozji wietrznej.

Obecnie Pustynia Oleszkowska jest uważana za największy maszyn piaszczysty w Europie, który składa się z 7 tzw. aren. Wszystkie areny są pagórkowate, z różnicą wysokości do 20 metrów.

Кроме того, здесь на глубине 300-400 (трёхсот-четырёхсот) метров находится пресное подземное озеро с очень вкусной водой, а посреди пустыни лежит один из уникальных творений природы – оазис.

Одна из легенд связывает эту пустыню с казаками-характерниками. Местные жители рассказывают, что сам украинский **атаман Иван Сирко** прошёл здесь обряд инициации – месяц прожил в Олешковской пустыне без пищи и воды.

С 2010 (две тысячи десятого) года эта территория является Национальным природным парком и огорожена со всех сторон искусственными лесами¹⁰⁶.

Oprócz tego, tutaj na głębokości 300-400 metrów znajduje się słodkowodne podziemne jezioro z bardzo smaczną wodą, a na pustyni znajduje się unikalne zjawisko naturalne – oaza.

Jedna z legend wiąże tę pustynię z kozakami. Miejscowi mieszkańcy opowiadają, że sam ukraiński ataman Iwan Sirko przeszedł tutaj obrzęd inicjacji – spędził miesiąc na Pustyni Oleszkowskiej bez pożywienia i wody.

Od 2010 roku teren ten stanowi Narodowy Park Przyrodniczy i jest odgradzony ze wszystkich stron sztucznie nasadzonym lasem.

Fotografia 89. Iwan Sirko.

Źródło: www.wieczorslaski.pl/jak-kozacy-listy-pisali/ (dostęp: 31.12.2019).

Iwan Dmytrowycz Sirko (1610-1680) – kozacki ataman koszowy Siczy Zaporoskiej. Brał udział w powstaniu Chmielnickiego oraz wielu wyprawach i starciach z Turkami i Tatarami. W latach 60. i 70. XVII wieku kilkakrotnie był atamanem koszowym.

Często zmieniał poglądy polityczne i sojusze – w czasach Ruiny walczył przeciwko Iwanowi Wyhowskiemu, potem przeciwko Jurijowi Chmielnickiemu (którego wcześniej wspierał przeciwko Wyhowskiemu), wreszcie przeciw Pawłowi Teterze, atakując ich propolskie sympatie. Po rozejmie andruszowskim zajął pozycję antymoskiewską i antypolską.

Nie zważając na swoją wrogość do państwa tureckiego i tatarskiego, wspierał później przez jakiś czas hetmana Petra Doroszenkę.

Miał duże wpływy na Lewobrzeżnej Ukrainie i Ukrainie Słobodzkiej, gdzie znajdował się jego majątek. Przez pewien czas (za rządów Doroszenki) był tytularnym pułkownikiem niżyńskim, oprócz tego miał tytuł pułkownika charkowskiego.

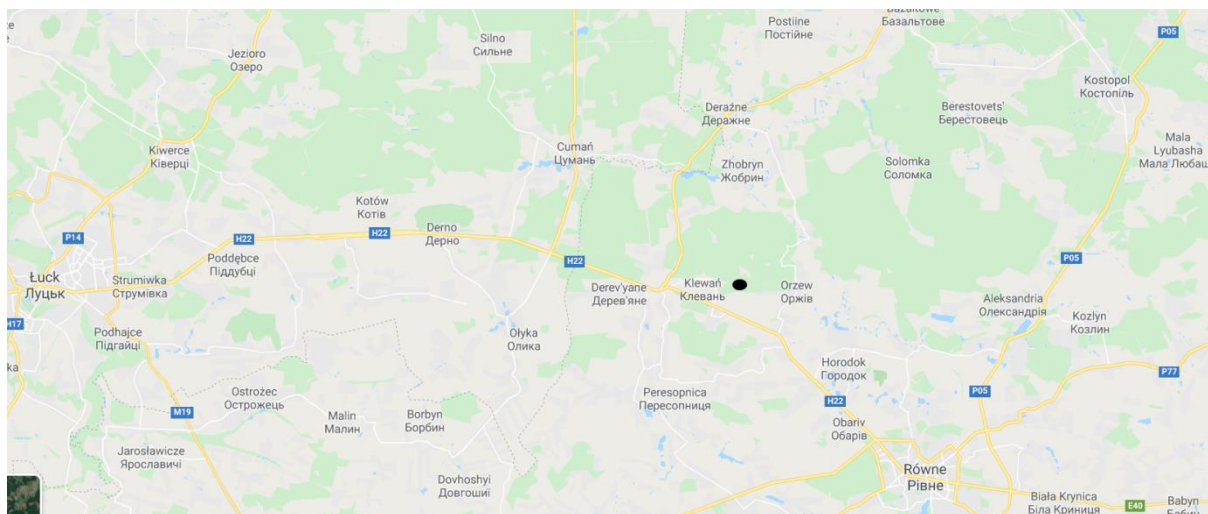
W 1672 roku pretendował do stanowiska hetmana, co skłóciło go z hetmanem Iwanem Samojłowyczem i spowodowało zesłanie go przez cara do Tobolska. W 1673 roku powrócił z zesłania i do końca życia był przeciwnikiem Rosji, a zwolennikiem kozackiej autonomii. W imię interesów Zaporozża kontaktował się nawet z Polską, Chanatem Krymskim i Turcją.

Był bohaterem wielu opowieści i pieśni, jemu przypisuje się autorstwo słynnego pisma Kozaków zaporoskich do sułtana Mehmeda IV, które miał podpisać w 1676 roku.

Został pochowany w pobliżu Siczy Czortomlickiej (obecnie wieś Kapuliwka w rejonie nikopolskim obwodu dniepropietrowskiego)¹⁰⁷.

3.5. Тоннель любви. Tunel miłości

Мапа 25. Tunel miłości na mapie Ukrainy.

Źródło: www.google.com/maps/@50.756791,26.0331225,11.69z (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 90. Tunel Miłości.

Źródło: <http://krasivye-mesta.com/tonnel-lyubvi> (dostęp: 28.11.2019).

Это самое романтичное место Волинии, которое считается ботаническим феноменом и находится вдоль железнодорожной колёи между посёлками Клёвань и Оржев.

Тоннель образован зарослями деревьев и кустов, которые плотно сплелись между собой в арочной форме.

Местные жители рассказывают о том, что если пара поцелуется во время прогулки по туннелю, то их любовь скрепится на всю жизнь. Поэтому многие влюблённые стремятся попасть в этот тоннель, чтобы навеки скрепить свою любовь поцелуем.

Также, среди молодожёнов распространилась традиция сажать здесь цветы, символизирующие их чувства.

К тому же, летом и осенью Тоннель любви поражает особой красотой, от которой перехватывает дыхание¹⁰⁸.

To najbardziej romantyczne miejsce na Wołyniu, uważane za fenomen botaniczny, znajduje się wzdłuż torów kolejowych między wioskami Klewań i Orzów.

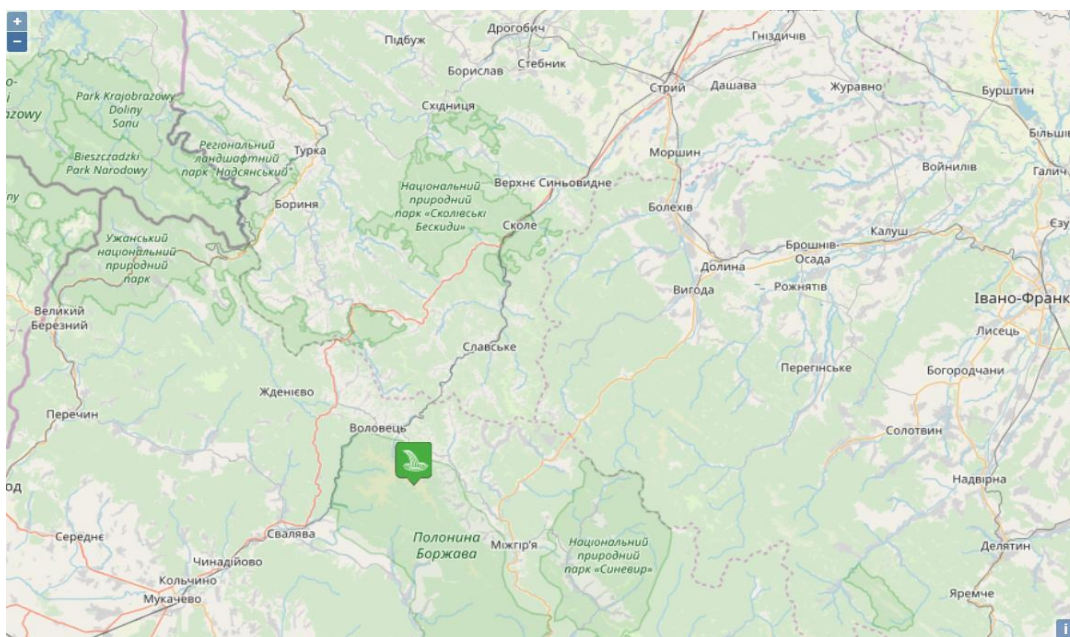
Tunel utworzyły zarośla drzew i krzewów, które splotyły się mocno ze sobą i tworzą łuk.

Miejscowi mieszkańcy opowiadają, że jeśli para pocałuje się podczas spaceru tunelem, to ich miłość przetrwa całe życie. Dlatego wielu zakochanych stara się przyjechać do tego tunelu, żeby na zawsze połączyć swoją miłość pocałunkiem.

Również wśród młodych par stała się popularna tradycja sadzenia tutaj kwiatów, które symbolizują ich uczucia.

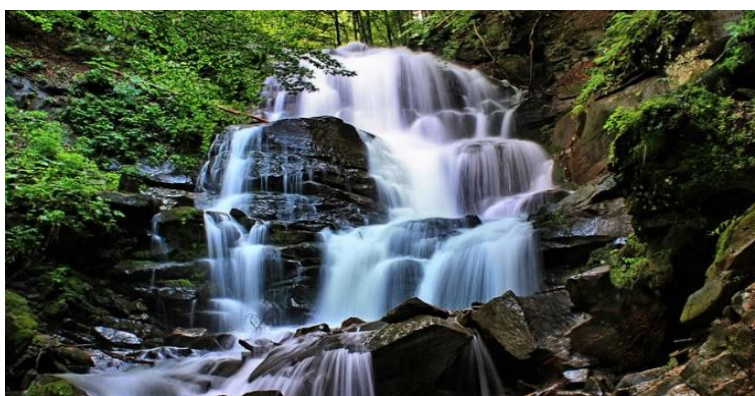
Na dodatek, latem i jesienią Tunel Miłości jest szczególnie piękny, aż zapiera dech.

3.6. Водопад Шипот. Wodospad Szypit

Мапа 26. Wodospad Szypit na mapie Ukrainy.

Źródło: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_map/240.htm?geoObjectId=408874&poiObjectId=66123&locationId=81154 (dostęp: 02.01.2020).

Fotografia 91. Wodospad Szypit.

Źródło: <https://travels-ukraine.com/vodopad-shipot/> (dostęp: 28.11.2019).

Живописный водопад расположен в глубоком ущелье реки Пилипец на северных склонах горного массива полонина «Боржава» Карпатского региона.

Это один из самых красивых водопадов Украины, куда каждый год приезжают десятки тысяч туристов, чтобы полюбоваться им.

Струи воды водопада срываются с 14-метровой (четырнадцатиметровой) высоты несколькими каскадами и рассеиваются облаком капель.

С начала девяностых годов, ежегодно сюда приезжают хиппи и представители других субкультур Украины и из-за рубежа на неформальный июльский фестиваль, который завершается **праздником Ивана Купала**¹⁰⁹.

Malowniczy wodospad znajduje się w głębokim wąwozie rzeki Pilipec na północnym zboczu masywu górskiego poloniny „Borżawa” w rejonie Karpat.

Jest to jeden z najpiękniejszych wodospadów na Ukrainie, do którego każdego roku przyjeżdża kilkadziesiąt tysięcy turystów, żeby się nim zachwycić.

Strumienie wody spadają z wysokości 14 metrów kilkoma kaskadami i rozchodzą się w postaci obłoku kropli.

Od początku lat 90. każdego roku przyjeżdżają tutaj hipisi i przedstawiciele innych subkultur Ukrainy i z zagranicy na nieformalny lipcowy festiwal, który kończy się świętem Iwana Kupały.

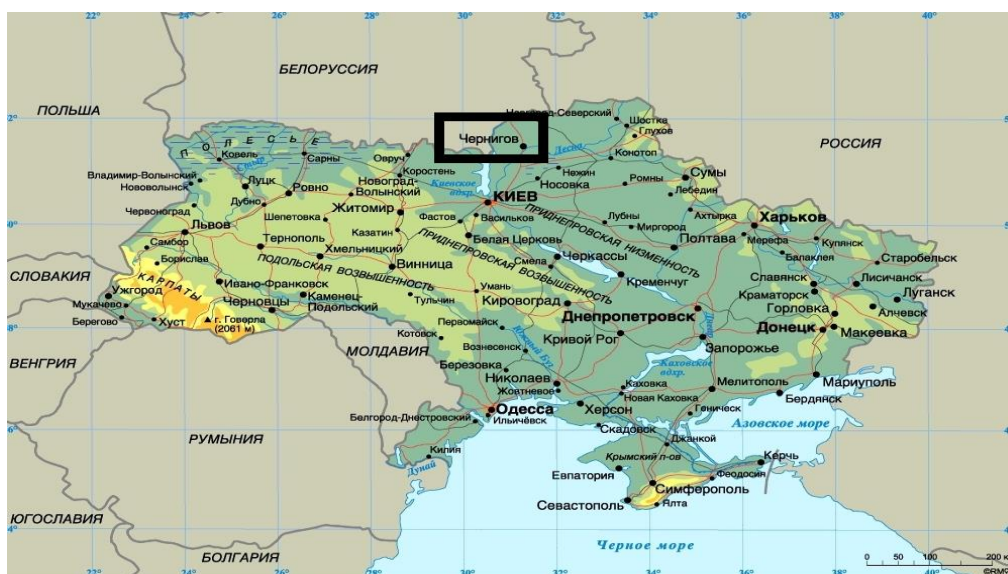
Noc Kupały to słowiańskie święto związane z letnim przesileniem Słońca – święto ognia, wody, słońca, urodzaju i płodności. Coraz częściej i chętniej obchodzone jest na Ukrainie, Białorusi, Litwie i w Rosji, ale także w Finlandii, Estonii i na Łotwie. Przypada na najkrótszą noc w roku.

To starożytna tradycja, pochodząca jeszcze z czasów pogańskich. Ukraińskie święto jest odpowiednikiem polskiej nocy świętojańskiej. Główni bohaterowie to Kupało i Marena, która jako zimowe bóstwo przynosi na ziemię chłód, a ludzi nęka chorobami i głodem.

W trakcie tej magicznej nocy pali się ogniska, tańczy, śpiewa, skacze przez ogień, puszcza wianki i nago kąpie w jeziorach i rzekach. W tę jedyną noc w roku można w lesie znaleźć – jak mówi legenda – magiczny, obdarzający bogactwem, siłą i mądrością, ale widzialny tylko przez okamgnienie kwiat paproci. Podczas Kupały najpierw wzywa się boga ognia Swarożyca – następuje odpalenie świętego ognia pochodniami i zatoczenie przez żercę, czyli kapłana, kręgu – przestrzeni sakralnej – wokół zebranych wiernych. Ogień jest dla Słowian świętym żywiołem, w szczególności zaś ogień obrzędowy, do którego są składane ofiary dla Bogów i w którym wierni oczyszczają się, skacząc przez niego podczas kupalnego obrzędu. Potem następują modlitwy obrzędowe do Matki Ziemi Mokoszy, boga wojny i gromów Peruna, składane są im obiady, czyli ofiary – najczęściej z miodu pitnego i płonów ziemi. Żercy wznoszą toasty za urodzaj, płodność, na cześć Bogów i przodków, a następnie składają obiady do ognia.

Integralnym elementem Kupały jest pożegnanie boga wiosny – Jaryły. Wszyscy uczestnicy obrzędu tworzą korowód, obchodzą ogień z kukłą boga, po czym wrzucają ją do ognia, dokonując symbolicznego zakończenia czasu wiosennego, a rozpoczęcia letniego. Po obrzędzie następuje biesiada i tradycyjne zabawy: puszczenie wianków na wodę, skoki przez ogień i szukanie kwiatu paproci¹⁰.

3.7. Чернігів – гóрод легенд. Czernihów – miasto legend

Mapa 27. Czernihów na mapie Ukrainy.

Źródło: <https://geographyofrussia.com/wp-content/uploads/2009/12/ukr.jpg> (dostęp: 02.01.2020).

Rysunek 28. Logo marki „Czernihów – miasto legend”.

Źródło: <http://pik.cn.ua/print/7239/> (dostęp: 28.11.2019).

Чернігов – єдинственний древнерусський город, в котóром сохранились шесть домонгольских памятников архитектуры, свидетельствующих о выдающейся роли Черніговского княжества при формировании Киевской Руси как первого славянского государства, между прочим, наибóльшая на Украине плóтность размещенія истóрико-архитектóрных памятников на 1 кв. м (один квадратный метр), пещерный храм Феодосия Тотемского в Антониевых Пещерах, который является сáмой большóй подземной цёрковью на лóвоберёжной Украине.

С Черніговом связано мнóжество легенд (о пúшках, подаренных Петром I (Первым); о существовании под Вáлом неисследованных подземелий и тайнственных ходóв к рекé; о привидении в Антониевых пещерах). С Черніговом связаны жízнь и дéятельность мнóгих деятелей культуры. Таким óбразом, в основу позиционирования Чернігова легли слéдующие уникальные характеристики: Чернігов – один из сáмых старóх городóв Европы; своеобразный «перекрёсток мíров» – Востока и Запада, Сёвера и Юга. Отсúда – рациональная составляющая брэнда Чернігова: – истóрический цéнтр, способный вызвать интерес туристóв к событиям прóшлого; – деловой центр, с наличием удóбных помещéний для проведения конференций, круглых столóв, встреч и переговоров; – культурный цéнтр с развитой инфраструктурой услуг и развлечений, наличием фестивалей, возможностью экотуризма. Эмоциональная сторона брэнда заключается в возможности: – увидéть захвапывающую и увлекательную истóрию чéрез призму дрéвнего города, окунúться в прóшлое; – удóбно провести деловую встречу ли́бо конференцию; – отдохнúть («зелёный» туризм).

Логотип города представлен в виде клубка (переплетение событий прóшлого), между нитями котóрого различимы абрисы храма, мечá, изви́вов реки́ и силуэт мона́ха-призрака¹¹¹.

Czemihów – jedyne staroruskie miasto, w którym zachowało się 6 zabytków epoki przed najazdem Mongołów, które świadczą o wybitnej roli Księstwa Czernihowskiego w kształtowaniu Rusi Kijowskiej jako pierwszego państwa słowiańskiego, m.in. największe na Ukrainie zagęszczenie zabytków na 1 km², świątynia jw. jaskini pod wezwaniem Teodozjusza Totemskiego w Jaskiniach Antonijewych, który jest największym kościołem podziemnym na terenie lewobrzeżnej Ukrainy.

Z Czernihowem jest związane mnóstwo legend (o amatach, które podarował Piotr I, o istnieniu pod Wałem niezbadanych podziemi i tajemnych przejść w stronę rzeki, o zjawie w Jaskiniach Antonijewych). Z Czernihowem związane jest życie i działalność wielu działaczy kultury. W ten sposób, podstawą pozycjonowania marki Czernihowa stały się następujące elementy: Czernihów to jedno z najstarszych miast Europy, to swego rodzaju „skrzyżowanie światów” – Wschodu i Zachodu, Północy i Południa. Stąd racjonalnym składnikiem marki Czernihowa stało się centrum miasta, które wywołuje zainteresowanie turystów wydarzeniami z przeszłości, centrum biznesowe z dogodnymi lokalami do organizacji konferencji i rozrywkę, festiwale, możliwość ekoturystyki. Emocjonalna strona marki polega na możliwości zobaczenia porywającej i pasjonującej historii przez pryzmat starego miasta, zanurzenia się w przeszłość, dogodnej organizacji spotkania biznesowego lub konferencji, wypoczynku („zielona” turystyka).

Logo miasta stanowi kłębek (przeplatanie się wydarzeń z przeszłości), pomiędzy niciami którego można zauważyć wizerunek świątyni, miecza, krętej rzeki i sylwetkę mnicha-widma.

3.8. Львов – культурная столица Украины. Lwów – kulturowa stolica Ukrainy

Мапа 28. Lwów на карте Украины.

Źródło: <https://geographyofrussia.com/wp-content/uploads/2009/12/ukr.jpg> (dostęp: 02.01.2020).

Рисунок 29. Logo марки Lwowa – культурowej stolicy Ukrainy – „Lwów otwarty na świat”.

Źródło: <https://lviv-tourist.info/ru/turystychnyj-brend-lvova/> (dostęp: 28.11.2019).

Во Львові сформірован туристический брeнд гóрода как культурной столицы Украины, глaвными составляющими котóрого являются:

- богaтое истoрическое и культурное наслeдие (достопримечaтельности, театры, стадионы, музеи);
- инфраструктура гóрода (средства размeщения, питaния, транспортная развязка);
- мероприятия, привлекающие внимaние гостeй (фестивaлы, концерты, спортивные мероприятия).

We Lwowie powstała marka turystyczna miasta jako kulturowej stolicy Ukrainy, głównymi elementami składowymi której są:

- bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe (zabytki, teatry, stadiony);
- infrastruktura miasta (zakwaterowanie, wyżywienie, rozwiązania transportowe);
- imprezy, które przyciągają gości (festiwale, koncerty, imprezy sportowe).

Культурное богатство Львова представлено его театрами, музеями разных тематик, храмами разных конфессий, достопримечательностями историко-архитектурного наследия, занесённых в список ЮНЕСКО. Все эти аспекты привлекают внимание туристов как из Украины так и из-за границы. За последние годы туристический поток в город увеличился в разы и Львов в среднем принимает миллион гостей в год. Кроме того, не менее важную роль в формировании бренда играют культурные мероприятия и развитая инфраструктура города. Каждый год проводятся локальные и международные фестивали – кино-музыкальные-этнографические и другие форматы, по статистическим данным на каждый городской фестиваль приезжают около 10 тыс.чел. (десяти тысяч человек). Развитая инфраструктура – заведения размещения, разнообразное количество заведений питания, выгодное сообщение со многими городами Украины и разными странами мира – также важный фактор для туристического потенциала, что характеризует девиз «Львов – открыт миру»¹¹².

Во Львове, впервые в Украине, учреждён ряд городских фестивалей – Праздник Кофе, Шоколада, Пампушки, День **батыря**, фестивали «Этномир», «Страна грёз», международный театральный фестиваль «Золотой Лев», молодёжный театральный фестиваль «Драбина», которые уже стали традиционными для жителей и гостей города¹¹³.

Batiar (*baciar, baciarcz*) – поточное и гваровое określenie „чловека улицы” лвовской. Вбред обиеговой опинии не односило ся вылучние до млodziежы.

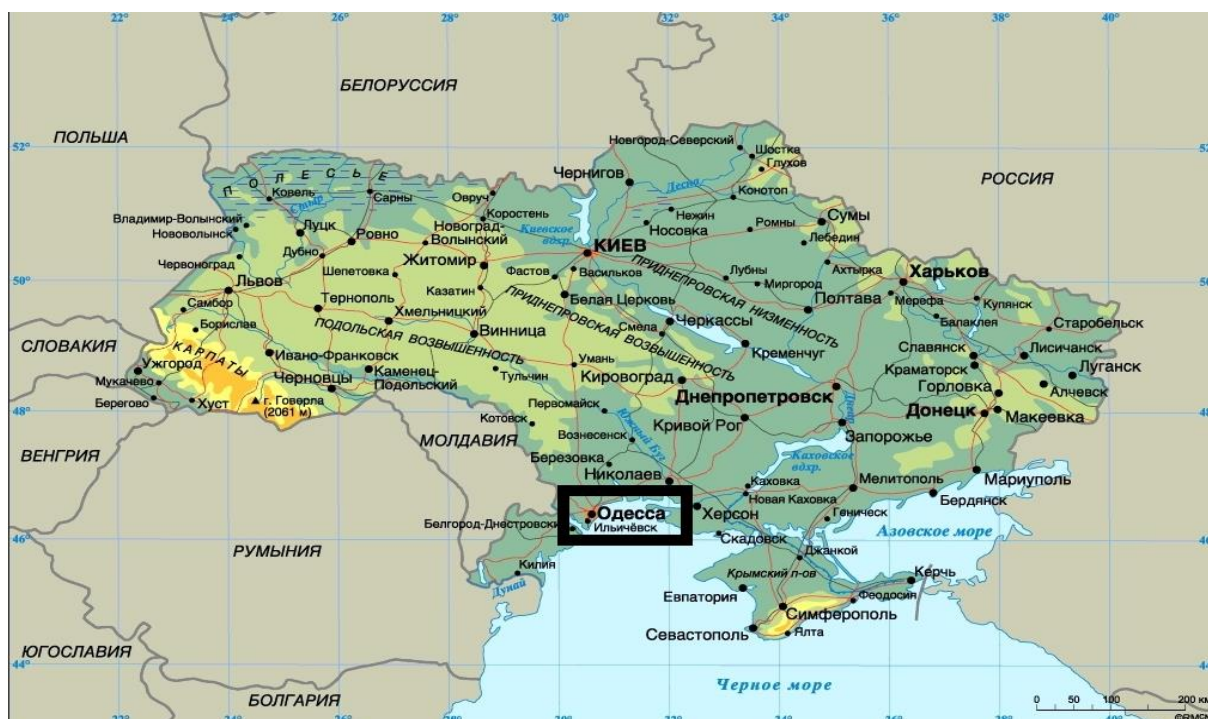
Найправдоподобней выраз „batiar” походити од вугерского „betyar”, означająceго розбójника, авантюриста, уличника. Знаны jest погляд (propagowany przez Urszulę Jakubowską), że określenia „batiar” używano w czasie przynależności Lwowa do Austro-Węgier. Policjanci (którymi wówczas często byli Węgrzy) uganiiali się za chuliganami z okrzykiem „betyar”. Lwowiakom ta nazwa bardzo miała się spodobać i weszła do codziennego słownictwa¹¹⁴.

Bogactwo kulturowe Lwowa to jego teatry, muzea z różnej tematyki, świątynie różnych wyznań, zabytki dziedzictwa historyczno-architektonicznego UNESCO. Wszystkie te aspekty przyciągają turystów z Ukrainy z zagranicy. W ciągu ostatnich lat napływ turystów zwiększył się kilkukrotnie i Lwów średnio na rok przyjmuje milion gości. Oprócz tego, nie mniejszą rolę w kształtowaniu marki odgrywają imprezy kulturowe i rozwinięta infrastruktura miasta. Co roku organizowane są lokalne i międzynarodowe festiwale – filmowo-muzyczne-etnograficzne i inne, według statystyk na każdy festiwal miejski przyjeżdża 10000 osób. Rozwinięta infrastruktura – zakwaterowanie, różnorodność lokali żywieniowych, dogodne połączenia z wieloma miastami Ukrainy i świata – są również ważnym czynnikiem potencjału turystycznego, co charakteryzuje slogan „Lwów otwarty na świat”.

We Lwowie, po raz pierwszy na Ukrainie, zorganizowano wiele festiwali – Święto Kawy, Czekolady, Pampuszki, Dzień batiara, festiwale „Etnowi”, „Kraj mazań”, Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Złoty Lew”, Młodzieżowy Festiwal Teatralny „Drabina”, które stały się już tradycyjnymi imprezami dla mieszkańców i gości miasta.

3.9. Одэсса – столица юмора и смéха. Odessa – stolica humoru i śmiechu

Мапа 29. Odessa на мапі Украйны.

Зрédло: <https://lviv-tourist.info/ru/turystychnyj-brend-lvova/> (dostép: 28.11.2019).

Фотографiя 92. Фестиваль śмiеху i сатыры „Jumorina” в Одессе.

Зрédло: <http://trassae95.com/all/news/2017/04/01/krasochnyj-parad-dal-start-obnovlennoj-yumordine-v-odesse-fotoreportazh-37945.html> (dostép: 28.11.2019).

«Столицей юмора и смéха» считáется гóрод Одэсса. Одэсса слáвится людьмi вéсьмá остроумными – вéдь здесь родились мнóгие знаменiтые отéчественные юморiсты, в том числé прослáвленный **Илья Ёльф** и не мéнее извéстный совремéнный **Михаил Жванéцкий**.

Вiдимó, климат, земля, дэрэвья, мóре и самó нéбо помóгают здéшним жiтелям воспринимáть окрúжающую жизнь чéрез призмó юмора и надéяться, что зáвтра бóдет лúчше, чем сейчáс.

Odessa uważana jest za „Stolicę humoru i śmiechu”. Odessa słynie z dość dowcipnych ludzi – przecież tutaj urodziło się wielu ukraińskich humorystów, w tym słynny Ilja Ilf i nie mniej znany współczesny mu Michał Żwaniecki.

Prawdopodobnie klimat, ziemia, drzewa, morze i samo niebo pomagają tujejszym mieszkańcom odbierać otaczające życie przez pryzmat humoru i mieć nadzieję, że jutro będzie leprze niż dzień dzisiejszy.

1 (первого) апреля на Дерибасовской собираются толпы народа. Со всего мира в Одессу приезжают тысячи туристов, мечтающие хоть одним глазком взглянуть на то, что здесь происходит. Отдыхают душой и стар и мал, все веселятся. И те, кто в прошлом году приезжали сами на этот праздник, сегодня приезжают уже с друзьями. Здесь царит особая атмосфера, кажется, что юмор даже в воздухе, которым вы дышите. Для тех, кто побывает на 1 (первое) апреля в Одессе на Дерибасовской, хорошее настроение на весь год обеспечено!

В Одессе каждый год проводится «Юморина», которая сопровождается карнавальным шествием по Дерибасовской с участием конных всадников и юных барабанщиц, бравых моряков и дворников, персонажей из знаменитой «Одесской коммуналки» – Яшпы и Симы, торговцев пивцей со «Староконного», мясников с «Привоза», крутых бизнесменов, цыган и гигантских кукол, байкеров, ретроавтомобилей; выступлением оркестровых, хоровых и танцевальных коллективов, комик-трупп «Маски», «Каламбур», «Дженгльмен-шоу», которые знают множество одесских анекдотов; гала-концертом с участием известных звезд эстрады; большим праздничным фейерверком на Морвокзале. На карнавале движутся яркие макеты зверей, кораблей, статуй и персонажей известных мультфильмов, а также портреты одесских писателей и их литературные персонажи¹¹⁵.

Fotografia 93. Пја If.

Źródło: www.soyuz.ru/articles/970 (dostęp: 31.12.2019).

Пја If (1897-1937) – urodzony w rodzinie żydowskiego urzędnika bankowego. W 1913 roku ukończył szkołę techniczną, po czym pracował w biurze kreslarskim, w centrali telefonicznej, fabryce zbrojeniowej. Po rewolucji był księgowym, dziennikarzem, redaktorem pism satyrycznych. W 1923 roku przybył do Moskwy, gdzie został współpracownikiem czasopisma „Gudok”. Pisał materiały satyryczne i humorystyczne, głównie felietony.

W 1927 roku od wspólnej pracy nad powieścią *Dwanaście krzeseł* rozpoczęła się współpraca twórcza z Eugeniuszem Pietrowem (który również pracował w czasopiśmie „Gudok”). We współpracy obu autorów powstały następujące utwory: powieść *Złoty cielec* (1931); nowela *Nieobyknowiennye istorii iz žizni goroda Kolokolamska* (1928); nowela *1001 dzień, ili Nowaja Szacherezada* (1929); opowiadanie *Odnetażnaja Amierika* (1937). W latach 1932-1937 If i Pietrow pisali felietony dla gazety „Prawda”¹¹⁶.

1 kwietnia na ulicy Deribasowskiej zbiera się tłum. Z całego świata do Odessy przyjeżdżają tysiące turystów, którzy chociaż marzą, by ukradkiem zerknąć na to, co się tutaj dzieje. Odpoczywają i starzy, i młodzi, wszyscy cieszą się. I ci, którzy w poprzednim roku przyjeżdżali na to święto, przyjeżdżają ponownie z przyjaciółmi. Panuje tu szczególna atmosfera, wydaje się, że humor wisi w powietrzu, którym się oddycha. Dla tych, którzy będą w kwietniu w Odessie na Deribasowskiej dobry nastrój na cały rok jest zagwarantowany!

W Odessie każdego roku odbywa się „Humoryna”, której towarzyszą premarsze karnawałowe ulicą Deribasowską z młodymi jeźdźcami i doboszkami, odważnymi marynarzami i dozorcami, bohaterami ze słynnej „Odesskiej komunalki” – Jaszy i Simy, handlarzami drobiu ze „Starokonnego”, rzeźnikami z „Priwoza”, twardymi biznesmenami, Cyganami i olbrzymimi kukłami, motocyklistami, starymi samochodami; występami grup tanecznych i chóru, komików z grup „Maski”, „Kalambur”, „Gentelman-show”, którzy znają mnóstwo odesskich anegdot; koncertem galowym z udziałem słynnych gwiazd estrady; wielkim fajerwerkiem na Dworcu Morskim. Na kamawale przemieszczają się jaskrawe makietki zwierząt, statków, posągów i bohaterów słynnych kreskówek, a także portrety odesskich pisarzy i ich postacie literackie.

Fotografia. 94. Michał Żwanecki.

Źródło: <https://afisha.tut.by/news/anevs/663887.html> (dostęp: 31.12.2019).

Michał Żwanecki (ur. 1934) – znakomity satyryk, autor nieskończonej liczby skeczy, felietonów i monologów, które doprowadzały i doprowadzają do łez ze śmiechu oraz skłaniają do refleksji miliony miłujących go szczerą miłością widzów. Urodzony w Odessie, czerpie garściami z tradycji tamtejszego humoru, łączącego szmonces, cudowne możliwości wyginania wielkiego rosyjskiego języka literackiego i ironiczny dystans.

Zdania z jego monologów są powtarzane w całej Rosji jak aforyzmy. To esencja życiowej mądrości, miłości do ludzi świątłych, dobrych, oddanych, przygany w stosunku do nieprzemijającej głupoty, pobłażliwości dla zwykłych ludzkich ułomności. Żwanecki jest sarkastyczny, ale ciepły¹¹⁷.

3.10. Ка́менец-Подольский – фестивальная столица Украины. Kamieniec Podolski – festiwalowa stolica Ukrainy

Мапа 30. Камієнец Подольський на мапі України.

Źródło: <https://lviv-tourist.info/ru/turystychnyj-brend-lvova/> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 95. Festiwal Balonów „Puchar Podola”.

Źródło: <https://oktv.ua/turizm/fest-vozduhoplavanija-kubok-podolya> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 96. Festiwal „Porta Temporis”.

Źródło: <https://sad.ukr.bio/ru/articles/8377/> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 97. Festiwal „Ostatnia stolica”.

Źródło: <https://khm.depo.ua/rus/khm/ostannya-stolicya-u-rozpali-v-kam-yanci-trivaye-festival-istorichnoyi-rekonstrukciyi-fotoreportazh-20180824827019> (dostęp: 28.11.2019).

Ка́менец-Подóльський – один из са́мых дрéвних городóв Укра́ины, был во всё врéмена своéго существова́ния о́чень значимым и популярным гóродом в жи́зни Укра́ины и Евро́пы. До сих пор неповторимóсть е́динства архитекту́ры и ландша́фта э́того гóрода очарóвывает мно́гих люде́й.

Мо́гуще́ство и краса́та архитекту́рных сооруже́ний, городски́х укрепле́ний в Ка́менце-Подóльском, кото́рые собра́ли, так называ́емую, энциклопéдию архитекту́ры разнообра́зных эпо́х и сти́лей, вели́чие и неповторимóсть приро́дных да́ров, а та́кже зага́дочная исто́рия гóрода – всё э́то на протя́жении мно́гих веко́в притя́гивало к себе́ путеше́ственников.

В на́ше врéмя Ка́менец-Подóльський не утра́тил своéй популярности, а благода́ря мно́жеству фести́валей, кото́рые ежегóдно здесь прово́дятся, наобо́рот, нача́л привле́кать е́щё бо́льше посети́телей.

Начи́ная с 1998 (ты́сяча девя́тьсо́т девяно́сто осмо́го) го́да, в Ка́менец-Подóльском ежегóдно прово́дится **Фести́ва́ль возду́шных шарóв.**

Kamieniec Podolski to jedno z najstarszych miast Ukrainy, które w pewnych czasach było bardzo znaczącym i popularnym miastem w życiu Ukrainy i Europy. Do dziś niepowtarzalna architektura i krajobraz tego miasta oczarowują wielu ludzi.

Potęga i piękno budynków, umocnień miejskich w Kamieńcu Podolskim, które stanowią swego rodzaju encyklopedię architektury różnych epok i stylów, potęga i niepowtarzalność darów natury, a także zagadkowa historia miasta – wszystko to na przestrzeni wieków przyciągało podróżników.

W naszych czasach Kamieniec Podolski nie stracił na swej popularności, a dzięki mnóstwu festiwali, które każdego roku odbywają się tutaj, na odwrót, zaczął przyciągać jeszcze więcej odwiedzających.

Począwszy od 1998 roku w Kamieńcu Podolskim każdego roku odbywa się Festiwal Balonów.

Идея «Февральских приключений» – это объединение двух азартных и экстремальных способов развлечения – автоперегонов (соревнования внедорожников в преодолении бездорожья) и воздухоплавания (полёты на воздушных шарах). Команды-дёрби должны за максимально короткое время преодолеть указанный организаторами путь, как на земле, так и в воздухе. Для этого командам-участникам необходимо очень хорошо скоординировать свои усилия.

В Майские дни также проводится Международный чемпионат воздушных шаров «Кубок Подолья». На протяжении четырёх дней над красивым средневековым городом и его окрестностями проходят соревнования экипажей аэростатов Украины и других стран. Очень эффектным и впечатляющим является финал праздника – Ночной старт воздушных шаров.

Третий фестиваль воздушных шаров под названием «Воздухоплавная Фиеста ‘Золотая Омега’» проходит в октябре. Этот праздник аналогичный «Кубку Подолья».

Каждый год в третью субботу и воскресенье мая жители Каменец-Подольского отмечают главный праздник года своего города – фестиваль «Майские дни Каменца-Подольского». Эти дни насыщены разнообразными событиями – традиционный парад по улицам города, множество театрализованных действий на территории Старой крепости, рыцарские поединки, выставки, конкурсы, полёты на воздушных шарах, уличные концерты и многое другое.

Фестиваль «Porta Temporis» – это уникальная театральная площадка, на которой очень гармонично объединяются красота природных ландшафтов Каменец-Подольского, очень хорошо вымуштрованные участники, приехавшие сюда из разных стран Европы, выход на европейские порталы, огромное внимание украинских медиа и, главное, тысячи счастливых и благодарных зрителей.

Фестиваль «Последняя столица» – это очередная военно-историческая реконструкция, на честь драматических событий 1919 (тысяча девятьсот девятнадцатого) года, воссоздание героического прошлого города в этот период. В 1919 (тысяча девятьсот девятнадцатом) году на недолгое время Каменец-Подольский был назван временной столицей Украинской Народной Республики.

Каменец-Подольский известен миру не только как военно-исторический город, но и как поклонник музыкального искусства. Одним из главных фестивалей Каменец-Подольского есть музыкальный фестиваль «Respublika», который ежегодно проходит в середине сентября на территории Нового и Старого города Каменца¹¹⁸.

Помysł „Lutowych Przygod” – to połączenie dwóch ryzykownych i ekstremalnych sposobów rozrywki – wyścigów samochodowych (zawody terenówek w pokonywaniu pustkowia) i żeglugi powietrznej (loty balonami). Zespoły muszą w maksymalnie krótkim czasie pokonać wyznaczoną trasę na ziemi i w powietrzu. W tym celu uczestnicy muszą nieźle skoordynować swoje wysiłki.

W maju organizowany jest „Puchar Podola”. W ciągu 4 dni nad pięknym średnio-wiecznym miastem i jego okolicami odbywają się zawody baloniarzy z Ukrainy i innych krajów. Bardzo efektowny i robiący duże wrażenie jest finał święta – Nocny start balonów.

Trzeci festiwal balonów pod nazwą „Powietrzna Fiesta ‘Złota Omega’” odbywa się w październiku. Święto to jest podobne do „Pucharu Podola”.

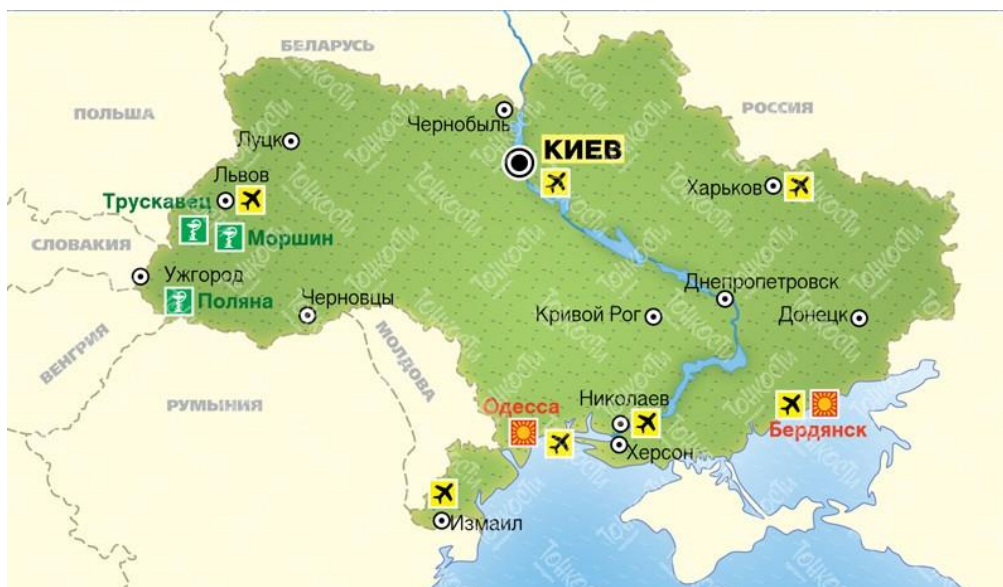
Każdego roku w третią sobotę i niedzielę maja mieszkańcy Kamieńca Podolskiego obchodzą najważniejsze święto swojego miasta – festiwal „Dni Majowe Kamieńca Podolskiego”. Te dni przepełnione są różnymi wydarzeniami – tradycyjna parada ulicami miasta, mnóstwo spektakli teatralnych na terenie Starej Twierdzy, pojedynki rycerskie, wystawy, konkursy, loty balonami, koncerty uliczne i mnóstwo innych.

Festiwal „Porta Temporis” – to unikalna przestrzeń teatralna, na której harmonicznie łączą się piękno naturalnego krajobrazu Kamieńca Podolskiego, idealnie ustawieni w szeregi uczestnicy, którzy przyjechali z różnych krajów Europy, informacje na portalach europejskich, ogromna uwaga mediów ukraińskich i, co najważniejsze, tysiące szczęśliwych i wdzięcznych widzów.

Festiwal „Ostatnia Stolica” – to kolejna rekonstrukcja militarno-historyczna, na cześć dramatycznych wydarzeń 1919 roku, odtworzenie heroicznej przeszłości miasta w tamtym okresie. W 1919 roku przez pewien czas Kamieniec Podolski był tymczasową stolicą Ukraińskiej Republiki Ludowej.

Kamieniec Podolski jest znany światu nie tylko jako miasto historyczne i militarne, ale jako miasto sztuki muzycznej. Jednym z najważniejszych festiwali muzycznych jest Festiwal „Respublika”, który każdego roku odbywa się w połowie września na terenie Starego i Nowego Kamieńca.

3.11. «Город здоровья» – Трускавец. „Miasto zdrowia” – Truskawiec

Мапа 31. Truskawiec na mapie Ukrainy.

Źródło: www.google.com/url?sa=i&rt=j&q=&esrc=s&source=images&cd=&ved=2ahUKEwiGj_bneXmAhVFtIsKHHTT pA0QQjhx6BAgBEAI&url=https%3A%2F%2Ftwlwnin.appspot.com%2Fkarta-shema-sanatoriev-truskavca.html&psig=AOvVaw194NCgizoktDQCHjLgmkv3&ust=1578065189664905 (dostęp: 02.01.2020).

Rysunek 30. Logo marki „Truskawiec – miasto zdrowia”.

Źródło: www.truskavich.com/truskaveckij-informacionno-kurortnyj-centr-poluchil-novogo-rukovoditelya/ (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 98. Truskawiec.

Źródło: <https://travel.tochka.net/12860-5-prichin-posetit-truskavets-na-lvovshchine/> (dostęp: 28.11.2019).

Fotografia 99. Pijalnia wód w Truskawcu.

Źródło: <http://foto-planeta.com/photo/16672.html> (dostęp: 26.01.2020).

Трускавець – популярний український туристический брэнд, извѣстний во всѣм мiрe. Формула его успѣха проста – кáчественные и эффективные услуги лечѣния по доступным цѣнам.

Курóрт стал извѣстным благодаря своѣй уникальной лечѣбной водѣ **Нафтуся**. Из-за налiччя в своѣм составѣ нефти, природных минерáлов и полѣзных веществ она активно испóльзуется для лечѣния и профилактики различных забóлеванiй желóудочно-кiшечного трáкта.

Курóрт распóложен в экологiчески чiстой зóне – Прикарпáтьe. Совсѣм рýдом мóжно увидѣть прýди Карпáтских гор¹¹⁹.

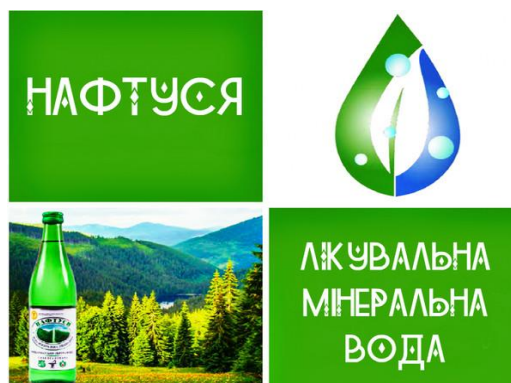
Трускавець распóложен в 100 км (ста киломѣтрах) от Львóва в долине сѣверного предгóрья Востóчных Карпáт. На территóрии курóрта есть чѣтырнадцать истóчников минерáльных вод. Курóрт óчень компáктный, постѣпѣнно приобрѣтаючий европѣйский стиль: мнóго магазiнов, бýтиков, ресторáнов, дискотѣк, есть супермáркет и кинотеáтр. Сѣзон здесь длiтся крýтлый год, а его «пик» прихóдится на перiод с мая по октáбрь¹²⁰.

Truskawiec to popularna ukraińska marka turystyczna, znana na całym świecie. Formuła jego sukcesu jest prosta – dobrej jakości i efektywne usługi lecznicze w przystępnej cenie.

Uzdrowisko stało się sławne dzięki swojej unikalnej wodzie leczniczej – Naftusi. Z powodu obecności w jej składzie ropy, minerałów naturalnych i dobroczynnych substancji jest ona wykorzystywana do leczenia i profilaktyki różnych chorób przewodu pokarmowego.

Uzdrowisko znajduje się w ekologicznej strefie Przykarpacia. Bardzo blisko można zobaczyć szczyty Karpat.

Truskawiec znajduje się 100 km od Lwowa, w dolinie północnego pogórza Karpat Wschodnich. Na terenie uzdrowiska znajduje się 14 źródeł wód mineralnych. Uzdrowisko jest bardzo kompaktowe, stopniowo uzyskuje styl europejski: mnóstwo sklepów, butików, restauracji, dyskotek, znajduje się supermarket i kino. Sezon trwa tutaj cały rok, a jego szczyt przypada na okres od maja do października.

Fotografia 100. Logo wody mineralnej „Naftusia”.

Źródło: <http://ivona.bigmir.net/health/news/471624-V-Truskavce-najden-novyj-istochnik-lechebnij-vody--Naftusja-> (dostęp: 26.01.2020).

Klejnot wód mineralnych Truskawca – „Naftusia” – jest jednym z poważnych powodów, dla których ludzie z całej Ukrainy i krajów sąsiednich chcą odwiedzić to miasto. Unikalny i w niektórych aspektach fenomenalny skład oraz korzystny wpływ na organizm człowieka zostały udowodnione przez wielu specjalistów i potwierdzone przez wielu pacjentów uzdrowiska.

Woda ze źródła mineralnego „Naftusia” ma bardzo specyficzny smak i zapach ropy naftowej. Jest to szczególnie wyczuwalne przez ludzi, którzy spróbowali jej smaku po raz pierwszy.

Naftusia ma następujące właściwości lecznicze:

- tonizuje mięśnie gładkie dróg moczowych;
- rozpuszcza śluz;
- łagodzi stany zapalne;
- wykazuje działanie przeciwnadciężenne;
- ma działanie moczopędne;
- sprzyja nasileniu filtrowania moczu;
- normalizuje ilość cholesterolu i bilirubiny we krwi;
- działanie moczopędne Naftusi usuwa z organizmu ludzkiego nie tylko nadmiar płynu, ale wraz z nim i niepotrzebne substancje chemiczne;
- bakteriobójcze działanie na procesy zachodzące w jelitach.

Pomimo wszystkich pozytywnych właściwości, woda mineralna „Naftusia” ma także istotne przeciwwskazania. Nietolerancja wody lub reakcje alergiczne występują niezwykle rzadko. Jednak ważne wiedzieć, jak prawidłowo pić „Naftusie”. Szczególnie dotyczy to tych, którzy odwiedzają uzdrowisko po raz pierwszy¹²¹.

Источники текстов. Źródła tekstów

- ¹ <http://russia-brand.com/#rec41361515> (dostęp: 01.11.2019).
- ² www.russiadiscovery.ru/news/turisticheskyy_brand_rossii/ (dostęp: 01.11.2019).
- ³ <http://rustur.ru/nacionalnyj-rejting-turisticheskix-brendov-2018> (dostęp: 01.11.2019).
- ⁴ <https://news.myseldon.com/ru/news/index/206755849?requestId=4a3bef55-bdf7-461b-b319-f97974f3874a> (dostęp: 02.11.2019).
- ⁵ <https://radioiskatel.ru/countries/russia/kapova-peshhera/> (dostęp: 01.11.2019).
- ⁶ <https://russian7.ru/post/bashkirskiy-myod-pochemu-ego-tak-cenyat/> (dostęp: 01.11.2019).
- ⁷ www.bashinform.ru/news/1354097-14-tonn-bashkirskogo-meda-prodano-na-odnoimennom-festivale-v-ufe/ (dostęp: 01.11.2019).
- ⁸ <https://agriculture.bashkortostan.ru/presscenter/news/40981/> (dostęp: 01.11.2019).
- ⁹ <https://rb7.ru/news/253044> (dostęp: 01.11.2019).
- ¹⁰ <http://rustur.ru/terra-bashkiriya> (dostęp: 01.11.2019).
- ¹¹ <http://eventsinrussia.com/event/20122> (dostęp: 02.11.2019).
- ¹² www.e-historia.com.pl/70-katalog-nazw/1941-zlota-orda (dostęp: 02.12.2019).
- ¹³ www.edupedia.pl/words/index/show/497066_sownik_historii_powszechnej-powstanie_pugaczowa.html (dostęp: 02.12.2019).
- ¹⁴ <http://teatrnn.pl/leksykon/artykuly/ustna-kultura-narodow-azjatyckiej-czesci-rosji-i-azji-centralnej/> (dostęp: 02.12.2019).
- ¹⁵ <https://drevo-info.ru/articles/6524.html> (dostęp: 02.12.2019).
- ¹⁶ <https://deadokey.livejournal.com/415596.html> (dostęp: 02.11.2019).
- ¹⁷ <https://liptur.ru/ru/about> (dostęp: 02.11.2019).
- ¹⁸ <https://vk.com/strelecelets> (dostęp: 02.11.2019).
- ¹⁹ <https://liptur.ru/ru/catalog/festivals/dobroe-salo> (dostęp: 02.11.2019)
- ²⁰ <https://liptur.ru/ru/catalog/festivals/prazdnik-russkoy-psovoy-ohoty-otezzhee-pole-1> (dostęp: 02.11.2019).
- ²¹ <https://liptur.ru/ru/catalog/granges/usadba-ozerki-dom-muzey-i-a-bunina> (dostęp: 02.11.2019).
- ²² <https://liptur.ru/ru/catalog/museums/gosudarstvennyy-muzey-lva-nikolaevicha-tolstogo> (dostęp: 02.11.2019).
- ²³ <https://liptur.ru/ru/catalog/reserves/gosudarstvennyy-zapovednik-galichya-gora-1> (dostęp: 02.11.2019).
- ²⁴ www.e-historia.com.pl/69-galeria-postaci-historycznych/2568-konaszewicz-sahajdaczny-piotr (dostęp: 30.11.2019).
- ²⁵ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bunin-Iwan-A;3881985.html> (dostęp: 30.11.2019)
- ²⁶ <https://53news.ru/novosti/44399-velikij-novgorod-rodina-rossii-stal-luchshim-brendom-goroda-v-rf.html> (dostęp: 02.11.2019).
- ²⁷ http://new.fips.ru/upload/medialibrary/Doc_Content/marina-lebedeva-30052019.pdf (dostęp: 02.11.2019).
- ²⁸ https://visitnovgorod.ru/novgorod/discover_novgorod/The_birthplace_of_Russia.html (dostęp: 02.11.2019).
- ²⁹ https://tonkosti.ru/Новгородский_кремль (dostęp: 02.11.2019).
- ³⁰ https://tonkosti.ru/Памятник_Тысячелетие_России (dostęp: 02.11.2019).
- ³¹ https://tonkosti.ru/Рюриково_Городище (dostęp: 02.11.2019).
- ³² <http://iontichy71.blogspot.com/2013/03/novgorod.html> (dostęp: 12.12.2019).
- ³³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Ikona_Matki_Bozej_„Znak” (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁴ <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/ruryk-wodz-waregow-legendarny-wladca-rusi-862-879/> (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁵ <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/wlodzimierz-i-wielki-ok-956-1015/> (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁶ <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/iwan-iii-srogi-wielki-ksiaze-moskiewski-1462-1505/> (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁷ www.szkolnictwo.pl/szukaj,Michał_I_Romanow (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁸ <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/piotr-i-wielki-1672-1725/> (dostęp: 30.11.2019).
- ³⁹ <http://nbcrs.org/regions/penzenskaya-oblast/brendy-territorii> (dostęp: 02.11.2019).
- ⁴⁰ <http://glass-symposium.ru/istorija> (dostęp: 02.11.2019).

-
- 41 <http://welcome2penza.ru/guide/muzei-/muzei-/rayony-/182/> (dostęp: 02.11.2019).
- 42 <https://vologdatourinfo.ru/travel-destinations/ustuzna> (dostęp: 02.11.2019).
- 43 www.cityparkgrad.ru/entertainment/attractions (dostęp: 02.11.2019).
- 44 <https://vmeste-rf.tv/news/in-the-belgorod-region-opened-dinopark/> (dostęp: 02.11.2019).
- 45 http://safaripark25.ru/chem_unikalen_safari-park (dostęp: 02.11.2019).
- 46 www.museum-arms.ru/about/history/ (dostęp: 02.11.2019).
- 47 www.artlebedev.ru/kulikovo-pole/ (dostęp: 04.11.2019).
- 48 www.kulpole.ru/places/muzej-kulikovskoj-bitvy (dostęp: 04.11.2019).
- 49 www.kulpole.ru/places/memorial-na-krasnom-holme (dostęp: 04.11.2019).
- 50 <https://eszkola.pl/historia/aleksander-newski-i-jego-rola-bitwa-na-kulikowym-polu-7337.html?strona=2> (dostęp: 30.11.2019).
- 51 <https://twojahistoria.pl/encyklopedia/dymitr-donski-ksiaze-moskiewski-1359-1389-wielki-ksiaze-wlodzimierski-1362-1389/> (dostęp: 30.11.2019).
- 52 www.culture.ru/materials/178378/rostov-velikii-kolybel-russkoi-arkhitektury (dostęp: 30.11.2019).
- 53 <https://turystyka.wp.pl/zloty-pierscien-rosji-6043983324316801g> (dostęp: 30.11.2019).
- 54 [https://pl.wikipedia.org/wiki/Jonasz_\(Sysojewicz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jonasz_(Sysojewicz)) (dostęp: 30.11.2019).
- 55 www.dedmoroz.ru/ (dostęp: 04.11.2019).
- 56 www.dedmoroz.ru/view/sad/votchina#nav (dostęp: 04.11.2019).
- 57 www.listymikolaja.pl/dziadek-mroz-wschodni-swiety-mikolaj.html (dostęp: 30.11.2019).
- 58 <http://lions-guides.ru/Kostroma-region/interesting-places-of-Kostroma/Snow-maiden> (dostęp: 04.11.2019).
- 59 https://pl.wikipedia.org/wiki/Kot_Bajun (dostęp: 30.11.2019).
- 60 <https://słowianowierstwo.wordpress.com/2015/02/15/domowej-domowik-duch-opiekunczy-domu/> (dostęp: 30.11.2019).
- 61 www.facebook.com/fairytalemapofRussia/posts/636376976397538/ (dostęp: 04.11.2019).
- 62 <https://dvtour.ru/tour/chto-posmotret/palekh-rodina-zhar-ptitsy/> (dostęp: 04.11.2019).
- 63 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Żar-ptak> (dostęp: 30.11.2019).
- 64 <https://ria.ru/20181219/1548161505.html> (dostęp: 04.11.2019).
- 65 <https://pl.happywellmag.com/689-17-most-famous-brothers-of-santa-claus-in-different-c.html> (dostęp: 30.11.2019).
- 66 <https://region29.ru/2016/06/27/577104f52817ca213800834d.html> (dostęp: 10.11.2019).
- 67 www.37.ru/ivpress/vesti-ivanovo/yuzha-rodina-vasilisy-premudroy/ (dostęp: 10.11.2019).
- 68 https://btula.ru/bf_35.html (dostęp: 10.11.2019).
- 69 www.forbes.ru/svoi-biznes/istorii-uspekha/310831-sladkoe-mesto-kak-proizvodstvo-pastily-iz-promysla-prevratilos-v (dostęp: 10.11.2019).
- 70 www.konditer-club.ru/articles/istorija_tulskogo_prjanika.htm (dostęp: 10.11.2019).
- 71 <https://town-practices.ru/practices/lukhovitsy/> (dostęp: 10.11.2019).
- 72 www.forbes.ru/biznes/372873-novyy-hozyain-massandry-chto-zhdet-legendamyy-brend-posle-privatizacii (dostęp: 11.11.2019).
- 73 <https://hranim-vino.ru/blog/vinnye-brendy-kryma/> (dostęp: 11.11.2019).
- 74 <https://iz.ru/817044/2018-11-27/massandra-stala-glavnym-vinnym-turisticheskim-brendom-rossii> (dostęp: 20.11.2019).
- 75 <http://russia-open.com/1748/2014/05/06/BELO-GOLUBOJ-BREND-ROSSII.phtml> (dostęp: 11.11.2019).
- 76 <https://tvernews.ru/news/233697/> (dostęp: 11.11.2019).
- 77 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Ermitaż> (dostęp: 01.12.2019).
- 78 <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/oto-najwieksze-rosyjskie-muzeum/pg677sn#slajd-8> (dostęp: 01.12.2019).
- 79 www.borkeramika.ru/nasha-kompaniya/ (dostęp: 11.11.2019).
- 80 www.ya-zemlyak.ru/nps.asp?id=34 (dostęp: 11.11.2019).
- 81 <http://stranakontrastov.ru/simvoly-rossii/109-pochemu-matreshka-simvol-rossii.html> (dostęp: 11.11.2019).
- 82 <https://people.onliner.by/2018/12/17/concept> (dostęp: 20.11.2019).
- 83 <https://belarus24.by/news/society/zubr-simvol-belarusi/> (dostęp: 16.11.2019).

-
- ⁸⁴ <https://npbp.by/about/history/> (dostęp: 21.11.2019).
- ⁸⁵ www.aif.by/vybor/food/nasha_papa_-_bulba_lyubov_i_kartofel_-_dve_veshchi_s_kotorymi_ne_shutyat (dostęp: 16.11.2019).
- ⁸⁶ <https://news.unipack.ru/68353/> (dostęp: 21.11.2019).
- ⁸⁷ [https://ru.wikipedia.org/wiki/Беларус_\(семејство_тракторов\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Беларус_(семејство_тракторов)) (dostęp: 21.11.2019).
- ⁸⁸ <https://www.belarus.by/ru/business/brands-of-belarus> (dostęp: 21.11.2019).
- ⁸⁹ https://niasvzh.by/history/istoriya_roda_radzivillov/ (dostęp: 16.11.2019).
- ⁹⁰ https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Albrecht_Radziwiłł (dostęp: 01.01.2020).
- ⁹¹ <http://zviazda.by/ru/news/20180605/1528201773-bolota-nash-brend-i-dostoyanie> (dostęp: 16.11.2019).
- ⁹² www.itourist.by/reserve/yelnia (dostęp: 21.11.2019).
- ⁹³ www.belarus.by/ru/about-belarus/natural-history/pripyatsky-national-park (dostęp: 21.11.2019).
- ⁹⁴ <https://trofei.by/articles/raznoe/«ol-manskie-bolota»-respublikanskij-landshaftnyj-zakaznik> (dostęp: 21.11.2019).
- ⁹⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Czerwona_księga_gatunków_zagrożonych (dostęp: 01.01.2020).
- ⁹⁶ <https://sannaroch.com/o-sanatorii/> (dostęp: 30.11.2019).
- ⁹⁷ <https://daily.afisha.ru/news/16856-ukraina-predstavila-novyj-turisticheskiy-logotip-v-socsetyah-ego-sravnil-s-pornhub/> (dostęp: 21.11.2019).
- ⁹⁸ www.fontanka.ru/2019/07/10/109/ (dostęp: 21.11.2019).
- ⁹⁹ www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1007936,Czarnobyl-katastrofa-ktorej-nie-dalo-sie-ukryc (dostęp: 01.12.2019).
- ¹⁰⁰ https://focus.ua/beautiful/442434-pivnoi_turizm_v_ukraine_raskroite_sekrety_proizvodstva_v_glavnykh_pivovarniakh_strany (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰¹ <https://beerplace.com.ua/novosti/pivnye-tury> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰² <https://aggeek.net/ru-blog/agramyj-turizm-v-ukraine-problemy-i-perspektivy-razvitiya> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰³ <https://tripmydream.com/media/lichnoe-vpechatlenie/vishivaniy-shljah-top-5-neiziezhennuh-mest-ykrainu> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰⁴ <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/bona-sforza-1494-1557/> (dostęp: 01.12.2019).
- ¹⁰⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Helena_Zrinska (dostęp: 01.12.2019).
- ¹⁰⁶ <https://tsn.ua/ru/tourism/top-10-prirodnih-chudes-ukrainy-kotorye-nuzhno-posetit-kazhdomu-turistu-389148.html> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Iwan_Sirko (dostęp: 01.12.2019).
- ¹⁰⁸ <https://tsn.ua/ru/tourism/top-10-prirodnih-chudes-ukrainy-kotorye-nuzhno-posetit-kazhdomu-turistu-389148.html> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹⁰⁹ <https://tsn.ua/ru/tourism/top-10-prirodnih-chudes-ukrainy-kotorye-nuzhno-posetit-kazhdomu-turistu-389148.html> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁰ www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/noc-kupaly-na-ukrainie-fotoreportaz/4dl2kxl (dostęp: 30.11.2019).
- ¹¹¹ http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/37626/1/bmisgr_2014_01.pdf (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹² <https://lviv-tourist.info/ru/turystychnyj-brend-lvova/> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹³ www.unian.net/society/216214-ofitsialnyy-kurs-valyut-na-29-aprelya.html (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁴ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Batiar> (dostęp: 28.01.2020).
- ¹¹⁵ www.dom-more.com/stolica-umora1.php (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁶ <https://lubimyczytac.pl/autor/50762/ilja-ilf> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁷ <http://labuszewska.blog.tygodnikpowszechny.pl/2009/03/05/a-was-awas-czyli-urodziny-faceta-z-teczka/> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁸ https://anga.ua/ru/articles/tsikava_ukraina/festyvali_v_kam_jantsi-podilskomu.html (dostęp: 28.11.2019).
- ¹¹⁹ <https://fakty.com.ua/ru/ukraine/20181213-misto-zdorov-ya-chomu-varto-vidvidaty-truskavets/> (dostęp: 28.11.2019).
- ¹²⁰ <https://tonkosti.ru/Трыкавец> (dostęp: 01.12.2019).
- ¹²¹ <https://dvoryk-leva.com.ua/pl/health/279-voda-naftusya-pl> (dostęp: 01.12.2019).